

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Οι Ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1987 και του 1996.
Μια συγκριτική αναλυτική παρουσίαση των κρίσεων
και των διεθνοπολιτικών παραμέτρων τους»**

Εισηγητής: Ιωάννης Μουστάκης ΑΜ:1215Μ211

Επιβλέπων Καθηγητής: Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης

ΑΘΗΝΑ, Δεκέμβριος 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	<u>Σελίδα</u>
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	1
<u>ΣΚΟΠΟΣ</u>	2
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ (Θεωρία)</u>	4
Διεθνείς κρίσεις	5
Στάδια κρίσης	7
Διαδικασία λήψης απόφασης	8
Τα επίπεδα ανάλυσης των διεθνών κρίσεων	10
Διαχείριση κρίσεων	12
Είδη κρίσεων	13
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β': ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974</u>	14
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ': Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1987</u>	16
Το διεθνές περιβάλλον	16
Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα	16
Η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία	17
Πρακτικό της Βέρνης και απαγόρευση ερευνητικών δραστηριοτήτων	18
Επανάληψη των ερευνών και νέα απαγόρευση	19
Συμμετοχή της ΔΕΠ στην κοινοπραξία	20
Εξαγορά της κοινοπραξίας από το ελληνικό δημόσιο	21
Το χρονικό της κρίσης	22
Συνάντηση κορυφής στο Νταβός	33
Συμπεράσματα	35
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1996 (ΙΜΙΩΝ)</u>	39
Από το 1987 στο 1996	39
Το διεθνές περιβάλλον	40
Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα	42
Η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία	43
Το χρονικό της κρίσης	44
Η μεσολάβηση Χόλμπρουκ	62
Αλληλοκατηγορίες στην ελληνική πλευρά	69
Η κάλυψη της κρίσης από τα ΜΜΕ	70
Η στάση του ΟΗΕ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ	71
Η Συμφωνία της Μαδρίτης	73
Αποτίμηση των ενεργειών από την πλευρά της Τουρκίας	73
Συμπεράσματα	75
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε': ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΡΙΣΕΩΝ</u>	81
Διεθνής κατάσταση	81
(Δια)μεσολάβηση	82
Πολιτική κατάσταση στην Τουρκία	83
Παράθυρο ευκαιρίας	83
Πρόκληση - στόχος - αφορμή	84
Εσωτερική - εξωτερική εξισορρόπηση	84

Κλιμάκωση	85
Αιφνιδιασμός	86
Αποφασιστικότητα	86
Πολιτική δέσμευση - Θέληση	86
Επιλογή ένοπλης σύγκρουσης	87
Αξιοπιστία απειλής	87
Ρίσκο	88
Πρωτοβουλία	88
Διακοπή της επικοινωνίας	89
Συντονισμός ενεργειών	89
Πληροφορίες	90
Ρόλος του ηγέτη	90
Κυβερνητική συνοχή	91
Συνοχή πολιτικής – στρατιωτικής ηγεσίας	92
Στρατιωτική στρατηγική	93
Στρατηγική φήμη	93
Αποτίμηση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής	94
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ</u>	95
Συμπεράσματα	95
Προτάσεις	97
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	99

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μέχρι το 1974 στα ελληνοτουρκικά θέματα κυριαρχούσε το Κυπριακό. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Τουρκία δημιούργησε με επιτυχία ένα δεύτερο μέτωπο διεκδικήσεων, στο Αιγαίο. Η σταδιακή όξυνση των διμερών ελληνοτουρκικών σχέσεων την περίοδο 1981-1987, θα απολήξει στη δημιουργία ενός κλίματος ανασφάλειας και λανθασμένης αντίληψης των πολιτικών προθέσεων των δύο μερών, με απότοκο την κρίση του Μαρτίου του 1987. Σε αυτή την κρίση, η **ελληνική αποτρεπτική στρατηγική κρίνεται επιτυχημένη** όπως και ο **χειρισμός της κρίσης απόλυτα επιτυχής**, καθώς επέφερε την υποχώρηση της Τουρκίας με άμεση διακοπή και τη ματαίωση της πραγματοποίησης ερευνών από το ωκεανογραφικό σκάφος «Σισμίκ-Ι» στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, κατά την έναρξή της (27 Μαρτίου 1987).

Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι υποβόσκουσες πολιτικές αξιώσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο και οι συνεπαγόμενες οξύνσεις στις διμερείς πολιτικοδιπλωματικές σχέσεις των δύο κρατών συνεχίζονται, αγγίζοντας το κορυφαίο σημείο κατά την περίοδο του αναφυόμενου κενού ηγεσίας στην ελληνική κυβέρνηση, λόγω της σοβαρής ασθένειας του έλληνα πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου και της αδυναμίας να ασκήσει τα καθήκοντά του (Δεκέμβριος 1995 - Ιανουάριος 1996). Η Τουρκία παρά το δικό της εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα, αξιοποίησε το παράθυρο ευκαιρίας. Το επεισόδιο των Ιμίων, στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων, αρχικώς εμφανίσθηκε ως ένα είδος δημοσιογραφικού πολέμου, στην πορεία εξελίχθηκε ως ίσως η σοβαρότερη κρίση μεταξύ των δύο χωρών μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974.

Η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική δεν κρίνεται ως επιτυχημένη καθώς και η διαχείριση της εν λόγω κρίσης. Τα μείζονα σημεία τρωτότητας της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής - έλλειψη εσωτερικής συνοχής μεταξύ πολιτικής - στρατιωτικής ηγεσίας, απουσία εναλλακτικών πολιτικο-στρατηγικών επιλογών, έλλειψη συντονισμού στη διαχείριση της κρίσης, αδυναμία ελέγχου της κλιμάκωσης, υψηλός βαθμός τρωτότητας στο τακτικό επίπεδο της ελληνικής στρατιωτικής στρατηγικής – οδήγησαν στον επιτυχή τακτικό αιφνιδιασμό της Άγκυρας και στην έμπρακτη αμφισβήτηση της ελληνικής εδαφικής κυριαρχίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελληνοτουρκική διένεξη είναι το αποτέλεσμα αιώνων πολεμικών, θρησκευτικών και εθνικών αντιπαραθέσεων. Αποτελεί κατάλοιπο του «ανατολικού ζητήματος», που δεν διευθετήθηκε πλήρως. Και οι δύο χώρες επιδιώκουν διαφορετικούς ρόλους και προβάλλουν αντιτιθέμενα συμφέροντα¹. Ως εκ τούτου, οι μεταξύ τους σχέσεις είναι ανταγωνιστικού και συγκρουσιακού χαρακτήρα και υφίσταται μια υποβόσκουσα ψυχροπολεμική ένταση.

Η ανάλυση του Κλαούζεβιτς και συγκεκριμένα η αναφορά του περί των πηγών του πολέμου (δηλαδή του εχθρικού συναισθήματος και της εχθρικής πρόθεσης) έχει σημαντική εφαρμογή στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις. **Τον σημαντικότερο ρόλο παίζει η εχθρική πρόθεση**, άσχετα με το κατά πόσον υφίστανται εχθρικά ή φιλικά συναισθήματα μεταξύ των δύο λαών. Η ύπαρξη ή όχι εχθρικής πρόθεσης, καταφαίνεται βασικά από τη διατήρηση επιθετικής δομής δυνάμεων, την προβολή εδαφικών διεκδικήσεων, τις αμφισβητήσεις και παραβιάσεις κυριαρχικών δικαιωμάτων².

Η Ελλάδα και η Τουρκία εντάχθηκαν στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO) το 1952. Στις 14 Αυγούστου 1974, μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και τον «Ατίλα 2», η Ελλάδα αποσύρθηκε από το στρατιωτικό σκέλος του NATO για να επανέλθει στις 19 Οκτωβρίου 1980.

Ως εκ τούτου, το ελληνικό αμυντικό δόγμα ξεκίνησε να διαφοροποιείται από το 1974. Η κύρια απειλή για την Ελλάδα δεν προερχόταν «από Βορρά», δηλαδή από κάποιο κράτος του Συμφώνου της Βαρσοβίας, αλλά «εξ ανατολών», από την Τουρκία³.

Η ελληνική οικονομία, μεταπολεμικά επέδειξε θεαματικούς ρυθμούς ανάπτυξης αρχικά, όταν η από αγροτική μετατράπηκε σε βιομηχανική και υπηρεσιών. Όμως, κατά την περίοδο από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η ελληνική οικονομία περιήλθε σε κατάσταση στασιμότητας, ενώ η τουρκική οικονομία υλοποίησε αναπτυξιακό άλμα. Η αλλαγή

---

¹ Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση, από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι, 1955-1999, Η οπτική του Τύπου*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2001, σελ 42

² Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη, από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ 142

³ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 285-287

στους διμερείς συσχετισμούς οικονομικής ισχύος επηρέασε και τη διμερή στρατηγική ισορροπία⁴.

Μέχρι το 1974, η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση, επικεντρωνόταν στο Κυπριακό. Την περίοδο 1973-74 υπήρξε μια αλυσίδα γεγονότων, όπως η ανεύρεση κοιτασμάτων πετρελαίου έξω από τη Θάσο, η έναρξη εργασιών της 3^{ης} Συνδιασκέψεως για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea - UNCLOS) κ.α., που επικέντρωσαν το ενδιαφέρον της Τουρκίας στο Αιγαίο⁵.

Η σημασία που επιδεικνύει η Τουρκία για το Αιγαίο, φαίνεται χαρακτηριστικά στο βιβλίο του Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος αναφέρει πως «το Αιγαίο αποτελεί το σημαντικότερο θαλάσσιο κομβικό σημείο της Ευρασιατικής παγκόσμιας ηπείρου στην κατεύθυνση Βορρά-Νότου⁶». «Όπως ελέγχει η Τουρκία μέσω των Στενών τον “παλμό” του στρατηγικού ελαφρού υπογαστρίου της Ρωσίας, με τον ίδιο τρόπο και η **Ελλάδα μέσω των νησιών του Αιγαίου απέκτησε το ίδιο στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας⁷**»

«Το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των νησιών του Αιγαίου βρίσκεται υπό ελληνική κυριαρχία αποτελεί το σημαντικότερο αδιέξοδο της πολιτικής της εγγύς θαλάσσιας περιοχής της Τουρκίας. Η βασική πηγή προβλήματος στο Αιγαίο είναι η αγεφύρωτη αντίφαση μεταξύ της γεωλογικής και γεωπολιτικής πραγματικότητας και του ισχύοντος καθεστώτος. Το γεγονός ότι τα νησιά του Αιγαίου είναι φυσική προέκταση της γεωλογικής δομής της χερσονήσου της Μικράς Ασίας και το ότι ο πολιτικός διαχωρισμός που έχει προκύψει, σε αντίθεση με τις γεωπολιτικές αναγκαιότητες, με τις διεθνείς συνθήκες έχει προσκυρωθεί υπέρ της Ελλάδας παρέχουν το κατάλληλο έδαφος, για να αναφύονται διάφορα ζητήματα, όπως η υφαλοκρηπίδα, τα χωρικά ύδατα, ο εναέριος χώρος, η ζώνη FIR, τα πεδία διοίκησης και ελέγχου και ο εξοπλισμός των νησιών. Η εγγύτητα ενός σημαντικού μέρους των ελληνικών νησιών στη μικρασιατική ακτή σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως

⁴ Ενώ κατά την περίοδο 1979-89 η ελληνική οικονομία είχε σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ μέσους ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης 0,8%, η τουρκική οικονομία αναπτυσσόταν με μέσο ρυθμό 4,0%. Ως εκ τούτου, ενώ το 1980 το συνολικό ΑΕΠ της Ελλάδας βρισκόταν στο 77% του τουρκικού ΑΕΠ, το 1990 είχε πέσει στο 54%. Στο Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ 58-59

⁵ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Πατάκη, 2015, σελ 377

⁶ Αχμέτ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος, Η διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ 267

⁷ Στο ίδιο, σελ 244

επιχειρησιακή βάση εναντίον της Μικράς Ασίας, και η περικύκλωση των υδάτινων διαδρόμων, που εξασφαλίζουν το πέρασμα από την Προποντίδα στη Μεσόγειο, από αυτά τα νησιά, **αξιολογούνται από την Τουρκία ως ένα πολύ σοβαρό κενό ασφάλειας**. Αντίθετα η Ελλάδα ακολουθεί μία στρατηγική χρησιμοποίησης του πλεονεκτήματος που της παρέχεται από την κατοχή των νησιών, για να το εφαρμόσει στο σύνολο του Αιγαίου και της υδάτινης περιοχής. Το γεγονός ότι οι δίαυλοι (ανατολικά και δυτικά της Κρήτης) αφενός της Καρπάθου και της Κάσου και αφετέρου των Κυθήρων και του ακρωτηρίου της Σπάθης αλλά και της Καρπάθου και της Μαρμαρίδας, έχουν περικυκλωθεί από αυτά τα νησιά επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τη Τουρκίας με τον Εύξεινο Πόντο- Προποντίδα- Μεσόγειο⁸».

Η λόγω της **άνισης ανάπτυξης** αλλαγή των διμερών συσχετισμών ισχύος υπέρ της Τουρκίας της επέτρεψε στο δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990 να αποβιβάσει καταδρομείς στα Ίμια, για να εμπεδώσει την αντίληψή της περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, να αμφισβητήσει την ελληνική κυριαρχία σε αριθμό βραχονησίδων αλλά και σε κατοικημένες νήσους, να θεωρήσει *casus belli* (αίτια πολέμου) την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ν. μίλια ακόμα και στο Ιόνιο, καθώς και να αποτρέψει με απειλή πολέμου την εγκατάσταση των πυραύλων S- 300 στην Κύπρο⁹. Έτσι, η Τουρκία παρουσιάζεται ως αναθεωρητική δύναμη, σε σχέση με την Ελλάδα που επιδιώκει τη διατήρηση του status quo.

Οι ελληνοτουρκικές κρίσεις από το 1974 και ύστερα εντάσσονται στην κατηγορία των κρίσεων εν αναμονή υποχώρησης. Ξεκίνησαν με την Τουρκία να θέτει υπό αμφισβήτηση ελληνικά δικαιώματα στο Αιγαίο (υφαλοκρηπίδα, κυριαρχία βραχονησίδων) και να προσπαθεί να εξαναγκάσει την ελληνική πλευρά σε υποχώρηση¹⁰.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός είναι να διερευνηθούν και να αναλυθούν (τόσο μεμονωμένα όσο και συγκριτικά), από στρατηγικής πλευράς, οι Ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1987 και του 1996 και να γίνει σύγκριση των διεθνοπολιτικών παραμέτρων τους,

---

⁸ Νταβούτογλου, οπ. παρ., σελ 268-269

⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ 58-59

¹⁰ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Πάντειο Πανεπιστήμιο, *Σημειώσεις Διαλέξεως: Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων*, Σεπ 2012, σελ 1

προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα από το χειρισμό τους και να διατυπωθούν προτάσεις για το μέλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α': ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ (Θεωρία)

Γενικά

«Γραμμένη στα κινεζικά η λέξη “κρίση” αποτελείται από δύο χαρακτήρες: ο ένας αντιπροσωπεύει τον κίνδυνο και ο άλλος την ευκαιρία...».

J. F. Kennedy

Η λέξη κρίση στην εποχή μας χρησιμοποιείται ευρέως για να περιγράψει μια κατάσταση αβεβαιότητας, με συνήθως όχι θετικό πρόσημο, λόγω της απειλής ή του κινδύνου αρχικά, όπως οικονομική κρίση, πετρελαϊκή, περιβαλλοντολογική, αξιών, υγείας κλπ.

Ως εκ τούτου, διάφορες επιστήμες μελετούν και αναλύουν το φαινόμενο, όπως η οργάνωση και διοίκηση επιχειρήσεων αναφορικά με τις επιχειρήσεις και οργανισμούς, η ιατρική και η ψυχολογία για τον άνθρωπο και οι διεθνείς σχέσεις αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ κρατών.

Ένας ορισμός της κρίσης (από τη διοίκηση επιχειρήσεων) είναι πως «είναι η αλλαγή -αιφνίδια ή εξελισσόμενη- που απολήγει σε κάποιο επείγον πρόβλημα του οποίου κάποιος πρέπει να επιληφθεί. Στην περίπτωση μιας επιχείρησης, κρίση είναι οτιδήποτε ενδέχεται να προκαλέσει αιφνίδια και σοβαρή ζημιά στους υπαλλήλους, στη φήμη ή την οικονομική κατάσταση της εταιρίας¹¹».

Ένας άλλος ορισμός είναι πως «μία κρίση είναι μια καμπή σε μια ασταθή κατάσταση και γενικά συνεπάγεται **πίεση από άποψη χρόνου**. Αλλά μερικές φορές η πίεση σημαίνει απλώς ένα επίμονο ή πιεστικό πρόβλημα το οποίο διαρκεί επί πολύ χρόνο και οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τον όρο “κρίση” σαν μια αλληγορία για μακροχρόνιες διαδικασίες που αμφισβητούν σημαντικές αξίες»¹².

---

¹¹ Harvard Business Essentials, *Διαχείριση Κρίσεων, Αποκτήστε τις δεξιότητες για να αποτρέψετε τις καταστροφές*, Αθήνα, Μοντέρνοι Καιροί, 2008, σελ 17

¹² Nye Joseph S. Jr., *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2009, σελ 189.

Διεθνείς κρίσεις

Το φαινόμενο της διεθνούς κρίσης είναι άρρηκτα συνυφασμένο με τα δρώμενα στη διεθνή πολιτική, εφόσον αποτελεί αντανάκλαση ή προϊόν της δομής του διεθνούς συστήματος, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζει κανείς τις συνέπειες και την επιρροή που ασκούν εσωτερικοί παράγοντες, στο ξέσπασμα της κρίσης.

Ο όρος διεθνής κρίση δεν μπορεί να αποδοθεί με ένα συγκεκριμένο ορισμό που να εξαντλεί το εύρος της έννοιας αυτού του όρου.

Ξεκινώντας από τον ορισμό που δίνουν οι Wiener και Kahn, **κρίση** είναι μια κατάσταση που γίνεται αντιληπτή από τους διαμορφωτές αποφάσεων ως σημείο καμπής στην εξέλιξη των γεγονότων, απειλεί σκοπούς υψηλής προτεραιότητας, αυξάνει την **ανασφάλεια στο επίπεδο της λήψης αποφάσεων** ενώ **μειώνεται ο έλεγχος πάνω στα γεγονότα και περιορίζεται ο διαθέσιμος χρόνος** για τη λήψη αποφάσεων στη διάρκεια της κρίσης. Κατά συνέπεια, τα χαρακτηριστικά μιας κρίσης ερμηνεύονται στη βάση του τρόπου με τον οποίο **γίνεται αντιληπτή μία κατάσταση από τους διαμορφωτές αποφάσεων** και της συνεπακόλουθης προσέγγισης για την αντιμετώπισή της¹³.

Ο Schelling υποστηρίζει πως «**διεθνής κρίση** είναι μία κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και έλλειψη δυνατότητας πρόβλεψης των ενδεχόμενων επιλογών του άλλου μέρους». Η αβεβαιότητα προκαλείται λόγω της ατελούς ενημέρωσης σχετικά με τις αξίες και προτεραιότητες - στο εσωτερικό ή εξωτερικό περιβάλλον - αλλά και τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τη σχέση κόστους - οφέλους τα εμπλεκόμενα μέρη. Συνεπώς, ένας επιπλέον λόγος της δημιουργίας ατμόσφαιρας κρίσεως, έντασης και αισθημάτων φόβου είναι η άγνοια των προθέσεων του αντιπάλου και συνεπώς η έλλειψη δυνατότητας εκτιμήσεων για τις ενέργειες του άλλου μέρους. Τα στοιχεία αυτά επηρεάζουν την εκτίμηση μιας κατάστασης και συνεπώς τον τρόπο αντιμετώπισης και χειρισμού της¹⁴.

Σύμφωνα με έναν ακόμη ορισμό «ως κρίση νοείται κάθε τροπή και κλιμάκωση των γεγονότων της πραγματικότητας, κατά τέτοιο τρόπο που να αμφισβητείται ένα παγιωμένο σύστημα αξιών και συμφερόντων (εθνική ασφάλεια

¹³ Ειρήνη Χειλά, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Σημειώσεις για το μάθημα: *Διεθνείς Διενέξεις και Πολυμερής Διπλωματία, Διεθνείς Συγκρούσεις και Πολυμερής Διπλωματία: Η συμβολή του ΟΗΕ*, 1995, σελ 7

¹⁴ Στο ίδιο, σελ 17 και Thomas Schelling C., *Arms and Influence*, New Haven, Yale University Press, 1966, σελ 96-97

και κυριαρχία) και να προϋποτίθεται η ανταπάντηση και η αντίστοιχη ανάληψη πρωτοβουλιών από ένα αρμόδιο όργανο χειρισμού/διαχείρισης κρίσεων. Πρόκειται για την αλληλεπίδραση πολλαπλών παραμέτρων με ποικίλα χαρακτηριστικά και άδηλα αποτελέσματα¹⁵».

Συμπερασματικά, ως διεθνείς κρίσεις «ορίζονται μια σειρά αλληλεπιδράσεων οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών οι οποίες βρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές δημιουργούν συνθήκες τέτοιες ώστε να αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο χρήσης στρατιωτικής δύναμης προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικοί στόχοι. Γενικά, οι κρίσεις είναι καταστάσεις όπου **θεμελιώδεις αξίες βρίσκονται υπό απειλή, επικρέμεται ο κίνδυνος του πολέμου, και υπάρχει πίεση χρόνου**¹⁶».

Οι κρίσεις «προκαλούνται από την αποφασιστικότητα ενός κράτους να αντισταθεί σε μία αλλαγή που κάποιο άλλο κράτος προσπαθεί να επιφέρει¹⁷».

Τα στάδια και τα γνωρίσματα των κρίσεων, συνήθως είναι:

- μία κατάσταση με τα αρνητικά στοιχεία του επείγοντος και του απρόβλεπτου,
- της απειλής για τη χώρα (επικινδυνότητα),
- της ταχείας εξέλιξης των γεγονότων και
- της αναγκαιότητας λήψης άμεσων και επιτυχών αποφάσεων.

Ανεξάρτητα από την εξέλιξη, την έκβασή της, μια κρίση χαρακτηρίζεται από τη **διατάραξη και την αμφισβήτηση ενός σταθερού συντεταγμένου πλαισίου εθνικών αξιών και συμφερόντων**. Ενυπάρχει το στοιχείο του διακυβέυματος, όπου τα αποτελέσματά του θα είναι ανάλογα της πρακτικής που θα ακολουθηθεί. Αυτό, όμως, που κυρίως **σηματοδοτεί την κλιμάκωση και κυρίως το ιδιάζον μιας κρίσης είναι η παράμετρος του αιφνιδιασμού από τον αντιτιθέμενο**.

Ένα άλλο σημαντικό γνώρισμα που σχετίζεται με το φαινόμενο της κρίσης, αφορά στη **στενότητα και στην πίεση του χρόνου**. Ο χρόνος, ως κριτήριο δράσης, αξιολόγησης και χειρισμού των κρίσεων, βαραίνει αποφασιστικά κατά τη διάρκεια τέτοιων καταστάσεων. Είναι πολύ δύσκολη η αποτίμηση και η τελική επιλογή υπό το βάρος τέτοιων καταστάσεων, όπου δεν επιτρέπονται δισταγμοί,

¹⁵ Νικόλαος Παπαναστασόπουλος, *Η διαχείριση Κρίσεων στην Ελληνική Εξωτερική και Αμυντική Πολιτική, Η Περίπτωση της Κρίσης των Ιμίων*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2015, σελ 37

¹⁶ Κολιόπουλος, *Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων*, οπ. παρ, σελ 1

¹⁷ Kenneth Waltz N., *Θεωρία Διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ 357

αναβολές και επανεκτιμήσεις, ακριβώς λόγω της σοβαρότητας και κυρίως της χρονικής αναγκαιότητας για άμεση απόφαση¹⁸.

Στάδια Κρίσης

Τα στάδια εμφάνισης και εξέλιξης μιας κρίσης θα μπορούσαν να διακριθούν όπως παρακάτω:

- Η πρόκληση
- Η σύγκρουση
- Η έκβαση (το αποτέλεσμα)

Πρόκληση αποτελεί ένα γεγονός που προλειαίνει το έδαφος και τις συνθήκες για το ξέσπασμα μιας κρίσης. Ειδικότερα, ενώ μπορεί οι σχέσεις μιας χώρας με μία άλλη να χαρακτηρίζονται από αστάθεια, αντιπαλότητα και απειλητική διάθεση, εντούτοις, η κρίση μπορεί να προέλθει κυρίως από ένα γεγονός (ή σειρά γεγονότων) ως έκφραση των όποιων απαιτήσεων.

Για να γίνει πιο απτή η διαφοροποίηση που μπορεί να έχει η έννοια της κρίσης, θα πρέπει να ιδωθεί σε αντίστιξη με το **δίπολο αιτίας και πρόκλησης**. Σύμφωνα με αυτό, η αιτία είναι ένα σύνολο παγιωμένων και τυποποιημένων αποφάνσεων και διεκδικήσεων που αφορμώνται από παρελθούσες ιστορικές παραστάσεις και αντιλήψεις. Είναι, δηλαδή, αυτό που νοηματοδοτεί και χαρακτηρίζει τις όποιες ενέργειες μιας χώρας απέναντι στην άλλη.

Η πρόκληση επιβάλλει στον αντίστοιχο μηχανισμό την αποκλειστική ενασχόληση μόνο με αυτή την κατάσταση και ενέχει μεγαλύτερης σημαντικότητας από κάθε άλλη πολιτική απόφαση και προτεραιότητα.

Το δεύτερο στάδιο κατά τη διαδικασία της κρίσης είναι αυτό της **σύγκρουσης**. Πρόκειται για προπαρασκευή και επίδειξη στρατιωτικών πρωτοβουλιών με επιθετικό χαρακτήρα. Κυρίως, παρατηρείται ένα πολεμικό κλίμα, παράλληλα με τις όποιες ενέργειες στον διπλωματικό τομέα. Το πού θα οδηγήσει ή το ποια μορφή θα λάβει ακριβώς αυτή η σύγκρουση είναι άδηλο. Μπορεί να είναι μια θεαματική ενέργεια με συμβολικό πλην όμως ουσιαστικό (για τους σκοπούς της μιας χώρας και κυρίως για την εκμετάλλευσή της σε εσωτερικό πολιτικό επίπεδο) χαρακτήρα, αλλά με άγνωστες τις υλικές και ανθρώπινες συνέπειες,

¹⁸ Παπαναστασόπουλος Νικόλαος, Η διαχείριση Κρίσεων στην Ελληνική Εξωτερική και Αμυντική Πολιτική, Η Περίπτωση της Κρίσης των Ιμίων, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2015, σελ 37-38

τουλάχιστον σε ένα «μικρού μεγέθους» επίπεδο.

Κυρίως, όμως, αυτό που αποτελεί **καίριας σημασίας** -από την άποψη της ικανής διαχείρισης κρίσεων ζήτημα- είναι **ο συντονισμός και η επαλληλία μεταξύ των πολιτικών και στρατιωτικών φορέων.**

Το τελευταίο στάδιο που χαρακτηρίζει μια κρίση είναι αυτό **του αποτελέσματος, της έκβασής της.**

Μια πιθανή συνέπεια μπορεί να είναι η **γενίκευση της σύρραξης, ο πόλεμος.** Με τη μία ή την άλλη μορφή οι πολεμικές προετοιμασίες κλιμακώνονται, το συμβάν της κρίσης βαραίνει τη μία ή την άλλη πλευρά, οι διπλωματικές πρωτοβουλίες δεν αποδίδουν και έτσι ξεσπά μια πολεμική αναμέτρηση ανάμεσα στις ήδη ετοιμοπόλεμες χώρες.

Ένα άλλο ενδεχόμενο μπορεί να είναι η **ανακωχή, η διαπραγμάτευση.** Με τη **διαμεσολάβηση** του διεθνούς οργανισμού ή μιας μεγάλης χώρας τα δύο μέρη εκτονώνουν το πολεμικό κλίμα και οι αρμόδιες-ομόλογες υπηρεσίες τους έρχονται σε συζητήσεις.

Τέλος, μία άλλη πιθανότητα είναι η **προσωρινή ή η οριστική διευθέτηση της διαφοράς.** Αυτή η προοπτική είναι σύμφυτη τόσο με το μέγεθος και κυρίως τις συνέπειες της πολεμικής αναμέτρησης, αλλά και της διαμεσολάβησης από την τρίτη χώρα ή τον διεθνή οργανισμό¹⁹.

Διαδικασία λήψης απόφασης

Σύμφωνα με ένα ορισμό, απόφαση είναι «η διαδικασία επιλογής μεταξύ εναλλακτικών λύσεων που εμφανίζονται ως περισσότερο ή λιγότερο πρόσφορες για την επίτευξη ορισμένων στόχων - στη συγκεκριμένη περίπτωση στόχων εξυπηρέτησης της εξωτερικής πολιτικής²⁰».

Η λήψη αποφάσεων στην ίδια τη διοικητική επιστήμη και οργανωσιακή θεωρία κατέχει περίοπτη θέση. Εκεί ζητούμενα είναι η **ορθολογικότητα και η αποτελεσματικότητα.** Μέσα για αυτές αποτελούν η ερμηνεία της λειτουργίας των αντίστοιχων δομών και οργανωτικών σχημάτων, η εξομάλυνση των όποιων παθολογιών και κυρίως η πρόταξη αρχών οργάνωσης και στρατηγικής αντιμετώπισης κρίσεων.

¹⁹ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ, σελ 41-44

²⁰ Στο ίδιο, σελ 11

Πολύ περισσότερο αυτή η αναγκαιότητα συνιστά καταλυτικό παράγοντα στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και της στρατηγικής, όπου **η απόφαση για ένα κράτος αποτελεί πολυπαραγοντική συνάρτηση**. Συνάρτηση όχι μόνο των μεταβλητών του εσωτερικού περιβάλλοντος, αλλά κυρίως του διεθνούς και των μεταλλάξεων που αυτό υφίσταται²¹.

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα θέματα που έχουν σχέση με **τη λήψη αποφάσεων (decision-making)** από τους διαχειριστές μιας κρίσης κατά τη διάρκειά της, αναλύοντας το πλαίσιο ή τη διαδικασία που οδήγησε στις συγκεκριμένες αποφάσεις.

Επίσης η ικανότητα του διοικητικού μηχανισμού μιας χώρας είναι βαρύνουσας σημασίας. Μία χώρα ανάλογα με τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει, κατά τον ανάλογο τρόπο έχει ασκήσει και εξοικειώσει τις δομές και τη νοοτροπία της για την επίλυσή τους²².

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων ξεκινά από τις έννοιες της ορθολογικότητας και ανορθολογικότητας.

Στην πρώτη αναλογούν η κλασική θεώρηση της ορθολογικής δράσης, καθώς και η θεωρία παιγνίων. Η αρχή του ορθολογικά δρώντος υποκειμένου, ορμώμενη από το ιδεότυπο του homo economicus, στοιχειοθετεί τη βασική ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς στον άξονα της μεγιστοποίησης της ωφέλειας.

Από την άλλη, **τα παίγνια** ως θεωρητικές, μαθηματικές κατασκευές έχουν σκοπό να περιγράψουν σχηματικά συγκεκριμένες συμπεριφορές και τρόπους δράσεις σε καθορισμένες συνθήκες. Περιορίζονται σε δύο παίκτες με διπτές ο καθένας επιλογές, με αλληλεξάρτηση των συμπεριφορών τους, δεδομένα κέρδη και απώλειες και προσπάθεια μεγιστοποίησης των κερδών και ελαχιστοποίησης των απωλειών. Οι κατηγορίες παιγνίων διακρίνονται, ανάλογα με το αποτέλεσμα συσχετισμού κερδών και απωλειών για κάθε παίκτη, σε τρία επίπεδα:

- αυτό του μηδενικού αθροίσματος,
- του μη μηδενικού αθροίσματος και
- της μικτής περίπτωσης.

Η θεωρία των παιγνίων, ως μία θεωρία ορθολογικής συμπεριφοράς (καταστάσεων σύγκρουσης ή αποτροπής), εξετάζει τη συμπεριφορά των δρώντων υποκειμένων, οι οποίοι όμως αναμένεται να δράσουν ορθολογικά. Αυτή η προϋ-

---

²¹ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ, σελ 45

²² Στο ίδιο, σελ 38

πόθεση ορθολογικότητας δεν είναι βέβαιο όμως ότι δεν θα αρθεί απέναντι στις προκλήσεις της πραγματικότητας.

Στη δεύτερη περίπτωση, οι θεωρίες που έλκουν το νόημά τους από το ανορθολογικό στοιχείο προτάσσουν ότι δεν είναι πάντα εξασφαλισμένο ότι οι φορείς δράσης θα λειτουργούν κατά ορθολογικό τρόπο.

Υπό αυτό το πρίσμα, παρατηρούμε ότι στην κρατική/κυβερνητική λήψη αποφάσεων, στο πλαίσιο του γραφειοκρατικού συστήματος, η εκτίμηση περί συμφέροντος φιλτράρεται από τα επιμέρους υποσυστήματα, τις ιεραρχικές δομές (τυπικές και άτυπες), την πληροφόρηση και τη θεώρηση της κατάστασης. Στην ίδια πορεία, ισορροπούν και οι απόψεις ότι η απόφαση είναι προϊόν περιορισμού της ορθολογικότητας, απολήξεις σκοπιμότητας, μη συμβατικής λογικής και μεταφυσικού στοιχείου. Ιδιαίτερα μάλιστα ο ορθολογισμός, σύμφωνα με τις αντίστοιχες προσεγγίσεις, είναι a priori ελλειπτικός σε κρίσιμες καταστάσεις και με τη φόρτιση που αυτές συνοδεύουν²³.

Τα επίπεδα ανάλυσης των διεθνών κρίσεων

Τα επίπεδα ανάλυσης που συναντάμε στη φιλολογία των κρίσεων είναι το **συστημικό** και το **ατομικό**, που αντιστοιχούν σε δύο θεωρητικές αντιλήψεις: τη συστημική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία κρίση είναι μια διαδικασία που χαρακτηρίζεται από διακρινόμενα πρότυπα αλληλεπίδρασης, και την ατομική, η οποία θεωρεί ότι η κρίση είναι μια κατάσταση που χαρακτηρίζεται από υποκειμενικά στοιχεία.

Ως προς το πρώτο επίπεδο, το συστημικό, η κρίση μπορεί να οριστεί ως μία κατάσταση που διαταράσσει το σύστημα ή κάποιο υποσύστημα και επιφέρει μια ανακολουθία στην ομαλή ροή των γεγονότων στη διεθνή πολιτική. **Τα κύρια χαρακτηριστικά της συστημικής αντίληψης** για τις διεθνείς κρίσεις είναι:

- α. Η οξεία και σύντομη αλλαγή στην ένταση των προτύπων αλληλεπίδρασης (patterns of interaction) μεταξύ κρατών,
- β. Η μείωση της συστημικής σταθερότητας,
- γ. Η αύξηση των πιθανοτήτων για προσφυγή ή χρήση βίας στο διεθνές σύστημα και

²³ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ, σελ 46-47

δ. Η σύντομη διάρκεια²⁴.

Ως προς το δεύτερο επίπεδο, το ατομικό (individual level of analysis), μελετάται η συμπεριφορά των διαμορφωτών αποφάσεων (national decision makers) σε περιόδους κρίσης (δηλαδή μία αλυσίδα ταχέως εξελισσόμενων γεγονότων, τα οποία επηρεάζουν τη συστημική σταθερότητα) και ερμηνεύονται τα γεγονότα σε υποκειμενικούς όρους²⁵.

Στην εξωτερική πολιτική καθώς και στη διαχείριση κρίσεων σημαντικός είναι ο **ρόλος της ηγεσίας**, όπου οι ηγέτες ως ατομικοί δρώντες, βρίσκονται επικεφαλής του διοικητικού μηχανισμού λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής. Η προσωπικότητα, ο χαρακτήρας, το ψυχολογικό περιβάλλον, οι προδιαθέσεις, η ιδιοσυγκρασία, οι πεποιθήσεις και η ιδεολογία των ηγετών παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει η αναγκαία διευκρίνιση, σύμφωνα με την οποία η διαχείριση κρίσεων στην εξωτερική πολιτική έχει διαφορετικό εννοιολογικό και αξιολογικό περιεχόμενο από την έννοια της διαχείρισης της εξουσίας. Και τούτο διότι η μεν πρώτη, **λόγω της φορτισμένης κατάστασης της κρίσης, προαπαιτεί ένα υψηλό επίπεδο ηγετικής ικανότητας**, ενώ η δεύτερη, πολλές φορές θεωρείται αφοριστικά απλώς διεκπεραίωση καθηκόντων και έλλειψη οράματος. Η διάκριση αυτή είναι πολύ σημαντική, προκειμένου να τεθεί ο τύπος του ηγέτη που, σε αντιδιαστολή με τον «διαχειριστή», είναι σε θέση: να διαθέτει συναισθηματική ευφυΐα, μπορεί να παρακινεί, εμπνέει όραμα και έχει οργανωτικές και πολιτικές ικανότητες, υπό ένα μείγμα σκληρής και ήπιας ισχύος, ανάλογα το περιβάλλον και τις περιστάσεις²⁶.

Σημαντικό στοιχείο είναι η **ψυχολογική διάσταση** αυτών που διαμορφώνουν τις αποφάσεις. Μία κατάσταση μπορεί να αποβεί αποφασιστικής σημασίας για το ξέσπασμα της κρίσης, εάν αυτοί που κάνουν τις επιλογές σε σχέση με τη χάραξη της εσωτερικής πολιτικής βρίσκονται υπό το κράτος άγχους (stress) που έχει άμεση σχέση με την αντίληψη που έχουν για μία συγκεκριμένη κατάσταση πραγμάτων και την ανάγκη άμεσης απάντησης²⁷.

Ο χειρισμός μιας κρίσης, πέραν των άλλων αντικειμενικών παραμέτρων, επηρεάζεται από τον **κώδικα συμπεριφοράς** ή αλλιώς τον **λειτουργικό κώδικα**

²⁴ Χειλά, οπ.παρ., σελ 22

²⁵ Στο ίδιο, σελ 24

²⁶ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ, σελ 77-78

²⁷ Χειλά, οπ. παρ., σελ 25

αυτού που λαμβάνει την απόφαση και διαχειρίζεται την κρίση. «**Κώδικας συμπεριφοράς είναι** το σύνολο των πιστεύω ενός ατόμου, τα οποία αφορούν στην εικόνα του αντιπάλου, στη δυναμική κλιμάκωσης της κρίσης, στον καλύτερο τρόπο ελέγχου της και τους κανόνες παζαρέματος για επίλυσή της με ευνοϊκούς όρους για τα συμφέροντα της χώρας²⁸».

Το σύστημα πεπιοθήσεων, το οποίο διαρθρώνεται είτε ως φιλοσοφικές πεπιοθήσεις είτε ως πεπιοθήσεις χειρισμών, έχουν ξεχωριστή σημασία για τη διαχείριση κρίσεων, θα πρέπει να θέσει επιπρόσθετα τη μέθοδο των βιογραφιών, των συνεντεύξεων και της προσομοίωσης και της πρόταξης του «λειτουργικού κώδικα». Ο «λειτουργικός κώδικας συνιστά ένα μεθοδολογικό εργαλείο, σύμφωνα με το οποίο είναι δυνατόν να εξετάζονται οι αντιλήψεις των πολιτικών ηγετών για τα θεμελιώδη προβλήματα της ιστορίας και τα κύρια ερωτήματα της πολιτικής²⁹».

Διαχείριση κρίσεων

Ως διαχείριση κρίσεων (crisis management) νοείται ο σχεδιασμός, η προετοιμασία και η υποστήριξη για την αποτελεσματική αντιμετώπιση μιας κρίσης³⁰.

Είναι το σύνολο των μέτρων τα οποία προσανατολίζονται **στον περιορισμό της σύγκρουσης - προκλήσεων και αυτής της κλιμάκωσης**. Με άλλα λόγια ο χειρισμός της κρίσης **είναι κατ' εξοχήν μια διπλωματική προσπάθεια** η οποία μπορεί να υποστηρίζεται και από στρατιωτικά μέσα. Αναφέρεται σε όλη τη διαδικασία με την οποία οι αντίπαλοι προσβλέπουν να συμφιλιώσουν τους ανταγωνιστικούς τους στόχους³¹.

Η διαχείριση κρίσεων αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ένας μηχανισμός πρέπει να λειτουργήσει, επικοινωνώντας με όλες τις μονάδες (υπηρεσιακές και μη), κατά τη διάρκεια της κρίσης. Περιλαμβάνει:

- Τις δομές και τις κουλτούρες των οργανισμών.
- Τις στρατηγικές και τις τακτικές διαχείρισης.
- Τη στρατηγική διαχείρισης της κρίσης.
- Τις προσεγγίσεις στη λήψη αποφάσεων.

²⁸ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 216

²⁹ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ, σελ 79

³⁰ Στο ίδιο, σελ 169

³¹ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 190

Επίσης, συναρτάται με την εκπαίδευση ατόμων που μιλούν με τα ΜΜΕ, τον συντονισμό δράσεων για έξοδο από την κρίση και τη διασφάλιση μιας ενιαίας εικόνας για την κάθε οργάνωση. Η διαχείριση κρίσεων συνδέεται στενά με τη διαχείριση θεμάτων (issues management). Ειδικότερα, η διαχείριση κρίσεων είναι μια διαδικασία η οποία καλείται να ανταποκριθεί σε μία ιδιόμορφη κατάσταση, κατά την οποία, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, ένας κλειστός κύκλος ατόμων λαμβάνει αποφάσεις επί ζητημάτων που άπτονται ζωτικών συμφερόντων της χώρας³².

Ο χειρισμός κρίσεων, υπό ευρεία έννοια, έχει **τρεις διαστάσεις**:

- α. την πρόληψη μιας κρίσης,
- β. τη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων, αποφεύγοντας όμως κλιμάκωση και πόλεμο και
- γ. τη μεθοδική μετάβαση σε πόλεμο, αν αυτό χρειαστεί³³.

Είδη Κρίσεων

Τρία είδη κρίσεων μπορεί να διακριθούν:

- α. **Προσχηματικές κρίσεις**, δηλαδή κρίσεις που προκαλούνται από κάποιο κράτος προκειμένου αυτό να δικαιολογήσει την έναρξη εχθροπραξιών τις οποίες έχει ήδη προσχεδιάσει,
- β. **Δευτερογενείς κρίσεις**, δηλαδή κρίσεις με τρίτα μέρη που κάποιο κράτος αντιμετωπίζει ενόσω βρίσκεται σε εχθροπραξίες με τον κύριο αντίπαλό του,
- γ. **Κρίσεις αμφισβήτησης δεσμεύσεων/δικαιωμάτων**, όπου μια δέσμευση που έχει αναλάβει ο αντίπαλος τίθεται υπό ενεργό αμφισβήτηση, αναμένοντας υποχώρησή του³⁴.

³² Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ, σελ 169

³³ Κολιόπουλος, *Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 1

³⁴ Στο ίδιο, σελ 1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974

Μέχρι το 1974 στα ελληνοτουρκικά θέματα κυριαρχούσε το Κυπριακό. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Τουρκία εγκαινίασε μια συστηματική πολιτική αμφισβητήσεων και διεκδικήσεων σε βάρος της κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία προχώρησε και σε μία εξαιρετική στρατηγική κίνηση απέναντι στην Ελλάδα. Άνοιξε με επιτυχία ένα δεύτερο μέτωπο διεκδικήσεων στο Αιγαίο. Αυτό διέσπασε τον ελληνικό διπλωματικό αγώνα που έως τότε κατευθυνόταν κατ' αποκλειστικότητα στο Κυπριακό³⁵.

Σκοπός αυτής της τουρκικής πολιτικής έναντι της Ελλάδας ήταν και είναι, η μεταβολή του εδαφικού status quo, που προβλέπεται σε διεθνείς συνθήκες, με κεντρικό άξονα τη Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάννης, καθώς και του νομικού καθεστώτος στον θαλάσσιο και εναέριο χώρο που πηγάζει από το Διεθνές Δίκαιο και δη το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS).

Η έναρξη της πολιτικής αυτής, η οποία άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, που διαρκεί μέχρι σήμερα, σηματοδοτείται από την **εμφάνιση των πρώτων διεκδικήσεων σε βάρος της ελληνικής υφαλοκρηπίδας το 1973** και της πρώτης αμφισβήτησης του εύρους του ελληνικού εθνικού εναερίου χώρου, το 1975.

Το 1973 η εκχώρηση αδειών και από τις δύο χώρες για διενέργεια ερευνών στο υπέδαφος του Αιγαίου, σε μια εποχή κρίσιμη για τα αποθέματα πετρελαίου, αποτελεί το **κρίσιμο στοιχείο**. Από τη μια η Ελλάδα πίστευε ότι με τη Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα (1958) η πλάστιγγα στο επίδικο θέμα θα έγερνε προς το μέρος της, ενώ η Τουρκία με τη στάση της επεδίωκε την άρση αυτού του ενδεχομένου.

Σύστοιχο του θέματος του υφαλοκρηπίδας είναι και αυτό της αιγιαλίτιδας ζώνης με μονομερή επέκταση στα 12 ν. μίλια. Οι Τούρκοι, μέσω του υπουργού εξωτερικών Τουράν Γκιουνές³⁶, δήλωσαν ότι «ουδέποτε θα δέχονταν επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν. μ. διότι τότε το Αιγαίο θα γινόταν τμήμα

³⁵ Άγγελος Συρίγος, Πάντειο Πανεπιστήμιο, *Σημειώσεις από τις προφορικές Σημειώσεις του Μαθήματος: Σχέσεις Ελλάδος – Τουρκίας: από τη Λωζάννη έως Σήμερα*, Μαρ 2012, σελ 63

³⁶ Turan Gunes

της ελληνικής ξηράς..., ουδέποτε θα δεχθούμε την επέκταση αυτή και η Ελλάδα δεν μπορεί να μας την επιβάλει διά της βίας». Η Τουρκία άλλαξε θέση ως προς την αρχική της αποδοχή για προσφυγή στη Χάγη, δηλώνοντας ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα πρέπει να προκύψει από διαπραγματεύσεις που θα οδηγούσαν σε συμφωνία μεταξύ των δύο μερών. Και έτσι επανήλθε στην ιδέα της από κοινού έρευνας και εκμετάλλευσης των πόρων της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου (1975-1976).

Στην κρίση του καλοκαιριού του 1976, το τουρκικό ερευνητικό σκάφος «Χόρα» (μετέπειτα Σισμίκ), εξήλθε για να διενεργήσει έρευνες επί «ελληνικής» (για τους Έλληνες) και «αμφισβητούμενης» (για τους Τούρκους) «υφαλοκρηπίδας». Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής επέλεξε τη διπλωματική οδό, προσφεύγοντας ταυτόχρονα την ίδια μέρα (10/8/76) τόσο στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, όσο και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης³⁷.

Κατά τη διαχείριση της κρίσης αναδύθηκαν δύο δεδομένα:

α. η δικαστική διευθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου δεν ήταν εφικτή με μονομερή ελληνική προσφυγή και

β. αντί της έγκυρης διεθνούς διαμεσολαβήσεως, ο ΟΗΕ, δια του ψηφίσματος 395/1976 του Συμβουλίου Ασφαλείας, συμβούλευε διμερείς διαπραγματεύσεις. Οι εναπομείνασες νομικές διαφορές θα μπορούσαν να επιλυθούν «με τη βοήθεια των κατάλληλων δικαιοδοτικών οργάνων και πιο συγκεκριμένα του διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης»³⁸.

Επελέγη η οδός των διαπραγματεύσεων εντός του πλαισίου του πρακτικού της Βέρνης.

³⁷ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 142-143

³⁸ Συρίγος, *Σχέσεις Ελλάδος – Τουρκίας: από τη Λωζάννη έως Σήμερα*, οπ. παρ., σελ 43 και 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ 1987

Το διεθνές περιβάλλον

Το 1987, επικρατούσε ο Ψυχρός πόλεμος και η διπολική παγκόσμια ισορροπία της πυρηνικής αποτροπής, όπου οι δύο υπερδυνάμεις (ΗΠΑ και ΕΣΣΔ) είχαν περίπου υπό τον έλεγχό τους τα δύο ημισφαίρια, τη Δύση και την Ανατολή, τον Βορρά και τον Νότο, ως συστήματα παγκόσμιας επιρροής με την προβολή της στρατιωτικής ισχύος αλλά και της κοσμοθεωρητικής και ιδεολογικής προσέγγισης των κρατικών πολιτικών³⁹. Οι ΗΠΑ κυριαρχούσαν στο Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (ΝΑΤΟ) ενώ οι ΕΣΣΔ στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

Η Τουρκία προσπαθούσε να αδράξει τις νέες ευκαιρίες καθώς σε περιφερειακό επίπεδο, βρισκόταν σε εξέλιξη ο πολυετής πόλεμος ανάμεσα στο Ιράν και στο Ιράκ (1980-1988) και να παίξει ρυθμιστικό ρόλο στην περιοχή.

Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα

Μετά τις εκλογές της 18ης Οκτωβρίου 1981 προέκυψε νέα κυβέρνηση (του ΠΑΣΟΚ) με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου. Η ελληνική εξωτερική πολιτική πλέον διαπνεόταν από μια στρατηγική «άκαμπτης στάσης», απέναντι στις τουρκικές αξιώσεις με στοιχεία μιας πολιτικής «αποτροπής», εμμένοντας στη θέση ότι δεν υπάρχει αντικείμενο ελληνοτουρκικού διαλόγου (πλην του προβλήματος οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας), καθώς η Τουρκία είναι εκείνη που διεκδικεί και όχι η Ελλάδα⁴⁰.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου πραγματοποίησε αντιδυτική απόκλιση από την παραδοσιακή εξωτερική πολιτική της χώρας και αναζητούσε στενότερες σχέσεις με τον τρίτο κόσμο. Η αντιδυτική ρητορική του κυβερνώντος κόμματος (ΠΑΣΟΚ) ενόχλησε τους Δυτικούς, όμως η στρατηγική σημασία της Ελλάδας υπαγόρευε σώφρονα χειρισμό του καινοφανούς ριζοσπαστισμού στο κυβερνόν κόμμα⁴¹.

³⁹ Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης Κ., Μερσίλεια Αναστασιάδου Μ., *Διεθνής Πολιτική, Θεωρία και Πράξη, Κύπρος τη υστάτη ώρα*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2016, σελ 296

⁴⁰ Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης Κ., *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση, από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι, 1955-1999, Η οπτική του Τύπου*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2001, σελ 73

⁴¹ Θάνος Βερέμης, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2005, σελ 202-203

Σε ότι αφορά την εσωτερική νομιμοποίηση, η ελληνική κοινή γνώμη αντιμετώπιζε την Τουρκία ως επεκτατική δύναμη⁴² και ως εκ τούτου οι αποφάσεις του Πρωθυπουργού υποστηρίζονταν πλήρως. Η ίδια εικόνα υπήρχε και στις Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) οι οποίες ενθουσιωδώς υποστήριξαν τις αντίστοιχες ενέργειες.

Η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία

Στην Τουρκία μετά τη διενέργεια στρατιωτικού πραξικοπήματος στις 12 Σεπτεμβρίου 1980, ανέλαβε την εξουσία ως Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας ο Στρατηγός Κενάν Εβρέν. Αμέσως μετά διέλυσε την Εθνοσυνέλευση, τα πολιτικά κόμματα, τα εργατικά συνδικάτα, ανέστειλε το Σύνταγμα και κήρυξε στρατιωτικό νόμο⁴³.

Παρ' ότι ανήκε στους θεματοφύλακες της δυτικοτρόπης κεμαλικής παράδοσης, αναθεωρούσε τις σχέσεις της Τουρκίας με τον ισλαμικό κόσμο. Στις 16 Ιανουαρίου 1984, ο πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας, Εβρέν, ανέλαβε την ιδιότητα του αντιπροέδρου στην Ισλαμική Διάσκεψη Κορυφής της Καζαμπλάνκα και υποστήριξε την ένωση όλων των Μουσουλμάνων κατά του Ισραήλ. Η αντιδυτική απόκλιση που πραγματοποίησε η Τουρκία από την παραδοσιακή της εξωτερική πολιτική, είχε σκοπό, κυρίως, να μεγιστοποιήσει την διαπραγματευτική της θέση έναντι των ΗΠΑ και της Ευρώπης⁴⁴.

Το πραξικόπημα του 1980 έφερε ηρεμία στο σύστημα, απεφεύχθη η εσωτερική διάσπαση και σύγκρουση και η σταθερότητα που επεβλήθη δημιούργησε τις προϋποθέσεις η Τουρκία τη δεκαετία του 1980 να παράγει ένα νέο πολιτικό προσωπικό, με επικεφαλής τον οικονομολόγο Τουργκούτ Οζάλ⁴⁵.

Η στρατιωτική διακυβέρνηση της Τουρκίας τερματίστηκε με τις εκλογές της 15 Νοεμβρίου 1983, όπου ο Τουργκούτ Οζάλ⁴⁶ σχημάτισε αυτοδύναμη κυβέρνηση με το νεόκοπο «Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας» (Anavatan Partisi) και ανέλαβε πρωθυπουργός. Επιχείρησε να συμβιβάσει τις δύο υπάρχουσες τάσεις, του

⁴² Συρίγος, *Σχέσεις Ελλάδος – Τουρκίας: από τη Λωζάννη έως Σήμερα*, οπ. παρ., σελ 61

⁴³ Γεώργιος Κόκκινος, Αντιστράτηγος ε.α., *Μετά τον Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο..., Παγκόσμιο επιχειρησιακό περιβάλλον και «Νέα Τάξη» - Η Ελληνοτουρκική Διαρκής Σύγκρουση*, Αθήνα, Παναγιώτης Παπαμιχαήλ, 1998, σελ 131

⁴⁴ Βερέμης, οπ. παρ, σελ 202-203

⁴⁵ Γιαλλουρίδης, Αναστασιάδου, οπ. παρ., σελ 261

⁴⁶ Άρχισε την πολιτική του σταδιοδρομία το 1978 ως αποτυχημένος υποψήφιος του ισλαμικού «Κόμματος της Εθνικής Σωτηρίας» υπό τον Νετμετίν Ερμπακάν. Στο Βερέμης, οπ. παρ, σελ 203

κεμαλισμού και των παραδοσιακών ισλαμικών τάσεων. Μολονότι αφοσιωμένος στις ισλαμικές αξίες, υπήρξε θιασώτης της οικονομίας της αγοράς και των στενών οικονομικών σχέσεων με τη Δύση. Κατάφερε έτσι να συνδυάσει την παράδοση με τον νεωτερισμό και να προσδώσει στον κεμαλικό κοσμικό εθνικισμό ένα μουσουλμανικό οικουμενικό περιεχόμενο.

Κύρια επιλογή της πολιτικής του ήταν η ένταξη της χώρας του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και προς αυτό είχε συγγράψει και βιβλίο που εξυπηρετούσε αυτή τη σκοπιμότητα επιχειρώντας να λειάνει τις διαφορές που απομονώνουν την Τουρκία από την Ευρωπαϊκή οικογένεια⁴⁷.

Το 1987 επανέλαβε την εκλογική του επιτυχία και σχημάτισε πάλι κυβέρνηση με μόλις το 36% των ψήφων.

Κατά τη διάρκεια της κρίσεως, ο Τουργκούτ Οζάλ βρισκόταν εκτός Τουρκίας, καθώς επρόκειτο να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση στις ΗΠΑ. Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας παρέμενε ο Κενάν Εβρέν, ενώ Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης ήταν ο Καγιά Ερντέμ.

Πρακτικό της Βέρνης και απαγόρευση ερευνητικών δραστηριοτήτων

Η κρίση του Μαρτίου του 1987 είχε άμεση σχέση με το Πρακτικό της Βέρνης, το οποίο είχαν υπογράψει η Ελλάδα και η Τουρκία στις 11 Νοεμβρίου 1976 και ουσιαστικά ήταν παράγωγο της κρίσης του «Χόρα» του 1976. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του πρακτικού: «Τα δυο μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν όπως απάσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως σχετικής προς την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου **η οποία ηδύνατο να παρενοχλήσει την διαπραγμάτευση**»⁴⁸. Ο χρονικός περιορισμός που προβλέπει το Πρακτικό της Βέρνης προσδιορίζεται από τη φράση «... **η οποία (πράξη) ηδύνατο να παρενοχλήσει την διαπραγμάτευση**». Δηλαδή ο περιορισμός ίσχυε μόνον εφ' όσον συνεχιζόταν διαπραγμάτευση για την υφαλοκρηπίδα⁴⁹.

Προς εφαρμογή του άρθρου 6 του πρακτικού, το ελληνικό Γενικό Επιτελείο Ναυτικού είχε εκδώσει τον Ιανουάριο του 1978 διαταγή με την οποία απαγόρευε «πάσαν ερευνητική η γεωτρητική δραστηριότητα» ανατολικά της Θάσου. Η

⁴⁷ Βερέμης, οπ. παρ., σελ 293

⁴⁸ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 282

⁴⁹ Γιάννης Καψής, *Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Απόρρητος Φάκελλος*, Αθήνα, Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη, 1990, σελ 30

σχετική διαταγή εξεδόθη ούτως ώστε η κοινοπραξία⁵⁰ των ξένων πετρελαϊκών εταιρειών, North Aegean Petroleum Company (NAPC) που είχε λάβει την άδεια εξερευνησεως και εκμεταλλεύσεως του Θρακικού Πελάγους να μην προχωρήσει σε έρευνες εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων. Κατ' ακολουθίαν, ετέθη σε εφαρμογή σχετική πρόβλεψη στο άρθρο 28 της συμβάσεως της κοινοπραξίας με το ελληνικό δημόσιο, η οποία προέβλεπε παράταση της διάρκειας της συμβάσεως ως προς τη συγκεκριμένη περιοχή για χρόνο ίσο με τη διάρκεια απαγορεύσεως της έρευνας⁵¹.

Αν και ο διάλογος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας για το θέμα της οριοθετήσεως της υφαλοκρηπίδας σε επίπεδο εμπειρογνομόνων είχε πρακτικώς τερματισθεί από το 1980, η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε άρει τη σχετική διαταγή του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (ΓΕΝ) μέχρι τον Αύγουστο του 1981. Τον Ιούλιο του 1981, η κοινοπραξία των ξένων πετρελαϊκών εταιρειών έθεσε στον υπουργό Ενέργειας Στέφανο Μάνο το θέμα της ενάρξεως ερευνητικών εργασιών εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων μετά την 30ή Νοεμβρίου 1981. Τον Αύγουστο του 1981, ο υπουργός Ενέργειας ζήτησε να πληροφορηθεί από το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού εάν εξακολουθούσαν να υφίστανται οι λόγοι που είχαν επιβάλλει την «αναστολή των ερευνητικών εργασιών εις περιοχήν Θρακικού Πελάγους ανατολικά της νήσου Θάσου». Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας, Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας, απάντησε ότι οι λόγοι «ήδη εξέλιπον». Ακολούθως, ο υπουργός Ενέργειας πληροφόρησε την 24η Αυγούστου 1981 την κοινοπραξία ότι μπορούσε να προχωρήσει σε έρευνες⁵².

Επανάληψη των ερευνών και νέα απαγόρευση

Η νέα κυβέρνηση εφαρμόζοντας τη σχετική αλληλογραφία του Αυγούστου του 1981, επέτρεψε στην κοινοπραξία να προχωρήσει σε έρευνες ανατολικά της Θάσου, που ξεκίνησαν τελικώς το τελευταίο δεκαήμερο του Ιανουαρίου του 1982. Οι έρευνες, που συνιστούσαν απομάκρυνση από τη λογική του Πρακτικού της Βέρνης, προκάλεσαν την ήπια αντίδραση της Τουρκίας. Μέχρι το 1985 δεν εδόθη

---

⁵⁰ International consortium

⁵¹ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, οπ. παρ., σελ 376

⁵² Στο ίδιο, σελ 377

στην κοινοπραξία άλλη άδεια για έρευνες εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων στην περιοχή του Θρακικού Πελάγους.

Τον Οκτώβριο του 1985, με αφορμή δίκη της κοινοπραξίας κατά του ελληνικού δημοσίου στην Καβάλα, σχετικώς με την απαγόρευση προγραμματισμένων ερευνητικών γεωτρήσεων στη θαλάσσια περιοχή της Θάσου (επέκταση των γεωτρήσεων), υπήρξε έντονη πολιτική αντιπαράθεση στην Ελλάδα σχετικώς με το θέμα του Πρακτικού της Βέρνης. **Ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου ανέφερε ότι η κυβέρνησή του δεν δεσμευόταν από το πρακτικό αφού δεν διεξάγονταν διαπραγματεύσεις**⁵³. Η ελληνική πλευρά είχε διακηρύξει το 1982 ότι το Πρωτόκολλο της Βέρνης είναι ανενεργό, επειδή οι διαπραγματεύσεις για την υφαλοκρηπίδα είχαν οδηγηθεί σε αδιέξοδο, λόγω της άρνησης της Τουρκίας να δεχθεί την προσφυγή στη Χάγη για την επίλυση του νομικού αυτού θέματος. Η τουρκική θέση επί του θέματος είναι ότι το Πρωτόκολλο της Βέρνης δεσμεύει ακόμα τις δύο χώρες, όπως επίσης και η ερμηνεία που δίνει η Άγκυρα στην απόφαση 395 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών της 25ης Αυγούστου 1976 και στην απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης της 11ης Νοεμβρίου 1976⁵⁴.

Παράλληλα, όμως, η ελληνική κυβέρνηση συνέχιζε να αρνείται να δώσει άδεια στην κοινοπραξία να προχωρήσει σε έρευνες εκτός της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης.

Συμμετοχή της ΔΕΠ στην κοινοπραξία

Τον Νοέμβριο του 1985, το Υπουργείο Ενέργειας γνωστοποίησε ότι δεν υπήρχε πλέον πρόβλημα με την επανάληψη των ερευνών και ζήτησε από την κοινοπραξία να του γνωστοποιήσει εντός εξαμήνου το πρόγραμμα των νέων δραστηριοτήτων. Είχε προηγηθεί η συμμετοχή της Δημόσιας Επιχειρήσεως Πετρελαίου (ΔΕΠ) στην κοινοπραξία με ποσοστό 25%. Υποτίθεται ότι μέσω της ΔΕΠ η ελληνική κυβέρνηση μπορούσε να ελέγχει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα διενεργούντο οι έρευνες (για να επηρεάσει, όμως, η ΔΕΠ τη λήψη αποφάσεων, χρειαζόταν ποσοστό 31%, και όχι 25%, που είχε). Η κοινοπραξία γνωστοποίησε την πρόθεσή της να ερευνήσει μία περιοχή σε απόσταση περίπου 8 ν.μ.

⁵³ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, οπ.παρ., σελ 377

⁵⁴ Γιαλλουρίδης οπ. παρ. σελ 282

ανατολικώς της Θάσου, στη θέση «Μπάμπουρας 1». Παρά τις περί του αντιθέτου εικασίες που συχνά προβάλλονται ως προς τα πραγματικά κίνητρα της κοινοπραξίας, η πρόθεση για έρευνα εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων είχε υπαγορευθεί αποκλειστικούς από τα επιχειρηματικά συμφέροντα των εταιρειών που συμμετείχαν σε αυτήν. Σε περίπτωση που η κοινοπραξία δεν προχωρούσε σε έρευνα, θα έχανε τα δικαιώματα που της είχαν εκχωρηθεί από το ελληνικό δημόσιο.

Η ελληνική κυβέρνηση, θέλοντας να αποφύγει εμπλοκή με την Τουρκία, ανέβαλλε διαρκώς την έκδοση της σχετικής άδειας. Τελικώς, κατόπιν πιέσεων της κοινοπραξίας, η ελληνική κυβέρνηση δεσμεύθηκε ότι το αργότερο μέχρι την 31η Μαρτίου 1987 θα επέτρεπε τη διεξαγωγή ερευνών⁵⁵.

Εξαγορά της κοινοπραξίας από το ελληνικό δημόσιο

Παραμονές της ενάρξεως των ερευνών, η ελληνική κυβέρνηση φοβήθηκε ότι τυχόν έρευνες θα δημιουργούσαν ένταση με την Τουρκία⁵⁶.

Η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να αποτρέψει την επέκταση των ερευνών, **με την απόφαση για την εξαγορά της πλειοψηφίας των μετοχών των ξένων εταιρειών της κοινοπραξίας στα διεθνή χρηματιστήρια και να τα δώσει στη ΔΕΠ. Στις 19 Φεβρουαρίου 1987** η ελληνική κυβέρνηση ανακοινώνει την απόφασή της⁵⁷. Η προσπάθεια **εξαγοράς της πλειοψηφίας των μετοχών** απέβη άκαρπη, καθώς υπήρχε προσδοκία ύπαρξης νέων κοιτασμάτων.

Κατόπιν αυτού, υιοθετήθηκε **η τακτική της απευθείας διαπραγμάτευσης** με την Denison για την εξαγορά των μετοχών της. Ο Έλληνας εκπρόσωπος εξήγησε στον πρόεδρο της Denison Mines Corporation, ότι λόγω της κρισιμότητας των ελληνο-τουρκικών σχέσεων, δεν ήταν δυνατόν η ελληνική κυβέρνηση να δώσει άδεια για έρευνες πέραν των 6 ν.μ⁵⁸ και συνεπώς η εκχώρηση της Denison θα παρέμενε “frozen property” (παγωμένη ιδιοκτησία)⁵⁹.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε τότε, δεν ετίθετο θέμα απαγορεύσεως διενέργειας ερευνών επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου λόγω κάποιας διεθνούς

⁵⁵ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, οπ. παρ., σελ 376-377

⁵⁶ Στο ίδιο, σελ 378

⁵⁷ Νίκος Κουρής, Αιγαίο, *Η Μακροχρόνια Διαμάχη και ο ρόλος των Αμερικάνων*, Αθήνα, Α. Α. Λιβάνη, 2009, σελ 77

⁵⁸ Γιαλλουρίδης οπ. παρ. σελ 282

⁵⁹ Καψής οπ. παρ., σελ 43

δεσμεύσεως της χώρας (π.χ. Πρακτικό της Βέρνης). Η ελληνική κυβέρνηση ήθελε όμως να ελέγχει «το εάν, το πότε, το πού και το πώς» θα ασκείτο το κυριαρχικό δικαίωμα της Ελλάδος να ερευνήσει την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων⁶⁰. Για το λόγο αυτό και για να μη θιγούν τα συμφέροντα της κοινοπραξίας, η ελληνική πλευρά αποφάσισε να αγοράσει τις μετοχές (holdings) της Denison στην Ελλάδα.

Ο πρόεδρος της Denison πίστευε ότι μόλις η Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ) αγοράσει τα δικαιώματα της Denison, η ελληνική κυβέρνηση θα άρχιζε γεωτρήσεις μέσα σ' ένα μήνα⁶¹.

Η προσπάθεια για εξαγορά των μετοχών της κοινοπραξίας με απευθείας διαπραγματεύσεις, απέβη άκαρπη. Ο μόνος τρόπος για να αποφευχθεί η επερχόμενη κρίση ήταν η εξαγορά των μετοχών να γίνει με βάση το άρθρο 106 του ελληνικού Συντάγματος. Επρόκειτο για μια ενέργεια η οποία είχε πολύ μεγάλο κόστος⁶².

Παρ' όλα αυτά, ο διευθύνων σύμβουλος της κοινοπραξίας, Παρμέλι, σε συνέντευξη που έδωσε στις **24 Φεβρουάριου 1987**, ανακοίνωσε ότι η κοινοπραξία, αγνοώντας την απόφαση της ελληνικής πλευράς για την εξαγορά των μετοχών της Denison - που θα την έκανε κύριο μέτοχο της κοινοπραξίας - **θα προχωρούσε σε γεώτρηση 16 χιλιομέτρα ανατολικά της Θάσου⁶³ στις 28 του Μάρτη⁶⁴**.

Αργότερα σε συνέντευξη-απάντηση που έδωσαν ο υπουργός Βιομηχανίας Αναστάσιος Πεπονής και ο υφυπουργός Εξωτερικών⁶⁵ Γιάννης Καψής, τονίσθηκε: «το εάν, το πότε και το πού θα κάνουμε γεωτρήσεις, αποτελεί κυριαρχικό δικαίωμα της Ελλάδας, εκφραζόμενο από την εκάστοτε νόμιμη κυβέρνησή της».

Το χρονικό της κρίσης

Η Τουρκία δεν πίστεψε ότι η εξαγορά της κοινοπραξίας είχε ως στόχο να αποτραπεί το ενδεχόμενο διενέργειας έρευνας εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων. Αντιθέτως, τη θεώρησε ως απόδειξη πως η Ελλάδα είχε πρόθεση να

⁶⁰ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, οπ. παρ., σελ 376-377

⁶¹ Γιαλλουρίδης, οπ.παρ., σελ 282 και Καψής, οπ.παρ., σελ 43

⁶² Γιαλλουρίδης, οπ.παρ., σελ 282-283

⁶³ Στο ίδιο, σελ 282-283

⁶⁴ Καψής, οπ.παρ., σελ 49

⁶⁵ Υπό την ιδιότητά του ως Υφυπουργός τύπου, στο Καψής οπ. παρ., σελ 50

προχωρήσει μόνη της σε έρευνες⁶⁶. Έτσι, η **αφορμή της κρίσης ήταν η υιοθέτηση από την Τουρκία της άποψης ότι επίκεινται γεωτρήσεις**⁶⁷. Παράλληλα, η Τουρκία έβρισκε την ευκαιρία να προωθήσει τις πάγιες επιδιώξεις της στο Αιγαίο⁶⁸.

Την 27 Φεβρουαρίου 1987, η Τουρκία διαμαρτυρήθηκε για παραβίαση του άρθρου 6 του Πρακτικού της Βέρνης.

Η Ελλάδα, θεώρησε ότι η Τουρκία εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της κοινοπραξίας και η παρέμβαση γινόταν για να αποτραπεί η εξαγορά των ποσοστών συμμετοχής των ξένων εταιρειών. Επομένως, πίσω από την τουρκική στάση κρυβόταν ξένος επιχειρηματικός δάκτυλος⁶⁹.

Στα τέλη Φεβρουαρίου επισκέφτηκε τον Υπουργό Βιομηχανίας Αναστάσιο Πεπονή ο Τούρκος Πρέσβης Ναζμί Ακιμάν, ο οποίος εξέφρασε την ελπίδα ότι η Ελλάδα θα σεβαστεί το Πρωτόκολλο της Βέρνης. Τονίστηκε στον Τούρκο Πρέσβη ότι το Πρωτόκολλο της Βέρνης είναι ανενεργό και δεν δεσμεύει τη χώρα μας για το που, πώς και πότε θα γίνουν γεωτρήσεις στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Αυτό αποτελεί απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης⁷⁰. Στην **ελληνική απάντηση που εδόθη στην τουρκική διαμαρτυρία, απλώς επιβεβαιωνόταν η πάγια ελληνική θέση ότι το Πρακτικό της Βέρνης ήταν ανενεργό και δεν δέσμευε τη χώρα**⁷¹.

Η δήλωση αυτή κανονικά θα έπρεπε να καθησυχάσει την τουρκική κυβέρνηση, δεδομένου ότι η πρόθεση της κυβέρνησης μας ήταν να αποκλείσει το ενδεχόμενο η ξένη εταιρεία να προκαλέσει κρίση για πολιτικούς λόγους⁷². Η συγκεκριμένη απάντηση εξελήφθη από την Τουρκία ως επιβεβαίωση ότι η Ελλάδα επρόκειτο να προχωρήσει σε έρευνες επί της υφαλοκρηπίδας⁷³.

Παράλληλα, οι επαφές του υφυπουργού Εξωτερικών, Γιάννη Καψή⁷⁴, και του τότε συνεργάτη του, πρέσβη Κώστα Ζέπου, με τον τούρκο πρεσβη Ναζμί Ακιμάν, δεν διέλυσαν τις υποψίες⁷⁵.

Παραμένει ερωτηματικό εάν:

⁶⁶ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 379

⁶⁷ Γιαλλουρίδης, οπ.παρ., σελ 282-283

⁶⁸ Κουρής, οπ. παρ., σελ 77-78

⁶⁹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 379

⁷⁰ Κουρής, οπ. παρ., σελ 78

⁷¹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 379

⁷² Κουρής, οπ. παρ., σελ 78-79

⁷³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 379

⁷⁴ Θεωρούμενου ως Ιέρακα, στο ίδιο, σελ 379

⁷⁵ Στο ίδιο, σελ 379

- η παρανόηση οφειλόταν στο ότι οι δύο έλληνες αξιωματούχοι δεν έδωσαν το σωστό μήνυμα στον τούρκο πρεσβευτή,
- ο τούρκος πρεσβευτής, Ναζμί Ακιμάν, δεν κατάλαβε ή έδωσε ενσυνειδήτως λανθασμένες πληροφορίες στην Άγκυρα (αργότερα οι προϊστάμενοι του Ακιμάν θα του έριχναν την ευθύνη ότι είχε ενημερώσει εσφαλμένα την κυβέρνησή του⁷⁶), ή
- το βαθύ κράτος στην Άγκυρα σκοπίμως παρερμήνευσε τα όσα μετέφερε ο Ακιμάν, βρίσκοντας ευκαιρία, λόγω της απουσίας του Τουργκούτ Οζάλ (επρόκειτο να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση στις ΗΠΑ), να εκμεταλλευθεί τη θολή κατάσταση που είχε δημιουργηθεί και να προκαλέσει «νομιμοποιημένα» ένα θερμό επεισόδιο στο Αιγαίο⁷⁷.

Στις **4 Μαρτίου 1987** η Wall Street Journal έγραφε ότι τα πετρέλαια του Αιγαίου πυροδοτούν μία νέα κρίση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Η Τουρκία έστειλε ειδικό πλοίο για έρευνες στο Αιγαίο, με κατεύθυνση τα αμφισβητούμενα ύδατα, ενώ η Ελλάδα έστειλε δύο πολεμικά πλοία με σκοπό να αποτρέψει το ενδεχόμενο αυτό.

Οι απαισιόδοξες προβλέψεις της Wall Street Journal ενισχύθηκαν από ένα τηλεγράφημα που έστειλε η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα, σύμφωνα με το οποίο είχε συγκληθεί έκτακτη σύσκεψη (emergency meeting) εκπροσώπων των υπουργείων Εξωτερικών και Άμυνας με θέμα τις εξελίξεις στο Αιγαίο⁷⁸.

Στις αρχές Μαρτίου το τουρκικό ωκεανογραφικό σκάφος «Πίρι Ρέις», εντοπίστηκε ανοιχτά της Θάσου, συνοδευόμενο από πολεμικά πλοία⁷⁹.

Γίνονται διαβήματα προς τον Ακιμάν και ενημέρωση των ξένων πρέσβων. Το βράδυ της **20 Μαρτίου 1987**, ο Κυβερνητικός εκπρόσωπος, με εντολή του ίδιου του Πρωθυπουργού τονίζει:

«Η Ελληνική Κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη κι αποφασισμένη να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα και δεν θα φέρει την παραμικρή ευθύνη για τις απρόβλεπτες συνέπειες που μπορεί να έχει η επιδείνωση της κατάστασης».

⁷⁶ Καψής, οπ. παρ., σελ 52

⁷⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 379

⁷⁸ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 283-284 και Καψής, οπ. παρ., σελ 53-54

⁷⁹ Η κακοκαιρία που επικρατούσε στο Αιγαίο το πρώτο εικοσαήμερο του Μαρτίου του 1987 υποχρέωσε το «Πίρι Ρέις» να ελλιμενισθεί στην Ίμβρο. Το ερευνητικό πλοίο παρέμεινε στην περιοχή μέχρι τη **19η Μαρτίου 1987**. Κατά τη διάρκεια της εξόδου του στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου (**19-20 Μαρτίου 1987**), προχώρησε σε θαλάσσιες έρευνες που, μάλλον, δεν είχαν τη δυνατότητα να επεκταθούν και στην υφαλοκρηπίδα. Στο Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 380

Την 23 Μαρτίου 1987, η Τουρκία διαμαρτυρήθηκε εγγράφως (με επιστολή του Μονίμου Αντιπροσώπου της Τουρκίας Τουρκμέν προς τον Γενικό Γραμματέα) κατά της Ελλάδος στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για παραβίαση του Πρακτικού της Βέρνης, λόγω της επικείμενης ενάρξεως γεωτρήσεων εκτός των χωρικών υδάτων. Δεν ζήτησε όμως σύγκληση του Συμβουλίου. Η Ελλάδα απάντησε ότι το Πρακτικό της Βέρνης ήταν παρωχημένο και ανενεργό (obsolete and inoperative)⁸⁰.

Την Τετάρτη 25 Μαρτίου 1987, συνεδριάζει εκτάκτως υπό την προεδρία του Εβρέν⁸¹ και τη συμμετοχή του Καγιά Ερντέμ, Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης που αντικαθιστούσε τον Πρωθυπουργό Τουργκούτ Οζάλ, το **Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας** και εξετάζει την κατάσταση⁸². Αμέσως μετά συνεδρίασε το υπουργικό συμβούλιο, το οποίο αποφάσισε να εφαρμόσει την απόφαση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας⁸³. Οι αποφάσεις θα ανακοινώνονταν την επόμενη μέρα. Παράλληλα, το τουρκικό κράτος χορήγησε νέες άδειες πετρελαίου στο βόρειο Αιγαίο (εκτός Τουρκικών χωρικών υδάτων, πλησίον ν. Λέσβου, Λήμνου και Σαμοθράκης) στην κρατική πετρελαϊκή εταιρεία ΤΡΑΟ⁸⁴, γεγονός που προκάλεσε τη ραγδαία κλιμάκωση της κρίσης⁸⁵.

Την ώρα που η στρατιωτική και πολιτική ηγεσία παρακολουθούσε την παρέλαση της 25ης Μαρτίου στην Αθήνα, ελήφθησαν πληροφορίες για κινήσεις στρατευμάτων στην ανατολική Θράκη, ενώ ο τουρκικός στόλος συγκεντρωνόταν στη Θάλασσα του Μαρμαρά. Ο αρχηγός του τουρκικού Ναυτικού δήλωσε ότι «η Τουρκία παρακολουθεί τις εξελίξεις στο Αιγαίο και το Ναυτικό είναι έτοιμο να αντιμετωπίσει κάθε έκπληξη»⁸⁶.

⁸⁰ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 380

⁸¹ Καψής, οπ. παρ., σελ 63

⁸² Στην ίδια σύσκεψη, πήραν μέρος ο κυβερνητικός εκπρόσωπος και Υπουργός Προεδρίας Χασάν Τζεμάλ Γκιουζέλ, οι Υπουργοί Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Σουγκουρλού και Αμπουλούτ και το σύνολο της στρατιωτικής ηγεσίας με επικεφαλής τον Αρχηγό των Ενόπλων Δυνάμεων στρατηγό Νεκνέτ Ουρούγκ. Την πλειοψηφία είχαν οι στρατιωτικοί. Στο Καψής, οπ. παρ., σελ 63

⁸³ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 284

⁸⁴ Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (ΤΡΑΟ), (Turkish Petroleum Corporation)

⁸⁵ Michael Brecher, Jonathan Wilkenfeld, *A study of Crisis*, The University of Michigan Press, 1997, σελ 373

⁸⁶ Ιωάννα Ηλιάδη, 1987: Όταν η Ελλάδα πήγαινε για πόλεμο, Έθνος,

http://www.ethnos.gr/arxiki_selida/arthro/1987_otan_h_ellada_pigaine_gia_polemo-40774956/

Πέμπτη, 26 Μαρτίου 1987

Η Τουρκία ανακοίνωσε ότι το ωκεανογραφικό σκάφος «Σισμίκ-Ι» επρόκειτο να προχωρήσει την 28η Μαρτίου 1987 σε έρευνες σε περιοχές αμφισβητούμενης υφαλοκρηπίδας ανάμεσα στη Σαμοθράκη και τη Θάσο προκειμένου «προστατεύσει τα τουρκικά οικονομικά συμφέροντα και δικαιώματα». Το ερευνητικό σκάφος θα συνοδευόταν από μεγάλο αριθμό τουρκικών πολεμικών.

Ο γραμματέας του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, Υποστράτηγος Γκιουβέν Εργκεντλάν, ανακοίνωσε ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις βρίσκονταν σε κατάσταση ετοιμότητας. **Τυχόν ελληνική επίθεση κατά του «Σισμίκ-Ι» θα αντιμετωπιζόταν ως πράξη πολέμου**⁸⁷.

Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος τονίζει ότι, αν το ερευνητικό σκάφος ενοχληθεί από ελληνικά πολεμικά σκάφη, η Τουρκία θα αντιδράσει αμέσως.

Οι Τουρκικές εφημερίδες υποστηρίζουν την κυβερνητική απόφαση και προειδοποιούν πως η 28 του Μάρτη θα είναι η κρίσιμη μέρα.

Στρατιωτική σύσκεψη στο Εσκή Σεχίρ. Μονάδες της στρατιάς του Αιγαίου τίθενται σε επιφυλακή.

Ο Οζάλ φθάνει στο Λονδίνο, προερχόμενος από τις ΗΠΑ όπου είχε υποβληθεί σε εγχείρηση καρδιάς, και πραγματοποιεί συνάντηση με τον υπουργό Εξωτερικών της Αγγλίας Σερ Τζέφρυ Χάου. Ο Τούρκος Πρωθυπουργός κατηγορεί τον Α. Παπανδρέου ότι «κάνει θόρυβο για εσωτερικούς λόγους».

Στις Βρυξέλλες, συνεδριάζουν εκτάκτως οι πρέσβεις του ΝΑΤΟ. Στη Νέα Υόρκη ο Αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ ενημερώνει τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Ο Υφυπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Περλ, αναχωρώντας από την Άγκυρα δηλώνει: «Ελπίζω ότι η Ελλάδα δεν θα κάνει κουταμάρες... Ο Οζάλ έχει καλές προθέσεις αλλά ο Α. Παπανδρέου έχει σκληρές θέσεις»⁸⁸.

Την ίδια μέρα συγκαλείται στο Καστρί, «Μίνι» **Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ)**, υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου και με τη συμμετοχή των υπουργών Εθνικής Άμυνας Γιάννη Χαραλαμπόπουλου, Εξωτερικών Κάρουλου Παπούλια, τον υφυπουργό εξωτερικών Γιάννη Καφή, τον υπουργό Δημόσιας Τάξης Αντώνη Δροσογιάννη και τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ (ΑΓΓΕΕΘΑ) Πτέραρχο Νίκο Κουρή. Έπειτα από σύσκεψη ωρών η απόφαση του

⁸⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 380 και Καψής, οπ. παρ., σελ 64-65

⁸⁸ Καψής, οπ. παρ., σελ 62

Πρωθυπουργού ήταν ότι **«δεν θα ανεχτούμε παραβίαση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων κι αν χρειαστεί, θα αντιδράσουμε»**. Η εκτίμηση ήταν ομόφωνη: η Ελλάδα θα απαντούσε δυναμικά και θα χτυπούσε το τουρκικό ερευνητικό σκάφος, εάν αυτό επιχειρούσε να διεξαγάγει έρευνες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα⁸⁹.

Στη συνάντηση «κατατέθηκαν τα στρατιωτικά σχέδια, τα οποία εγκρίθηκαν αμέσως και διατάχθηκε μερική επιστράτευση». Ο πρωθυπουργός έδωσε σαφείς εντολές ότι «θα ρίξουμε» και από πλευράς Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ) αυτήν την εντολή την έλαβε ο Αρχηγός ΓΕΝ (Α/ΓΕΝ) Αντιναύαρχος Βασιλικόπουλος και στη συνέχεια έδωσε σαφείς εντολές σε όλες τις Μονάδες του Στόλου⁹⁰. «Όλος ο ελληνικός στόλος βγήκε στο Αιγαίο, τα μαχητικά αεροσκάφη προωθήθηκαν στα αεροδρόμια διασποράς, ενώ ο ελληνικός στρατός τέθηκε σε ετοιμότητα».

Παράλληλα δε, αποφασίσθηκε να γίνει **ενημέρωση όλων των διεθνών οργανισμών και της διεθνούς κοινής γνώμης για την κρισιμότητα της κατάστασης και για την απόφαση της Ελλάδας να απαντήσει δυναμικά**.

Η κυβέρνηση δεσμεύθηκε να προβεί σε ενέργειες, από τις οποίες δεν ήταν δυνατόν να υποχωρήσει χωρίς να εκθέσει τη **φήμη και το κύρος** της. Για να μην υπάρξει καμία αμφιβολία, αποφασίσθηκε να **κληθεί ο Αμερικανός πρέσβης Κήλυ και να του ανακοινωθεί ότι η Ελλάδα, βασιζόμενη στο άρθρο 7 της συμφωνίας του 1983 για το καθεστώς λειτουργίας των αμερικανικών βάσεων, αποφάσισε να κλείσει τη βάση της Νέας Μάκρης**.

Ο Έλληνας πρωθυπουργός προχώρησε και σε μία άλλη κίνηση, η οποία κλιμάκωνε την κρίση και ενίσχυε ακόμα περισσότερο την αξιοπιστία της ελληνικής απειλής. **Έστειλε τον υπουργό Εξωτερικών Κάρολο Παπούλια στη Σόφια, για διαβουλεύσεις με τη βουλγαρική κυβέρνηση**. Αυτή ήταν μία ενέργεια που προκάλεσε, όπως ήταν επόμενο, ανησυχία στους κύκλους του NATO και απέβλεπε να δώσει υπόσταση στην απειλή που είχε επανειλημμένα διατυπώσει, ότι **σε περίπτωση σύγκρουσης Ελλάδας - Τουρκίας, ολόκληρη η Νοτιανατολική πτέρυγα του NATO θα κατέρρεε**⁹¹.

Σε μια εποχή που η σύγκρουση των δυο συνασπισμών βρισκόταν σε εξέλιξη, ο ηγέτης ενός κράτους-μέλους του NATO σε μια κρίσιμη στιγμή έστειλε τον

⁸⁹ Καψής, οπ. παρ., σελ 66, και Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 284 και Ηλιάδης: Όταν η Ελλάδα πήγαινε για πόλεμο, οπ. παρ., http://www.ethnos.gr/arkiki_selida/arthro/1987_otan_h_ellada_pigaine_gia_polemo-40774956/

⁹⁰ Λεωνίδας Μπλαβέρης, «Η Κρίση του Μαρτίου 1987 με τα μάτια τριών ναυάρχων», περιοδικό Στρατιωτική Ιστορία, Φεβ 1999, σελ 65

⁹¹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 285-287 και Καψής, οπ. παρ., σελ 67

υπουργό Εξωτερικών σε μια χώρα του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η οποία είχε κι αυτή κατά καιρούς προβλήματα με την Τουρκία. Η κίνηση βασίσθηκε στη Διακήρυξη Καλής Γειτονίας και Συνεργασίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, που είχε υπογραφεί στη Σόφια στις 11 Σεπτεμβρίου 1986. Οι αντιδράσεις που είχε προκαλέσει τότε ήταν έντονες. Ήταν ένα ακόμα δείγμα των διαφορετικών αμυντικών προσανατολισμών που, προφανώς στο τακτικό επίπεδο, έδειχνε να έχει η Ελλάδα από τα υπόλοιπα μέλη του ΝΑΤΟ. Μια διαφοροποίηση που είχε ξεκινήσει το 1974, με την αλλαγή του αμυντικού δόγματος της χώρας. **Η κύρια απειλή για την Ελλάδα δεν προερχόταν «από Βορρά», δηλαδή από κάποιο κράτος του Συμφώνου της Βαρσοβίας, αλλά «εξ ανατολών», από την Τουρκία⁹².**

Με την αποστολή του Έλληνα υπουργού Εξωτερικών στη Σόφια, ο Ανδρέας Παπανδρέου υλοποιούσε τη **στρατηγική της εξωτερικής εξισορρόπησης του αντιπάλου**, μέσα από τη **δημιουργία αντιτουρκικών συμμαχιών**. Η αντίδραση της βουλγαρικής κυβέρνησης υπήρξε θετική. Ο Βούλγαρος πρόεδρος, Τέοντορ Ζίβκωφ, εξέφρασε την υποστήριξή του στην ελληνική κυβέρνηση, αναφέροντας μάλιστα στον Έλληνα υπουργό ότι η Ελλάδα θα μπορούσε, αν φυσικά το επιθυμούσε, να αποδεσμεύσει όσες στρατιωτικές μονάδες ήθελε από την ελληνοβουλγαρική μεθόριο, μια και δεν υπήρχε κανένας απολύτως κίνδυνος σ' αυτό το μέτωπο. Προχωρώντας ακόμη περισσότερο ο Βούλγαρος πρόεδρος διέταξε τη μετακίνηση μιας μηχανοκίνητης ταξιαρχίας από την ελληνοβουλγαρική μεθόριο στα σύνορα της Βουλγαρίας με την Τουρκία. Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί με βεβαιότητα ότι η Βουλγαρία θα αναμειγνυόταν στρατιωτικά σε ενδεχόμενη ελληνοτουρκική διένεξη. Οι βολιδοσκοπήσεις αυτές προς το Βούλγαρο πρόεδρο θα πρέπει να κριθούν **σαν κινήσεις αντιπερισπασμού**, τόσο με βάση την αύξηση του «ρίσκου» που δημιουργούσαν προς την πλευρά της Τουρκίας, όσο και προς την κατεύθυνση της δυτικής συμμαχίας και των Αμερικανών και καθιστούσε το σενάριο του ελληνοτουρκικού πολέμου πλέον ανεξέλεγκτο⁹³.

Ανάλογες διερευνητικές επαφές με τις ηγεσίες της Συρίας και του Ιράκ φέρεται ότι διενήργησε και ο διοικητής της ΕΥΠ, Κώστας Τσίμας⁹⁴.

⁹² Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 285-287

⁹³ Στο ίδιο, σελ 285-287

⁹⁴ Συρίγος, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, οπ. παρ., σελ 381

Παρασκευή, 27 Μαρτίου 1987

Ο Υφυπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Καντεμίρ ανακοινώνει στους δημοσιογράφους ότι το «Σισμίκ» θα βρίσκεται την επομένη (28 Μαρτίου 1987) στις 12:00, κοντά στην Θάσο. Κι εντός των ημερών, θα βγει για έρευνες και το ερευνητικό σκάφος «Bilim».

Φθάνουν στην ελληνική πλευρά αλληπάλληλες πληροφορίες για εκτεταμένη κινητοποίηση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. «Παρόμοιο φαινόμενο δεν έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια», αναφέρει μυστική έκθεση. Ο Γεν. Γραμματέας του τουρκικού Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας επιβεβαιώνει την επιφυλακή.

Ο Αντιπρόεδρος της Τουρκικής Κυβέρνησης Ερντέμ, επαναλαμβάνει ότι η Τουρκία θα εφαρμόσει βήμα - προς - βήμα τα μέτρα που εξήγγειλε.

Η Τουρκία απορρίπτει την πρόταση προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Ο Αμερικανός πρέσβης επισκέπτεται το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ) και συνιστά ψυχραιμία.

Ο Τούρκος πρέσβης καλείται στο Foreign Office, όπου του γίνονται «σοβαρές συστάσεις» κι ο Άγγλος πρέσβης στην Άγκυρα παίρνει οδηγίες να κάνει ανάλογο διάβημα στο Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών⁹⁵.

Ο έλληνας πρωθυπουργός (ο οποίος έντεκα χρόνια νωρίτερα καλούσε την προηγούμενη κυβέρνηση να βυθίσει το ίδιο ωκεανογραφικό σκάφος σε περίπτωση που διενεργούσε έρευνες σε περιοχές ελληνικής υφαλοκρηπίδας) προειδοποίησε ότι η Ελλάδα ήταν έτοιμη να υπερασπισθεί εμπράκτως τα κυριαρχικά της δικαιώματα. Επίσης αναφέρθηκε σε πιθανή διεθνή συνωμοσία Τουρκίας και ΗΠΑ-NATO κατά της Ελλάδος.

Ο ελληνικός στόλος βγήκε στο Αιγαίο, τα μαχητικά αεροσκάφη προωθήθηκαν στα αεροδρόμια διασποράς, ενώ ο ελληνικός στρατός τέθηκε σε ετοιμότητα και άρχισε επιλεκτική επιστράτευση εφέδρων.

Παράλληλα, ο υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου Γιάννης Μπούτος συναντήθηκε με τον τούρκο πρεσβευτή Ναζμί Ακιμάν.

Το πρωί της ίδιας ημέρας, **συνεκλήθη η ολομέλεια του ΚΥΣΕΑ** κι αμέσως μετά το Υπουργικό Συμβούλιο. Το ΚΥΣΕΑ επικύρωσε ομόφωνα τις αποφάσεις και τα μέτρα που είχαν ληφθεί στην περασμένη σύσκεψη⁹⁶.

⁹⁵ Καψής, οπ. παρ., σελ 71

⁹⁶ Στο ίδιο, σελ 74

Στις 18:00 κλήθηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών ο πρέσβης των ΗΠΑ Κήλυ⁹⁷ και στις 22:00 ο τούρκος πρέσβης Ακιμάν⁹⁸. Ο πρωθυπουργός επέλεξε να μη δεχθεί να συνομιλήσει ο ίδιος με τον Πρέσβη των ΗΠΑ Κήλυ, αλλά να τον ενημερώσει το Υπουργείο Εξωτερικών. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι συμβολισμοί είναι σημαντικοί. Έτσι, στον πρέσβη των ΗΠΑ ανακοινώθηκε η ληφθείσα απόφαση της προηγούμενης ημέρας, ότι η Ελλάδα, βασιζόμενη στο άρθρο 7 της συμφωνίας του 1983 για το καθεστώς λειτουργίας των αμερικανικών βάσεων, αποφάσισε να κλείσει τη βάση της Νέας Μάκρης.

Ο Τούρκος πρέσβης κλήθηκε στο υπουργείο Εξωτερικών, για να μην υπάρχουν αμφιβολίες ως προς τις προθέσεις της Ελλάδας και του επιδόθηκαν γραπτώς οι ελληνικές θέσεις, σχετικά με τα αίτια της κρίσης. Η ελληνική κυβέρνηση επιθυμούσε να καταστήσει τις προθέσεις της όσο μπορούσε πιο ξεκάθαρες. Οι δημόσιες δηλώσεις είχαν σαν στόχο τη δέσμευση της ελληνικής πλευράς σε ένα συγκεκριμένο τρόπο αντίδρασης και οι ενέργειές της την ενίσχυση της δέσμευσης αυτής. Μεταξύ άλλων τονιζόταν ότι: «μετά την εξαγορά των μετοχών της κοινοπραξίας, η ελληνική κυβέρνηση θα αποκτήσει το δικαίωμα εάν θα επιτρέψει, πώς θα επιτρέψει και πότε θα επιτρέψει έρευνες και γεωτρήσεις πέραν των χωρικών υδάτων επί της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα δικαιώματα της Ελλάδας υφίσταντο *ab initio*». **Η ελληνική πλευρά ήθελε να καταστούν οι θέσεις της σαφείς στην Τουρκία και συγχρόνως να ακυρώσει τους ισχυρισμούς της Τουρκίας για δήθεν πρόθεση της Ελλάδας να αρχίσει έρευνες πέραν των 6 ν.μ.** Ουσιαστικά ήταν μια προσπάθεια να μην αρχίσει μία ένοπλη αντιπαράθεση από εσφαλμένη εκτίμηση των προθέσεων της Αθήνας. Οι προσπάθειες για την πρόληψη της κρίσης είχαν πέσει στο κενό, οπότε αυτό που είχε απομείνει ήταν ο έλεγχος της κρίσης για να μην εξελιχθεί σε πολεμική αντιπαράθεση.

Στις 14:00 **συνέρχεται η στρατιωτική επιτροπή του NATO σε τακτική συνεδρίαση⁹⁹**, στην οποία ο Έλληνας εκπρόσωπος Χρ. Ζαχαράκης¹⁰⁰, αφού εξέφρασε το ιστορικό της υπόθεσης και τα νομικά επιχειρήματα παρατήρησε ότι η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει θέμα τουρκικής αντίδρασης, αλλά τουρκικής δράσης, μια και η Ελλάδα δεν έχει αναλάβει καμία δράση.

---

⁹⁷ Robert V. Keeley

⁹⁸ Στο ίδιο, σελ 77

⁹⁹ Καψής, οπ. παρ., σελ 85

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σελ 85

Η ίδια θέση υποστηρίχθηκε και στην ενημέρωση που έγινε στον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ, Λόρδο Κάρινγκτον¹⁰¹.

Ο υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας σερ Τζέφρυ Χάου¹⁰² κάλεσε τον Οζάλ να τον επισκεφτεί στο Φόρεϊν Όφφισ.

Ακολούθησε τηλεφωνική συνομιλία του Λόρδου Κάρινγκτον με τον σερ Τζέφρυ Χάου, με πρωτοβουλία του Λόρδου Κάρινγκτον. Ο σερ Τζέφρυ Χάου ανέβαλλε την προγραμματισμένη αναχώρησή του για τη Γερμανία και επακολούθησε μακρά τηλεφωνική συνομιλία με τον Οζάλ¹⁰³.

Η συνομιλία του Λόρδου Κάρινγκτον με τον σερ Τζέφρυ Χάου, φαίνεται πως έπεισε τον Άγγλο υπουργό να μεσολαβήσει στον Τούρκο πρωθυπουργό, Τουργκούτ Οζάλ, Κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει με βεβαιότητα τι ειπώθηκε¹⁰⁴.

Ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών σερ Τζέφρυ Χάου είχε την ευκαιρία να μιλήσει με τον Οζάλ δύο φορές, με στόχο την αποκλιμάκωση της έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Ο σερ Τζέφρυ Χάου σημειώνει ότι «η απόφαση του κ. Οζάλ να αποσύρει το ερευνητικό σκάφος συνέβαλε στην εκτόνωση της κρίσης. Θα πρέπει να εξευρεθεί τρόπος για να επιλυθεί το πρόβλημα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο»¹⁰⁵.

Το ίδιο βράδυ, ο Τουργκούτ Οζάλ, σε συνέντευξή του στο Β.Β.С., μετέβαλε τη στάση του, δηλώνοντας ότι το «Σισμίκ-1» θα έβγαινε στο Αιγαίο για έρευνες σε διαφιλονικούμενες περιοχές μόνον εάν οι Έλληνες προχωρούσαν σε αντίστοιχες ενέργειες: «αν δεν βγουν έξω από τα χωρικά τους ύδατα, τότε δεν θα βγούμε ούτε εμείς... Το ερευνητικό σκάφος και τα πλοία που το συνοδεύουν θα μείνουν εντός των τουρκικών χωρικών υδάτων»¹⁰⁶. **Η δήλωση αυτή αποτελεί την αρχή της αποκλιμάκωσης της κρίσης.**

Ο Γιάννης Καψής αναφέρει πως «η επίσημη επιβεβαίωση επρόκειτο να έλθει στις 02:30 το πρωί από τον Χρ. Ζαχαράκη, ο οποίος μου διάβασε μήνυμα του Οζάλ, που μόλις είχε επιδώσει ο Τούρκος Αντιπρόσωπος στον Λόρδο Κάρινγκτον.

Οι συζητήσεις στο Συμβούλιο των Μονίμων Αντιπροσώπων -ανέφερε το

¹⁰¹ Peter Alexander Rupert Carrington

¹⁰² Sir Geoffrey Howe

¹⁰³ Καψής, οπ. παρ., σελ 90

¹⁰⁴ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 289

¹⁰⁵ Βύρων Καρύδης, Η κρίση του 1987 με τα μάτια των Βρετανών, Καθημερινή, 19/2/2016, <http://www.kathimerini.gr/850032/article/epikairotha/politikh/h-krish-toy-1987-me-ta-matia-twn-vretanwn> από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του Βρετανικού υπουργικού συμβουλίου, CAB 128/85, 26 Μαρτίου 1987.

¹⁰⁶ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 289 και Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 381

μήνυμα- και η έκκληση του Γεν. Γραμματέα ανεφέρθησαν στην Κυβέρνηση στην Άγκυρα και στον κ. Οζάλ στο Λονδίνο. Επεσύρθη η προσοχή του κ. Οζάλ στην έκκληση για επίδειξη αυτοσυγκράτησης.

Ο Οζάλ αποφάσισε όπως, καθ' όσον χρόνον ελληνικό σκάφος δεν θα κάνει γεωτρήσεις εκτός των ελληνικών χωρικών υδάτων, το τουρκικό ερευνητικό σκάφος, το οποίο επρόκειτο να πλεύσει αύριο στα διεθνή ύδατα του Αιγαίου, δεν θα το πράξει, και θα παραμείνει εντός των τουρκικών χωρικών υδάτων...”

Το μήνυμα του Οζάλ είχε διαβιβασθεί και στον Άγγλο ΥΠΕΞ, σερ Τζέφρυ Χάου, αλλά όχι και προς την ελληνική πλευρά. Γι αυτό κι ο Κάρινγκτον έσπευσε να μας ενημερώσει. Και δεν αρκέσθηκε στην επίσημη επικοινωνία του με τον Ζαχαράκη. Μου τηλεφώνησε και πάλι, για να είναι σίγουρος ότι αντιληφθήκαμε την σημασία της δήλωσης. Έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να τον ευχαριστήσω θερμά και ειλικρινά για τις προσπάθειες που είχε καταβάλει -να τον ευχαριστήσω όχι προσωπικά μόνον, αλλά εκ μέρους του Πρωθυπουργού κι ολόκληρης της Κυβέρνησης.

Στην προσπάθεια του να σταματήσει την Τουρκία αλλά και στα πλαίσια της αποστολής που του είχε αναθέσει το Συμβούλιο του ΝΑΤΟ, **ο Κάρινγκτον προσέφερε τις υπηρεσίες του σαν μεσολαβητής στην διένεξη των δύο χωρών.** Ο Τούρκος Αντιπρόσωπος, με καθυστέρηση μόλις μισής ώρας, όση δηλαδή χρειαζόταν για να επικοινωνήσει με την Άγκυρα, τον πληροφόρησε ότι **Κυβέρνηση του θα απεδέχτο την μεσολάβηση¹⁰⁷».**

Η Αθήνα απέρριψε την πρόταση για μεσολάβηση με προσωπική απόφαση του πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου. Η επιχειρηματολογία του ήταν ότι ο πολιτικός διάλογος, αντί της νομικής διευθέτησης της διαφοράς για την υφαλοκρηπίδα, θα ισοδυναμούσε με ελληνική υποχώρηση¹⁰⁸.

Στις 23 Απριλίου 1987, σε συνέντευξη που έδωσε ο Τουργκούτ Οζάλ στην εφημερίδα Χουριέτ, παραδέχθηκε ότι **η μεσολάβηση του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ είχε εκτονώσει την κρίση.** Σε εκείνη τη συνέντευξη όμως ο Οζάλ δήλωσε ότι, αυτός ουσιαστικά δεν ασκούσε τα καθήκοντά του κατά τη διάρκεια της κρίσης. Με την τοποθέτηση αυτή προσπάθησε να αποποιηθεί των ευθυνών του για τη δημιουργία της κρίσης. Αμέσως μετά παραδέχθηκε ότι ενημερωνόταν αμέσως για όλες τις αποφάσεις τόσο του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας, όσο και

¹⁰⁷ Καψής, οπ. παρ., σελ 74

¹⁰⁸ Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, οπ. παρ., σελ 100

της κυβέρνησης. Επίσης αποκάλυψε ότι πρώτα έκανε τη δήλωση στο Β.Β.С. και μετά επικοινωνήσε με τον πρόεδρο της Τουρκίας, στρατηγό Κενάν Εβρέν, για να του ανακοινώσει ότι έτσι είχε ερμηνεύσει αυτός την ανακοίνωση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Στη συνέχεια αποκάλυψε ότι ο Γραμματέας του Συμβουλίου ήταν δυσαρεστημένος με αυτή την ερμηνεία και πίεζε για να συνεχίσουν στην ίδια πολιτική. Και στο τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών επέμεναν, όπως αποκάλυψε ο Οζάλ, ότι αν το «Σισμίκ» έβγαινε στα διεθνή ύδατα, οι Έλληνες δεν θα τολμούσαν να το παρενοχλήσουν¹⁰⁹.

Ο πτέραρχος Κουρής αναφέρει πως «οι γείτονες εν τω μεταξύ αξιολογούν τις δυνατότητες των δυνάμεων μας, όπως τις είχαν παρατηρήσει στις μεγάλες ασκήσεις τους στις ανατολικές μας περιοχές, την αποφασιστικότητα της ηγεσίας και την ομοψυχία λαού και στρατού, εκτιμούν πως οι πιθανότητες επιτυχίας μιας επιθετικής ενέργειας είναι μηδαμινές και αποφασίζουν να αναδιπλωθούν¹¹⁰».

Σάββατο, 28 Μαρτίου 1987

Το «Σισμίκ-Ι» αναχώρησε από τα Δαρδανέλλια συνοδευόμενο μόνον από δύο πολεμικά πλοία και επί τρεις ημέρες παρέμεινε σε τουρκικά χωρικά ύδατα, πριν επιστρέψει στη βάση του. Η κρίση είχε αποτραπεί.

Την ίδια ημέρα, η ελληνική κυβέρνηση κάλεσε επισήμως την Τουρκία να αποδεχθεί επίλυση του προβλήματος της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας διά της παραπομπής στο Διεθνές Δικαστήριο.

Στις 28 Μαρτίου προσήλθε στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων (ΕΘΚΕΠΙΧ) ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατία Χρήστος Σαρτζετάκης και ενημερώθηκε για τη στρατιωτική κατάσταση, παρουσία των αρχηγών των κομμάτων της αντιπολίτευσης. Το ΕΘΚΕΠΙΧ λειτουργούσε με βάση το «Δόγμα του Αρχιστρατήγου» κι έτσι επιτυγχάνετο ο απόλυτος συντονισμός και των τριών κλάδων¹¹¹.

Συνάντηση κορυφής στο Νταβός

Η κρίση του Μάρτη του 1987 οδήγησε την Ελλάδα και την Τουρκία στη

¹⁰⁹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 289

¹¹⁰ Κουρής, οπ. παρ., σελ 85

¹¹¹ Στο ίδιο, σελ 85

συνάντηση κορυφής που έγινε στο Νταβός το Φεβρουάριο του 1988. Σκοπός τους ήταν η δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, ως ελάχιστη προϋπόθεση για την ομαλοποίηση των σχέσεων. Το αποτέλεσμα της συνάντησης αυτής ήταν η απόφαση των δύο πλευρών να λύσουν τα προβλήματά τους χωρίς την προσφυγή σε πολεμική σύγκρουση (μη-πόλεμος)¹¹². Επιπρόσθετα, συστήνονταν επιτροπές για οικονομική και πολιτική συνεργασία και εξεύρεση λύσεων.

Το πνεύμα της συμφιλίωσης που απέπνεε το ανακοινωθέν του Νταβός διατηρήθηκε με την επίσκεψη του Οζάλ στην Αθήνα και επισφραγίστηκε με τη νέα συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στις Βρυξέλλες (3-4 Μαρτίου 1988), αποδείχτηκε «ευσεβής πόθος» μετά από τις δηλώσεις του τούρκου υπουργού Εξωτερικών Μεσούτ Γιλμάζ (τέλη Μαΐου 1988). Συγκεκριμένα ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών εξέφραζε την ανησυχία της χώρας του για την «τουρκική» μειονότητα της Θράκης, ενώ απέκλειε και το ενδεχόμενο της αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων από την Κύπρο¹¹³.

Η Ελλάδα αντίστοιχα φάνηκε αποφασισμένη να εμποδίσει την αναθέρμανση των σχέσεων Ευρωπαϊκής Κοινότητας – Τουρκίας, αρνούμενη να εγκρίνει κοινή ανακοίνωση των δώδεκα χωρών –μελών αν δεν συμπεριλαμβανόταν σε αυτή όρος για την απομάκρυνση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής¹¹⁴.

Η πρώτη συνάντηση της ελληνοτουρκικής Πολιτικής Επιτροπής (Βουλευμένη 24-26/5/1988) οδήγησε στην υπογραφή του Μνημονίου Παπούλια- Γιλμάζ, που αφορούσε στα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης (ΜΟΕ).

Ειδικότερα: α) την αποφυγή απομόνωσης ορισμένων περιοχών, β) την αποφυγή δέσμευσης περιοχών για μεγάλο χρονικό διάστημα και γ) τη μη διεξαγωγή ασκήσεων κατά την τουριστική περίοδο ή κατά τις κυριότερες εθνικές και θρησκευτικές εορτές. Τελικά οι δύο πλευρές επέμεναν στις θέσεις τους (στις συναντήσεις της Πολιτικής Επιτροπής), με την ελληνική να επιζητά την εξέταση της υφαλοκρηπίδας, με στόχο τη σύναψη συνυποσχετικού και την τουρκική να αξιώνει εφ' όλης της ύλης συνομιλίες για το Αιγαίο. **Ακριβώς, υπό αυτό το περίγραμμα, ο Α. Παπανδρέου υπαναχώρησε, μιλώντας για 'mea culpa'¹¹⁵.**

Το Νταβός απετέλεσε ένα αποτυχημένο εγχείρημα εξομάλυνσης των

¹¹² Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 291

¹¹³ Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία, Διεθνείς Σχέσεις & Διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ 682

¹¹⁴ Βερέμης, οπ. παρ., σελ 205

¹¹⁵ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 145

διμερών σχέσεων, μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας που να καλύπτει όλα τα επίπεδα των σχέσεων των δύο χωρών. Η Κύπρος και το Κυπριακό πρόβλημα εξαιρέθηκαν του «πακέτου ειρήνης», αφού θεωρήθηκε ότι επιβαρύνουν την όλη προσπάθεια»¹¹⁶.

Συμπεράσματα

Η Τουρκία θεώρησε ότι έβρισκε την ευκαιρία να προωθήσει τις πάγιες επιδιώξεις της στο Αιγαίο. **Τα κίνητρα της Τουρκίας** δεν ήταν κατ' ουσίαν οικονομικά, αλλά στρατηγικά. Επιδίωκε οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας με βάση την αρχή της ευθυδικίας για να επιτύχει διχοτόμηση του Αιγαίου και όχι με βάση το Δίκαιο της Θάλασσας και τη διεθνή πρακτική¹¹⁷.

Όταν η τουρκική κυβέρνηση διέταξε το «Σισμίκ» να αρχίσει έρευνες στην περιοχή της ελληνικής υφαλοκρηπίδας η ελληνική κυβέρνηση δεν αιφνιδιάστηκε. Οι συνεχείς απειλητικές ενέργειες της Τουρκίας και η επιθετική της συμπεριφορά στο παρελθόν δεν «δικαιολογούσαν» ενδεχόμενο **αιφνιδιασμού** της ελληνικής κυβέρνησης. Η κρίση, η δημιουργία έντασης και κλιμάκωσης των σχέσεων Ελλάδας - Τουρκίας και το ενδεχόμενο μιας γενικευμένης ελληνοτουρκικής σύρραξης, οδήγησε την Ελλάδα να επινοήσει μια **πολιτική αποτροπής σταθερή και αξιόπιστη** ταυτόχρονα¹¹⁸.

Η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική κρίνεται επιτυχημένη όπως και ο **χειρισμός της κρίσης απόλυτα επιτυχής**, επειδή επέφερε την άμεση διακοπή της τουρκικής ενέργειας, δηλαδή τη ματαίωση της πραγματοποίησης ερευνών στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου κατά την έναρξή της (27 Μαρτίου 1987)¹¹⁹. Η ελληνική πολιτική ηγεσία οικοδόμησε μία αξιόπιστη αποτρεπτική στρατηγική ικανοποιώντας τις αναγκαίες λειτουργικές της προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα η Αθήνα:

α. Οριοθέτησε και μετέδωσε εναργώς - ομιλία του έλληνα πρωθυπουργού στη Βουλή, διαβήματα προς τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς- την πολιτική της δέσμευση να διαφυλάξει τα εθνικά της συμφέροντα. **Δέσμευσε πολιτικά την**

¹¹⁶ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 291

¹¹⁷ Κουρής, οπ. παρ., σελ 77-78

¹¹⁸ Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1992, σελ 38-40 και Χειλά οπ. παρ. σελ 26

¹¹⁹ Τσιριγώτης οπ. παρ., σελ 678

αξιοπιστία της χώρας με το να θεωρήσει την τουρκική ενέργεια σαν αιτία πολέμου¹²⁰.

β. Διέθετε την ικανότητα μέσω της αποτελεσματικής αξιοποίησης των συντελεστών εσωτερικής - εξωτερικής πολιτικοστρατιωτικής εξισορρόπησης **να καταστήσει πραγματοποιήσιμη την αποτρεπτική της απειλή** προκαλώντας μη αποδεκτό κόστος στον ανατροπέα. **Οι δύο κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού (αποστολή ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία και απειλή για κλείσιμο των αμερικανικών βάσεων) επιτάχυναν τις εξελίξεις, κλιμακώνοντας συγχρόνως την κρίση.**

γ. Διαδήλωσε την πολιτική της θέληση να προασπιστεί **με το σύνολο των διαθέσιμων συντελεστών ισχύος της** τα κυριαρχικά της δικαιώματα στο Αιγαίο.

δ. Η αποτρεπτική της απειλή διέθετε υψηλό βαθμό **αξιοπιστίας**, απότοκο του αγαστού συνδυασμού της πολιτικής της θέλησης, των διακυβευόμενων εθνικών συμφερόντων και των ικανών πολιτικοστρατιωτικών της ικανοτήτων για την πραγμάτωσή της¹²¹.

Ο πρωθυπουργός έδωσε **υψηλότερη προτεραιότητα** στην προστασία του νόμιμου κυριαρχικού δικαιώματος στο Αιγαίο (υφαλοκρηπίδα νήσων) έναντι του ενδεχόμενου ελληνοτουρκικής σύγκρουσης¹²².

Υιοθέτησε **μια ριψοκίνδυνη συμπεριφορά και εφάρμοσε «διπλωματία στο χείλος του γκρεμού ή ακροσφαλή διπλωματία» (brinkmanship)**, δηλαδή τον χειρισμό του αμοιβαίου ρίσκου του πολέμου. Ο κίνδυνος του πολέμου¹²³, έκανε την **ελληνική αποτρεπτική απειλή αποτελεσματική**. Οι ενέργειες έδειχναν ότι η **Ελλάδα ήταν αποφασισμένη να πάρει πολύ μεγαλύτερο «ρίσκο» από την Τουρκία¹²⁴**. Το ρίσκο και το «κόψιμο των γεφυρών» από την πλευρά του Α. Παπανδρέου συνέβαλε αποφασιστικά στη διπλωματική επίλυση της κρίσης¹²⁵ και στην απόφαση της Τουρκίας να οπισθοχωρήσει. Η σύγκρουση εξελίχθηκε σε

¹²⁰ Η δέσμευση αυτή δεν άφηνε πολλές επιλογές δράσης. Εάν η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης δεν ήταν αυτή που πήγαζε από τη δέσμευσή της, **το κύρος της τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό θα υφίστατο μεγάλη ζημιά**. Το μεν κύρος της κυβέρνησης της Ελλάδας θα μπορούσε να αποκατασταθεί (με πτώση της κυβέρνησης), η βλάβη όμως που θα είχαν υποστεί τα κυριαρχικά δικαιώματά της θα ήταν πολύ δύσκολο να αποκατασταθεί. Στο Γιαλλουρίδης οπ. παρ., σελ 290

¹²¹ Τσιριγώτης οπ. παρ., σελ 679

¹²² Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 172

¹²³ Η κρίση του Μάρτη του 1987 ήταν Chicken game (Θεωρία των παιγνίων). Στο Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 287

¹²⁴ Στο ίδιο, σελ 287

¹²⁵ Στο ίδιο, σελ 287

πόλεμο νεύρων και θέλησης, όπου νίκησε αυτός που είχε το μεγαλύτερο συμφέρον στο αμφισβητούμενο θέμα¹²⁶.

Ο Έλληνας πρωθυπουργός καθορίζοντας τη **διαχωριστική γραμμή** πέραν της οποίας η Ελλάδα θα προχωρούσε σε πολεμική ενέργεια, άφηνε την πρωτοβουλία-ευθύνη έναρξης εχθροπραξιών στην Τουρκία¹²⁷. Ο ελληνικός στόλος ήταν έτοιμος να χτυπήσει αν η Τουρκία υλοποιούσε τη διακήρυξη της να εκτελέσει έρευνα εντός της ελληνικής ή κατά τους Τούρκους διαφιλονικούμενης υφαλοκρηπίδας¹²⁸. **Η Αθήνα μετέθεσε με τη στάση της το δίλημμα μεταξύ της επιλογής του πολέμου ή της μη ικανοποίησης των επιδιώξεων στην Τουρκία. Η Άγκυρα αναγκάστηκε να επιλέξει μεταξύ οπισθοχώρησης ή πολέμου, για ένα αγαθό του οποίου η αξία δεν είναι πρωταρχικής σημασίας γι' αυτήν, γνωρίζοντας ότι για την Ελλάδα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Ενεργώντας σαν ορθολογικός παράγων μετά τον απολογισμό της σχέσης κόστους/οφέλους που υπεισέρχεται, προτίμησε να υποχωρήσει¹²⁹.**

Η διαχείριση της κρίσης του Μαρτίου από την ελληνική κυβέρνηση στόχευε **να καταδείξει στον αντίπαλο την αποφασιστικότητα** για περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης, συνδυασμένη όμως με υπό προϋποθέσεις συμβιβασμούς ώστε να αποτραπεί μια γενικευμένη ελληνοτουρκική σύρραξη¹³⁰.

Καθοριστικός ήταν ο ρόλος του Στόλου που είχε αποπλεύσει γρήγορα από τις βάσεις του και είχε αναπτυχθεί στα κατάλληλα σημεία. Πρώτα απέπλευσε ο Στόλος και στη συνέχεια κλιμακώθηκε η κρίση¹³¹.

Από πλευράς Τουρκίας το ενδεχόμενο ενός πολέμου με **επιπτώσεις στις τουρκικές προοπτικές για είσοδο στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα**, ανάγκασε τον Τούρκο πρωθυπουργό να αναστείλει τις σεισμογραφικές έρευνες στις επίμαχες περιοχές¹³².

Ρόλος του ηγέτη

Την κρίση του 1987 διαχειρίστηκε από ελληνικής πλευράς ο πρωθυπουργός, Α. Παπανδρέου. Ο Έλληνας πρωθυπουργός ανέλαβε όλες

¹²⁶ Στο ίδιο, σελ 287

¹²⁷ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ, σελ 99

¹²⁸ Στο ίδιο, σελ 232

¹²⁹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 290

¹³⁰ Χειλά, οπ. παρ., σελ 31

¹³¹ Μπλαβέρης, οπ. παρ., σελ 69

¹³² Βερέμης, οπ. παρ., σελ 204

τις πρωτοβουλίες, που καθόρισαν τη στάση της ελληνικής πλευράς. Κορυφαίες ενέργειες το ταξίδι του Έλληνα υπουργού Εξωτερικών στη Σόφια και το κλείσιμο της βάσης της Νέας Μάκρης.

Η στάση του Ανδρέα Παπανδρέου στην κρίση, σχετίζεται με την ικανότητά του να κατανοήσει τις στρατηγικές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, να δει πέραν του ορίζοντα τις επιλογές, τα προβλήματα και το χρέος προς την πατρίδα που τον χαρακτήριζε¹³³. Η αποφασιστικότητα και η στρατηγική διορατικότητα που διέκρινε τον Α. Παπανδρέου εξουδετέρωσε την προσπάθεια της Άγκυρας για τετελεσμένα¹³⁴.

Σύμφωνα με τον Πτέραρχο Κουρή «ο Ανδρέας χειρίστηκε την κρίση με **αποφασιστικότητα, ψυχραιμία και πολιτική διορατικότητα**. Δεν βασίστηκε στη βοήθεια των ξένων αλλά στις αστείρευτες δυνάμεις του λαού μας και την εθνική ομοψυχία. Στην κρίση του Μάρτη του 1987 βρέθηκε ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση. Για πρώτη φορά μετά την τραγωδία της Κύπρου ο ελληνικός λαός αισθάνθηκε εθνικά υπερήφανος»¹³⁵.

Ο Παπανδρέου συνδύασε άριστα τη διπλωματία και τη στρατιωτική ισχύ και ετοιμότητα που είχαν αποκτήσει το τελευταίο διάστημα οι ΕΔ με τις συχνές ασκήσεις στις απειλούμενες περιοχές της ανατολικής περιμέτρου. Υπήρξε πλήρης **ταύτιση στρατηγικής αντίληψης μεταξύ Πρωθυπουργού και Αρχηγού ΓΕΕΘΑ**. Ο συντονισμός όλων των ενεργειών έγινε στο ΕΘΚΕΠΙΧ¹³⁶.

Η ελληνική κυβέρνηση, με επικεφαλής, τον πρωθυπουργό Α. Παπανδρέου, της πολιτικής ομάδας διαχείρισης της κρίσης (Παπούλιας, Πεπονής, Καψής) και με άμεση, καθαρή αντίληψη στη χρήση των Ενόπλων Δυνάμεων προχώρησε σε αποφασιστικές κινήσεις, πολιτικές και στρατιωτικές (Α/ΓΕΕΘΑ Πτέραρχος Κουρής, Α/ΓΕΝ Ναύαρχος Βασιλικόπουλος, Αρχηγός Στόλου Ναύαρχος Λυμπέρης, Διευθυντής Ναυτικών Επιχειρήσεων Ναύαρχος Στέγκος) με τις οποίες δεν άφηνε περιθώριο παρανόησης στην Άγκυρα¹³⁷.

¹³³ Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, οπ. παρ., σελ 172

¹³⁴ Στο ίδιο, σελ 99-100

¹³⁵ Κουρής, οπ. παρ., σελ 86

¹³⁶ Στο ίδιο, σελ 86

¹³⁷ Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, οπ. παρ., σελ 172

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ': Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1996 (ΙΜΙΩΝ)

Από το 1987 στο 1996

Ο Ανδρέας Παπανδρέου, με επιστολή του προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας το καλοκαίρι του 1991, τον ενημέρωσε για τις **προσπάθειες των Τούρκων να ανοίξουν ένα νέο μέτωπο στο Αιγαίο**. Μεταξύ άλλων αναφέρει: «Τέλος, πρέπει να αποδοθεί μεγαλύτερη σημασία στην πρόθεση των Τούρκων να ανοίξουν ένα νέο μέτωπο στο Αιγαίο, και συγκεκριμένα στις δηλώσεις του Τούρκου Αρχηγού του Ναυτικού, με τις οποίες αμφισβητείται η εθνική μας κυριαρχία πάνω σε έναν μεγάλο αριθμό βραχονησίδων στο ανατολικό Αιγαίο»¹³⁸.

Από πλευράς στρατιωτικής στρατηγικής, ενώ μέχρι το 1990 περίπου, οι Τούρκοι δεν μπορούσαν να υποστηρίξουν ναυτικές επιχειρήσεις στο νότιο Αιγαίο με κάποιον ναύσταθμό τους στην περιοχή (ο νοτιότερος ναύσταθμός τους ήταν στη Σμύρνη και μετά αυτοί της Αλεξανδρέττας και της Μερσίνας), από τότε που δημιουργήθηκε ο **ναύσταθμος του Ακσάζ** απέναντι από τα Δωδεκάνησα, θα έπρεπε να αναμένεται ότι το θέατρο της επόμενης κρίσης θα ήταν στην περιοχή αυτή (δεδομένου και του ειδικού καθεστώτος της Δωδεκανήσου)¹³⁹.

Στις 16 Νοεμβρίου 1994 η νέα σύμβαση για το Δίκαιο της θάλασσας επικυρώθηκε από το 60^ο κράτος – μέλος και ως εκ τούτου θα λάμβανε θέση εθνικού δικαίου και η Ελλάδα νομιμοποιείτο και τυπικά να επεκτείνει τα χωρικά ύδατα μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια. «Η προοπτική αυτή είχε ανησυχήσει την Άγκυρα, η οποία άρχισε από τα μέσα του 1994 να αντιδρά με ρητορικές δηλώσεις και απειλές τούρκων επισήμων (επαναφορά του *casus belli*)¹⁴⁰».

Το καλοκαίρι του 1995, τα ελληνικά Υπουργεία Εθνικής Αμύνης (Υφυπουργός Μανώλης Μπετενιώτης) και Αιγαίου (Υπουργός Αντώνης Κωτσακάς), ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να αξιοποιήσουν έναν μικρό αριθμό ακατοίκητων νησίδων που βρίσκονταν, κυρίως, στο Αιγαίο. Θα δημιουργούσαν υποδομές που θα διευκόλυναν τη διαβίωση στα νησάκια, όπως βασικά λιμενικά έργα, υδατοδεξαμενές και καταφύγια κτίσματα. Όσοι ενδιαφέρονταν μπορούσαν να υποβάλουν αίτηση και να εγκατασταθούν σε αυτά τα νησιά. Ο διακηρυγμένος

¹³⁸ Κουρής, οπ. παρ., σελ 87

¹³⁹ Μπλαβέρης, οπ. παρ., σελ 69

¹⁴⁰ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 333

στόχος του προγράμματος ήταν η ήπια ανάπτυξη των νησιών, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, η διαφύλαξη της πανίδας και η παρεμπόδιση της λαθροθηρίας και της λαθραλιείας.

Πέραν των διακηρύξεων, το συγκεκριμένο πρόγραμμα συνδεόταν εμμέσως με το άρθρο 121 της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας. Σύμφωνα με το άρθρο, όλα τα νησιά δικαιούνται αιγιαλίτιδας ζώνης, συνορεύουσας ζώνης, υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ. Στην παράγραφο 3 εισάγεται όμως μία εξαίρεση: «Οι βράχοι οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, δεν θα έχουν ΑΟΖ ή υφαλοκρηπίδα». Παρά τα πολλά ερμηνευτικά προβλήματα που δημιουργεί η συγκεκριμένη εξαίρεση, η εγκατάσταση ανθρώπων στα νησιά θα πληρούσε τον όρο περί της δυνατότητας τους να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση. Κατά συνέπεια, θα ήσαν σε θέση να διεκδικήσουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ. Η έναρξη του προγράμματος έγινε τον Νοέμβριο του 1995.

Η σχετική κινητικότητα ενόχλησε την Τουρκία, η οποία επιτάχυνε τις διαδικασίες χαρτογραφήσεως όλων των μικρών νησιωτικών μορφωμάτων του Αιγαίου¹⁴¹ και τη μελέτη διευκρίνησης του νομικού καθεστώτος ενός μεγάλου αριθμού (περίπου 130) βραχονησίδων/νησίδων στο Αν. Αιγαίο, οι οποίες δεν ονοματίζονταν από τις δύο ισχύουσες διεθνείς συμφωνίες (Λωζάννης 1923, Παρισίων 1947) και υπάρχει αμφισβήτηση της ερμηνείας των όρων *adjacent* και *dependent*¹⁴².

Το διεθνές περιβάλλον

Στις 31 Δεκεμβρίου 1990, υπεστάλη η σοβιετική σημαία στο Κρεμλίνο, σηματοδοτώντας την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, αλλά και του **διπολικού συστήματος παγκόσμιας ισορροπίας** που κυριάρχησε υπό τη μορφή του Ψυχρού πολέμου, με την επικράτηση μίας μόνο υπερδύναμης, των ΗΠΑ, στα διεθνή δρώμενα.

Τα πρώην ομόσπονδα κράτη της ΕΣΣΔ και της Γιουγκοσλαβίας άρχισαν να διαλύονται, με την ανεξαρτητοποίηση πρώην ομόσπονδων κρατών.

¹⁴¹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, , οπ. παρ., σελ 472-473

¹⁴² Χρήστος Λυμπέρης, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 1994-1996*, Αθήνα, Ποιότητα, 2014, σελ. 384.

Σε ότι αφορά την ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία, πρώτα ανεξαρτητοποιήθηκε η Σλοβενία και η Κροατία το 1991, με ακόλουθη Σερβοκροατική σύγκρουση στην Κροατία και κατόπιν αιματηρή σύγκρουση στην πολυεθνική Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Σε αυτή ενεπλάκη ο διεθνής παράγοντας και συγκεκριμένα οι ΗΠΑ, η Ευρώπη και το NATO καθώς και η διεθνής κοινή γνώμη. Η κρίση έκλεισε το 1995 με τη συμφωνία του Dayton.

Το 1991, όταν η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) αποσχίστηκε από την ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία, προέκυψε ζήτημα του ονόματος αυτής, όταν ανακήρυξε την ανεξαρτησία της υπό το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Η Ελλάδα αντέδρασε έντονα στην υποκλοπή της ιστορικής και πολιτιστικής της κληρονομιάς και στις υπέρπουσες εδαφικές και αλυτρωτικές βλέψεις της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και το θέμα ήλθε στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, το οποίο με δύο αποφάσεις του [817(1993) και 845(1993)] συνιστά την εξεύρεση ταχείας διευθέτησης για το καλό των ειρηνικών σχέσεων και της καλής γειτονίας στην περιοχή. Το 1993, κατόπιν της σύστασης του Συμβουλίου Ασφαλείας, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας έγινε δεκτή, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, στα Ηνωμένα Έθνη με αυτήν την προσωρινή ονομασία έως ότου εξευρεθεί μια συμφωνημένη λύση.

Το 1995, η Ελλάδα και η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας συνομολόγησαν μια **Ενδιάμεση Συμφωνία**, η οποία επέβαλε έναν δεσμευτικό «κώδικα συμπεριφοράς»¹⁴³. «Παράλληλα με την ενδιάμεση συμφωνία για τις σχέσεις Ελλάδος – Σκοπίων ρυθμιζόταν σ' έναν βαθμό μια εκκρεμότητα, ενώ οι ελληνοαλβανικές σχέσεις σταθερά εξομαλύνονταν με την αμερικανική παρέμβαση»¹⁴⁴

Σε αυτό το νέο μονοπολικό σύστημα παγκόσμιας ισορροπίας, οι Ιρακινές Δυνάμεις του Σαντάμ Χουσεΐν άδραξαν την ευκαιρία και εισέβαλαν στο Κουβέιτ, στις 2 Αυγούστου 1990 και το κατέλαβαν. Οι ΗΠΑ οι οποίες αποτέλεσαν τη μοναδική εναπομείνασα υπερδύναμη, εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία να οριοθετήσουν και να προσδιορίσουν τη θέση τους ως ηγεμονικής δύναμης στη νέα τάξη πραγμάτων. Στις 8 Αυγ 1990 αποφάσισαν την αποστολή στρατιωτικής

¹⁴³ «Το Ζήτημα του Ονόματος της ΠΓΔΜ», Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, <http://www.mfa.gr/to-zitima-tou-onomatos-tis-pgdm/>

¹⁴⁴ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 359

δύναμης στην περιοχή, σε εφαρμογή του σχεδίου επιχειρήσεως «Ασπίδα της Ερήμου», για την αποτροπή πιθανής εισβολής του Ιράκ και στη Σαουδική Αραβία. Ταυτόχρονα, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αποφάσισε τη συγκρότηση και ανάπτυξη «Συμμαχικής Στρατιωτικής Δύναμης» και την ενσωμάτωσή της στα επιχειρησιακά σχέδια που είχαν εκπονήσει οι ΗΠΑ. Παράλληλα αποφασίστηκε και ο ναυτικός αποκλεισμός του Ιράκ.

Σε ότι αφορά την πρώην ΕΣΣΔ, η κρίση¹⁴⁵ που διερχόταν στο εσωτερικό της, καθώς και οι «σχέσεις» μεταξύ των προέδρων Bush και Gorbachov, την οδήγησαν να ακολουθήσει συναινετική στάση και να συνταχθεί με την πλειοψηφία, στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Για την αντιμετώπιση του Ιράκ σχηματίστηκε ένας “ad hoc” συνασπισμός 29 κρατών (μεταξύ αυτών και της Ελλάδας). Η επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου» ξεκίνησε στις 03:00 της 17 Ιαν 1991 και τελείωσε στις 28 05:00 Φεβ 1991 όταν ανακοινώθηκε από τον Αμερικανό πρόεδρο Bush, σε διάγγελμά του στον Αμερικανικό λαό, η απόφαση για ανακωχή (προσωρινή παύση των επιχειρήσεων), της οποίας η ισχύς θα άρχιζε τρεις ώρες αργότερα.

Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η ασθένεια του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου είχε οδηγήσει τη χώρα **σε μακρά ακυβερνησία**. Στις 20 Νοεμβρίου 1995, ο Παπανδρέου εισήχθη σε βαριά κατάσταση στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, και έκτοτε **υπήρξε ουσιαστικά κενό εξουσίας**. Τελικώς, στις 15 Ιανουαρίου 1996, ο Παπανδρέου κάλεσε με επιστολή του την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος να προχωρήσει σε εκλογή νέου πρωθυπουργού σύμφωνα με τα οριζόμενα στο σύνταγμα (άρθρο 38.2). Στον πρώτο γύρο της ψηφοφορίας στην κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ ο Κώστας Σημίτης και ο Άκης Τσοχατζόπουλος ισοψήφησαν, λαμβάνοντας από 53 ψήφους ο καθένας. Ο τρίτος υποψήφιος, Γεράσιμος Αρσένης, υπολείφθηκε μόλις κατά 3 ψήφους των δύο αντιπάλων του. Ο τέταρτος υποψήφιος, Γιάννης Χαραλαμπόπουλος, έλαβε 11 ψήφους.

¹⁴⁵ Κοινωνική, οικονομική και πολιτική κρίση και ανάγκη ενσωμάτωσης της στο διεθνές οικονομικό σύστημα.

Στον δεύτερο γύρο της ψηφοφορίας ο Κώστας Σημίτης επικράτησε με 86 ψήφους έναντι 75 του Άκη Τσοχατζόπουλου. Εκτός από την οριακή εκλογή, ο Σημίτης είχε να αντιμετωπίσει και εσωκομματικά προβλήματα, καθ' ότι πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ παρέμενε ο ασθενής Ανδρέας Παπανδρέου.

Ο νέος πρωθυπουργός ξεκίνησε πολιτικά αποδυναμωμένος. Δεν ήταν μόνον η οριακή εκλογή του. Εντός του κυβερνώντος κόμματος υπήρχαν δύο βασικές ομάδες, που απειλούσαν ακόμη και με διάσπαση. Αφ' ενός ήσαν οι υποστηρικτές της πολιτικής του Ανδρέα Παπανδρέου. Αφ' ετέρου ήταν η ομάδα που συντασσόταν γύρω από τον Κώστα Σημίτη και είχε ένα σαφέστατο προσανατολισμό στην οικονομική πολιτική. Ήταν μια παραλλαγή του φιλελεύθερου μοντέλου. Αργότερα ονομάστηκαν «εκσυγχρονιστές». Ένα από τα πεδία αντιπαραθέσεώς τους ήταν και η εξωτερική πολιτική, με τους πρώτους να επιθυμούν τη συνέχιση της σκληρής πολιτικής έναντι της Τουρκίας¹⁴⁶. Αντιθέτως, **ο Κώστας Σημίτης εθεωρείτο οπαδός των ήπιων τόνων και είχε επανειλημμένως ταχθεί υπέρ του ελληνοτουρκικού διαλόγου**¹⁴⁷.

Ο Κώστας Σημίτης αντικατέστησε τον επικεφαλής του Υπουργείου Εξωτερικών, Κάρολο Παπούλια, με τον μέχρι τότε αναπληρωτή υπουργό, Θεόδωρο Πάγκαλο. Στην ηγεσία του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης διατηρήθηκε ο αντίπαλος του Κώστα Σημίτη στη διαδικασία εκλογής, Γεράσιμος Αρσένης. **Μεταξύ Σημίτη και Αρσένη υπήρχε έντονη και αμοιβαία δυσπιστία. Η Κρίση των Ιμιών εξελίχθηκε ενώ ο νέος πρωθυπουργός δεν είχε ακόμη λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη βουλή**¹⁴⁸.

Η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία

Στην Τουρκία είχε καταρρεύσει από τον Σεπτέμβριο του 1995 ο κυβερνητικός συνασπισμός που είχαν σχηματίσει το κεντροδεξιό Κόμμα του Ορθού Δρόμου και οι Σοσιαλδημοκράτες. Ακολούθησαν οι εκλογές του Δεκεμβρίου του 1995, κατά τις οποίες δεν ανεδείχθη αυτοδύναμο κάποιο κόμμα. Οι εκλογές απετέλεσαν όμως, ορόσημο στην τουρκική πολιτική ιστορία, διότι το Κόμμα της Ευημερίας του ισλαμιστή ηγέτη Νετσεμετίν Ερμπακάν κατέλαβε την πρώτη θέση.

¹⁴⁶ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 468 και Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια, Τα Απόρρητα Τηλεγραφήματα των Αμερικάνων*, Αθήνα, Α. Α. Λιβάνη, 2009, σελ 35

¹⁴⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 468

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 468

Παράλληλα, ισλαμιστές υποψήφιοι είχαν εκλεγεί δήμαρχοι σε μία σειρά από μεγάλες πόλεις, περιλαμβανομένης της Άγκυρας και της Κωνσταντινουπόλεως. Η προοπτική να κυβερνήσουν τη χώρα οι ισλαμιστές προκαλούσε εφιάλτες στο κεμαλικό κατεστημένο και στο βαθύ κράτος της Τουρκίας. Ο Ερμπακάν, που ανέλαβε την εντολή σχηματισμού κυβερνήσεως, δεν μπόρεσε να βρει πολιτικούς συμμάχους στα άλλα κόμματα για να διατηρήσει την πρωθυπουργία, ή έστω να συγκυβερνήσει. Μία προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ Ερμπακάν και Μεσούτ Γιλμάζ (στο επίσης, κεντροδεξιό κόμμα του οποίου υπήρχε μία διακριτή ισλαμο-εθνικιστική ομάδα) κατέληξε σε αποτυχία μετά από αφόρητες πιέσεις του στρατού και των επιχειρηματιών. Οι λοιποί τούρκοι πολιτικοί ηγέτες καταδίκασαν οποιαδήποτε συνεργασία με τους ισλαμιστές. Λίγες ημέρες μετά τις τουρκικές εκλογές δολοφονήθηκε από μία αριστερή οργάνωση ένας από τους σημαντικότερους τούρκους επιχειρηματίες. Η προοπτική της ακυβερνησίας και οι μνήμες των αιματηρών γεγονότων που είχαν οδηγήσει στο πραξικόπημα του 1980, σε συνδυασμό με τις ποικίλες πιέσεις που ασκούσε το κεμαλικό κατεστημένο, ωθούσαν τα δύο κεντροδεξιά κόμματα του Γιλμάζ και της Τσιλέρ προς την κατεύθυνση της συνεργασίας. Τελικώς η συγκυβέρνηση των δύο επιτεύχθηκε τον Μάρτιο του 1996, παρά το αμοιβαίο μίσος που έτρεφαν ο ένας για τον άλλον. Καθήκοντα Προέδρου εκτελούσε ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ.

Από τον Σεπτέμβριο του 1995 και καθ' όλη τη διάρκεια της γενέσεως και της εξελίξεως της Κρίσεως των Ιμίων η **Τανσού Τσιλέρ παρέμενε εντολοδόχος πρωθυπουργός της χώρας**. Η φιλοδοξία της να συμμετάσχει σε επόμενα κυβερνητικά σχήματα, καθώς και η συνακόλουθη αγωνία της να προβεί σε κινήσεις που θα την καθιστούσαν δημοφιλή, ήταν ένας από τους καταλυτικούς παράγοντες στην κρίση των Ιμίων¹⁴⁹.

Το χρονικό της κρίσης

Το επεισόδιο των Ιμίων, αρχικώς εμφανίσθηκε ως ένα είδος δημοσιογραφικού πολέμου, στην πορεία εξελίχθηκε ως η σοβαρότερη κρίση μεταξύ των δύο χωρών μετά την τουρκική εισβολή το 1974. Μήλον της έριδος μεταξύ των δύο χωρών ήσαν δύο βραχώδη, άνυδρα νησάκια, γνωστά ως Ίμια ή

¹⁴⁹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 467

Λιμνιά στην Ελλάδα και ως Καρντάκ στην Τουρκία. Τα Ίμια ανήκουν στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων. Βρίσκονται σε απόσταση 1,9 μιλίων από το ελληνικό νησί Καλόλιμνος, 5,3 μιλίων από την Κάλυμνο, 3,8 μιλίων από την τουρκική ακτή και 2,3 μιλίων από το τουρκικό νησί Κάβος. Η συνολική επιφάνεια των δυο νησιών είναι περίπου 40 στρέμματα. Τα Ίμια είναι ακατοίκητα. Πριν το 1996, έλληνες ψαράδες μίσθωναν τα δυο νησάκια και εξέτρεφαν σε αυτά αιγοπρόβατα. Επίσης, κατά τους χειμερινούς μήνες η θαλάσσια περιοχή γύρω από τα δύο νησιά θεωρείται εξαιρετικός ψαρότοπος για την αλιεία πελαγίσιας τσιπούρας¹⁵⁰.

Τα **Χριστούγεννα του 1995** τουρκικό εμπορικό φορτηγό πλοίο, το «Φιγκέν Ακάτ», προσάραξε νύχτα στα Ίμια. Το Λιμεναρχείο Καλύμνου παρενέβη για να αποστείλει ένα ελληνικό ρυμουλκό να αποκολλήσει το πλοίο. Ο τούρκος πλοίαρχος αρνήθηκε να δεχθεί τη βοήθεια. Ισχυρίσθηκε ότι προσάραξε σε τουρκικό νησί και ότι, κατ' ακολουθίαν, αρμόδιες ήσαν οι τουρκικές λιμενικές αρχές.

Η αντίδραση του τούρκου πλοίαρχου φάνηκε περίεργη στις ελληνικές αρχές. Ένας πλοίαρχος карабиού που εξοκέλλει δεν έχει ως προτεραιότητα να θέσει θέματα εθνικής κυριαρχίας. Αυτός είναι και ο λόγος που έχουν δημιουργηθεί **υποψίες περί μεθοδευμένου ναυαγίου**. Είναι πάντως πιθανόν ο πλοίαρχος να προχώρησε σε αυτόν τον ισχυρισμό διότι επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει τα πιο φθηνά σωστικά τουρκικά μέσα, αντί των πιο ακριβών ελληνικών¹⁵¹.

Σε κάθε περίπτωση, η **Ελλάδα** δεν είχε λόγο να αντιμετωπίσει ένα θέμα ήσσονος σημασίας, στο οποίο εμπλεκόταν ένας ιδιώτης που προέβη σε έναν ισχυρισμό, ως θέμα που άπτεται των διμερών σχέσεων με την Τουρκία¹⁵².

Τετάρτη, 27 Δεκεμβρίου 1995: Η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα ενημερώνεται από την Αθήνα για το γεγονός. Στέλεχος της πρεσβείας τηλεφωνεί στη Διεύθυνση Αεροναυτικών Υποθέσεων του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών, ενημερώνει για το πρόβλημα και λίγα λεπτά αργότερα πληροφορείται ότι οι βραχονησίδες Ίμια ανήκουν στην Τουρκία¹⁵³.

¹⁵⁰ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 465-466

¹⁵¹ Στο ίδιο, σελ 468

¹⁵² Ζαχαρίας Μίχας, Δημήτρης Αδαμόπουλος, «*Ίμια 1996: Η Αλήθεια*», Πολεμικές Μονογραφίες, Φεβ 2006, σελ 12-13

¹⁵³ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 315

Πέμπτη, 28 Δεκεμβρίου 1995: Το ελληνικό ρυμουλκό «Μάτσας Σταρ» απέπλευσε από τον Πειραιά¹⁵⁴, αποκόλλησε το τουρκικό εμπορικό και το ρυμούλκησε¹⁵⁵ ως το τουρκικό λιμάνι Κιουλούκ.

Παρασκευή, 29 Δεκεμβρίου 1995: Η ελληνική πρεσβεία στην Άγκυρα παραλαμβάνει μια ρηματική διακοίνωση. Σε αυτήν η τουρκική πλευρά υποστήριζε ότι «οι βράχοι Καρντάκ αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της τουρκικής επικράτειας και οι τίτλοι ιδιοκτησίας τους είναι εγγεγραμμένοι στην περιφέρεια των Μούγλων, στη νομαρχία Μποντρούμ [Αλικαρνασσού] στο χωριό Καράκαγια». Η τουρκική ρηματική διακοίνωση ήταν εξαιρετικά λιτή και μάλλον προχειρογραμμένη. Το μοναδικό νομικό επιχείρημα που εμπειριείχε ήταν εξαιρετικά αδύναμο. Η εγγραφή ενός τίτλου ιδιοκτησίας στο υποθηκοφυλακείο ή στο κτηματολόγιο ενός κράτους είναι επιχείρημα που μπορεί να έχει ισχύ ενώπιον αστικών δικαστηρίων και όχι σε διακρατικό επίπεδο¹⁵⁶. Αυτή η τουρκική ενέργεια σηματοδοτεί και την απαρχή της κρίσης, με την ευθεία αμφισβήτηση ελληνικής περιοχής.

Ακολουθεί μια σύντομη περίοδος χωρίς ιδιαίτερη δραστηριότητα. Η Πρωτοχρονιά έδωσε την ευκαιρία για ένα σχεδόν δεκαήμερο «διάλειμμα», κατά τη διάρκεια του οποίου η ελληνική πλευρά ευελπιστούσε να υπάρξει **εκτόνωση** του θέματος και να υπάρξει η συνήθης διπλωματική ανταλλαγή εγγράφων, χωρίς να υπάρξει κίνδυνος κλιμάκωσης της κρίσης στο στρατιωτικό επίπεδο.

Πέμπτη, 4 Ιανουαρίου 1996: Δημοσιοποιήθηκε επιστολή του Αμερικανού Προέδρου Μπιλ Κλίντον προς την ελληνοαμερικανική ομογένεια, που αναφερόταν σε ένταση στο Αιγαίο¹⁵⁷.

Τρίτη, 9 Ιανουαρίου 1996: Το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών συντάσσει και αποστέλλει απαντητική ρηματική διακοίνωση, με την οποία απέρριψε τους τουρκικούς ισχυρισμούς. Στο σκεπτικό της διακοινώσεως περιέχονταν όλες οι θέσεις που ακολούθως απετέλεσαν τη βάση της ελληνικής επιχειρηματολογίας. Σύμφωνα με αυτές:

¹⁵⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 12

¹⁵⁵ Επί του θέματος της ρυμουλκήσεως φαίνεται ότι υπάρχει διχογνωμία μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Η ελληνική πλευρά διατείνεται ότι η τουρκική πλοιοκτήτρια εταιρεία συνεννοήθηκε με ελληνική εταιρεία, η οποία απεκόλλησε το σκάφος. Η τουρκική πλευρά ισχυρίζεται ότι η πλοιοκτήτρια εταιρεία απευθύνθηκε σε μία τουρκική εταιρεία ναυαγιαιρέσεων, που ακολούθως μίσθωσε, απλώς, ένα ελληνικό ρυμουλκό πλοίο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η πλοιοκτήτρια εταιρεία δεν αναγνώρισε την ελληνική κυριαρχία επί των Ιμίων. Στο Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 469

¹⁵⁶ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 469

¹⁵⁷ Μίχας, Αδαμόπουλος οπ. παρ., σελ 13

- Το 1932 υπεγράφησαν μεταξύ Ιταλίας, που τότε κατείχε τα Δωδεκάνησα, και Τουρκίας δύο συμφωνίες. Η πρώτη συμφωνία, που υπεγράφη την 4η Ιανουαρίου 1932, οριοθέτησε τη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα στις ακτές της Ανατολίας και του Καστελόριζου. Η δεύτερη συμφωνία (πρακτικό - proces verbal), που υπεγράφη την 28η Δεκεμβρίου 1932, οριοθέτησε την περιοχή ανάμεσα στις τουρκικές ακτές και τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα. Η δεύτερη συμφωνία αναφερόταν ρητώς στα Ίμια, ορίζοντας ότι ανήκουν στην Ιταλία.

- Το 1947, με τη Συνθήκη των Παρισίων, τα Δωδεκάνησα περιήλθαν στην Ελλάδα, η οποία ήταν καθολική διάδοχος της Ιταλίας στην περιοχή. Συνεπώς, τα Ίμια αποτελούν τμήμα της ελληνικής επικράτειας¹⁵⁸.

Στη διακοίνωση η ελληνική πλευρά διατυπώνει την ανησυχία της για το γεγονός ότι για πρώτη φορά η Τουρκία προβάλλει εδαφικές διεκδικήσεις κατά της Ελλάδας και ότι ανάλογη πρακτική και στο μέλλον θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις διμερείς σχέσεις¹⁵⁹.

Σε αντίθεση με την προχειρογραμμένη πρώτη τουρκική ρηματική διακοίνωση, ο τούρκος αρμόδιος που παρέλαβε την ελληνική απάντηση ήταν πολύ καλά προετοιμασμένος. Προχώρησε σε παράθεση σειράς νομικών επιχειρημάτων που, κατά τη γνώμη της κυβερνήσεως του, απεδείκνυαν ότι τα Ίμια ήσαν τουρκικά. Η κίνηση αυτή ανησύχησε το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών περισσότερο.

Δευτέρα, 15 Ιανουαρίου 1996: Παραίτηται ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου, ο οποίος νοσηλευόταν σοβαρά άρρωστος στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, καθώς δεν μπορούσε να ασκήσει τα καθήκοντά του.

Τρίτη, 16 Ιανουαρίου 1996: Ο υπουργός Εξωτερικών Κάρολος Παπούλιας ενημερώνει τον υπουργό Εθνικής Άμυνας Γεράσιμο Αρσένη για τη διαμορφωθείσα κατάσταση. Το υπουργείο Εξωτερικών ζητεί από το υπουργείο Εθνικής Άμυνας να λάβει μέτρα αυξημένης στρατιωτικής επιτήρησης της περιοχής των Ιμίων. Το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) κινητοποιείται άμεσα¹⁶⁰.

Πέμπτη, 18 Ιανουαρίου 1996: Μετά τη διεξαγωγή αρχαιρεσιών στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος (ΠΑΣΟΚ) εκλέγεται ο Κώστας Σημίτης για να αντικαταστήσει τον Ανδρέα Παπανδρέου στην ηγεσία του κόμματος και στη

¹⁵⁸ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 469

¹⁵⁹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 316 και Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 13-14

¹⁶⁰ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 14

θέση του πρωθυπουργού της Ελλάδας¹⁶¹.

Παρασκευή, 19 Ιανουαρίου 1996: Το ΓΕΕΘΑ δίνει εντολή στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού (ΓΕΝ) για αυξημένη επαγρύπνηση¹⁶² στην ευρύτερη περιοχή των δύο νησιδών.

Σάββατο, 20 Ιανουαρίου 1996: το περιστατικό διέρρευσε σε ένα ελληνικό συνδρομητικό ενημερωτικό έντυπο, το «Εμπιστευτικό Γράμμα». Το έντυπο ανέφερε την ανταλλαγή των ρηματικών διακοινώσεων και επεσήμαινε ότι ήταν η πρώτη φορά που η Τουρκία ήγειρε ευθέως εδαφικές διεκδικήσεις. Ενώ στην Αθήνα σχηματιζόταν κυβέρνηση υπό τον Κώστα Σημίτη, τα ελληνικά ΜΜΕ παρουσίαζαν με δραματικούς τίτλους το θέμα¹⁶³.

Δευτέρα, 22 Ιανουαρίου 1996

Ορκίζεται η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ υπό τον Κώστα Σημίτη. Νέος υπουργός Εξωτερικών αναλαμβάνει ο Θεόδωρος Πάγκαλος που διαδέχεται τον Κάρλο Παπούλια. Αντίθετα παραμένει στη θέση του ως υπουργός Εθνικής Άμυνας ο Γεράσιμος Αρσένης.

Την ίδια ημέρα ο δήμαρχος της Καλύμνου Δημήτρης Διακομιχάλης, δύο κάτοικοι του νησιού (ο ένας ήταν ο ιερέας) και ο διοικητής του τοπικού αστυνομικού τμήματος μεταβαίνουν στα Ίμια και προχωρούν σε έπαρση της ελληνικής σημαίας στην ανατολική βραχονησίδα του συμπλέγματος¹⁶⁴.

Τρίτη, 23 Ιανουαρίου 1996: Συγκαλείται σύσκεψη στο πολιτικό γραφείο του πρωθυπουργού με τη συμμετοχή των υπουργών Εξωτερικών και Δημόσιας Τάξης, Θεόδωρου Πάγκαλου και Κώστα Γείτονα αντίστοιχα αλλά χωρίς τη συμμετοχή του υπουργού Εθνικής Άμυνας Γ. Αρσένη¹⁶⁵. Οι δημοσιογράφοι ενημερώνονται ανεπίσημα¹⁶⁶ ότι είχε συζητηθεί σοβαρό εθνικό θέμα.

Τετάρτη, 24 Ιανουαρίου 1996: Το θέμα βλέπει το φως της δημοσιότητας ύστερα από εκτενή αναφορά που γίνεται στο δελτίο ειδήσεων (και το δημοσιογράφο Αντώνη Φουρλή)¹⁶⁷ του τηλεοπτικού σταθμού ANTENNA¹⁶⁸.

Πέμπτη, 25 Ιανουαρίου 1996: Οι ελληνικοί τηλεοπτικοί σταθμοί έδειξαν τον δήμαρχο της Καλύμνου μαζί με δύο κάτοικους του νησιού να τοποθετεί ελληνική

¹⁶¹ Στο ίδιο, σελ 14

¹⁶² Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 316

¹⁶³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 470

¹⁶⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 15

¹⁶⁵ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 38

¹⁶⁶ Δεν εκδόθηκε ανακοίνωση και δεν ανακοινώθηκε το αντικείμενο της σύσκεψης

¹⁶⁷ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 41

¹⁶⁸ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 317

σημαία στο μεγαλύτερο από αυτά, ενώ η τουρκική εφημερίδα «Χουριέτ» φέρνει στη δημοσιότητα το περιστατικό της προσάραξης του τουρκικού πλοίου και της τουρκικής κυριαρχίας στα Ίμια.

Παρασκευή, 26 Ιανουαρίου 1996:

Ο Έλληνας υπουργός των Εξωτερικών επιβεβαιώνει την ανταλλαγή των ρηματικών διακοινώσεων¹⁶⁹. Επίσης δηλώνει ότι «το θέμα έχει κλείσει» και ότι δεν το θεωρεί ζήτημα ικανό για δημιουργία ατμόσφαιρας κρίσης, αλλά «εξωφρενική απαίτηση».

Η τουρκική εφημερίδα «Τζουμχουριέτ» ανέφερε ότι το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών και το γενικό επιτελείο άρχισαν τη χαρτογράφηση νησίδων στο Αιγαίο, και ότι μετά το πέρας της η Τουρκία θα καλέσει την Ελλάδα για διαπραγματεύσεις, όπου και θα τη «στριμώξει». Μάλιστα χαρακτήρισε την κίνηση ως **απάντηση σε σχετική ελληνική νομοθετική πρωτοβουλία που εκδηλώθηκε τρεις μήνες νωρίτερα και προέβλεπε τον «εποικισμό» των βραχονησίδων**¹⁷⁰.

Σάββατο, 27 Ιανουαρίου 1996:

Δημοσιογράφοι¹⁷¹ της τουρκικής εφημερίδας «Χουριέτ», από το γραφείο της εφημερίδας στη Σμύρνη, μεταβαίνουν με ιδιωτικό ελικόπτερο (ναυλωμένο), που απογειώθηκε στις 13:00 από το αεροδρόμιο «Αντνάν Μεντερές» της Σμύρνης, στην Ανατολική Ίμια, όπου και προσγειώνονται στις 14:10. Εκεί, σπάζοντας τον ιστό, κατεβάζουν την ελληνική σημαία και ανυψώνουν στη θέση της την τουρκική. Αποχωρούν, παίρνοντας μαζί τους την ελληνική σημαία¹⁷². Η ενέργειά τους μαγνητοσκοπείται και παρουσιάζεται ως η κύρια είδηση σε τηλεοπτική εκπομπή του νέου τηλεοπτικού σταθμού της Χουριέτ¹⁷³. Η πράξη τους εμφανίζεται ως «ιδιωτική πρωτοβουλία» και, αρχικώς τουλάχιστον, αποδοκιμάζεται από το τουρκικό

¹⁶⁹ Στο ίδιο, σελ 317

¹⁷⁰ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 16

¹⁷¹ Δύο εκ των μελών της αποστολής είναι άτομα που τους έχει απαγορευθεί η είσοδος στην Ελλάδα, καθώς εμπλέκονται στην πρόκληση επεισοδίων στη Θράκη και θεωρούνται ενεργούμενα των τουρκικών μυστικών υπηρεσιών στο Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 16, ενώ ο Θ. Πάγκαλος αναφέρει ότι ο «δημοσιογράφος της Χουριέτ δεν είναι απ' ότι ξέρω, συστηματικός προβοκάτορας ή όργανο των στρατιωτικών. Έτσι λέγεται στην Τουρκία, είναι σημαντικός δημοσιογράφος..» στο Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 40

¹⁷² Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 317

¹⁷³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 470

υπουργείο Εξωτερικών^{174 175}. Το περιστατικό που συνέβη την ημέρα αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί η κορυφαία πράξη κλιμάκωσης¹⁷⁶.

Κυριακή, 28 Ιανουαρίου 1996:

08:00: Το περιπολικό «ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ II» Ρ70 που περιπολεί στην περιοχή εντοπίζει την τουρκική σημαία.

Ενημερώνεται ο υπουργός Εθνικής Άμυνας και **δίνει εντολή** (προς τον Αρχηγό ΓΕΝ Αντιναύαρχο Ιωάννη Στάγκα) **για την άμεση υποστολή της**^{177 178}. Η εντολή του Γεράσιμου Αρσένη ήταν ακριβώς αυτή, απλά και μόνο η υποστολή της τουρκικής σημαίας, ώστε να αποφευχθεί η κλιμάκωση της κρίσης. Ο υπουργός Εθνικής Άμυνας, αργότερα ζητάει το λόγο από τον Α/ΓΕΝ Αντιναύαρχο Στάγκα, στον οποίο είχε δώσει σαφείς εντολές τηλεφωνικά, το πρωί της ίδιας ημέρας. Ο Α/ΓΕΝ θέτει την παραίτησή του στη διάθεση του υπουργού¹⁷⁹.

10:30: Το περιπολικό «ΑΝΤΩΝΙΟΥ» Ρ286 **υποστέλλει την τουρκική σημαία, αλλά και την αντικαθιστά με την ελληνική**¹⁸⁰. Τα δύο ελληνικά περιπολικά παρέμειναν στην περιοχή. Μια μεγάλη μονάδα του Στόλου έσπευσε στην ευρύτερη περιοχή (η φρεγάτα «ΝΑΒΑΡΙΝΟ» F461)¹⁸¹.

11:00: Ενημερώνονται τα μέλη της Κυβερνητικής Επιτροπής.

Περίπου την ίδια χρονική περίοδο, ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ ναύαρχος Χρήστος Λυμπέρης καλεί στο γραφείο του σε **άτυπο Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων (ΣΑΓΕ)**, τον Αρχηγό ΓΕΣ αντιστράτηγο Κωνσταντίνο Βούλγαρη, τον Αρχηγό ΓΕΝ αντιναύαρχο Ιωάννη Στάγκα και τον Αρχηγό ΓΕΑ αντιπτέραρχο Αθανάσιο Τζογάνη¹⁸², για την εκτίμηση της κατάστασης και την ανάγκη αποστολής τμήματος στην Ανατολική Ίμια, καθώς ήταν πλέον αυτονόητο ότι οι συνθήκες επέβαλλαν τη φύλαξη της σημαίας που είχε αναρτηθεί. Για τη συγκεκριμένη

¹⁷⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 16

¹⁷⁵ Ο τούρκος αναπληρωτής υφυπουργός Εξωτερικών, αρμόδιος για την Ελλάδα και την Κύπρο, Ινάλ Μπατού υποστήριξε ότι η τουρκική κυβέρνηση δεν έδωσε άδεια στους δημοσιογράφους της Χουριέτ να υψώσουν την τουρκική σημαία στα Ίμια. Αυτό είχε γίνει εν αγνοία της τουρκικής κυβέρνησης. Στο Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 70-71

¹⁷⁶ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 16

¹⁷⁷ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 59-60 και Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 16-17

¹⁷⁸ Το Πολεμικό Ναυτικό διέταξε το περιπολικό ΑΝΤΩΝΙΟΥ να υψώσει την ελληνική σημαία και να αφαιρέσει την τουρκική. Στο Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 223

¹⁷⁹ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 60 και Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 18

¹⁸⁰ Μια πράξη που δεν περιλαμβάνεται στη διαταγή του Υπουργού, στο Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 59

¹⁸¹ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 16

¹⁸² Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 61 και Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 17

σύσκεψη, ο ναύαρχος Λυμπέρης αναφέρει: «Ζητάω από τον Α/ΓΕΣ να διαθέσει ομάδα ειδικών δυνάμεων για τη φύλαξη της σημαίας στα Α. Ίμια. Ο Α/ΓΕΣ στρατηγός Βούλγαρης δεν ανταποκρίνεται θετικά. Προβάλλει αντιρρήσεις για ανάληψη της αποστολής, επικαλούμενος αδυναμίες και ελλείψεις σε σχέση με υποχρεώσεις. Η φύλαξη εδάφους της ελληνικής επικράτειας (βραχονησίδας) είναι ευθύνη του ΓΕΣ/ΑΣΔΕΝ (Ανωτάτη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού Νήσων). Ο διοικητής ΑΣΔΕΝ αντιστράτηγος Σπυρίδων, ο υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ αντιστράτηγος Σταμπουλής και ο Διευθυντής Ειδικών Δυνάμεων του ΓΕΣ υποστράτηγος Νικολαΐδης είχαν αντίθετη άποψη με τον Α/ΓΕΣ. Απευθύνομαι στον Α/ΓΕΝ και του ζητάω να διαθέσει βατραχανθρώπους. Ο Α/ΓΕΝ ανταποκρίνεται θετικά. Με προφορική μου εντολή προς Α/ΓΕΣ και Α/ΓΕΝ διέταξα να έρθουν σε άμεση ετοιμότητα δύο ομάδες βατραχανθρώπων και να μεταφερθούν με ελικόπτερο του ΣΞ (Στρατός Ξηράς) από την Κω ή την Κάλυμνο, καθώς και να έρθει σε ετοιμότητα τμήμα Ειδικών Δυνάμεων νήσου περιοχής»¹⁸³.

14:30: Ακολουθεί **συνεδρίαση του Συμβουλίου Άμυνας (ΣΑΜ)**, όπου συμμετείχαν ο Υπουργός Εθνική Άμυνας Γεράσιμος Αρσένης, ο Υφυπουργός, Πτέραρχος εν αποστρατεία, Νικόλαος Κουρής και οι αρχηγοί των τεσσάρων Επιτελείων¹⁸⁴.

Από το γραφείο του Έλληνα Πρωθυπουργού επακολούθησε δήλωση, στην οποία τονιζόταν ότι τέτοιου είδους ενέργειες εντάσσονται στη στάση των εθνικιστικών κύκλων της Τουρκίας για πρόκληση έντασης στις σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας. «Απέναντι στον επιθετικό αυτό εθνικισμό η αντίδραση της Ελλάδας θα είναι άμεση. Δεν θα γίνει δεκτή καμία αμφισβήτηση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων»¹⁸⁵.

Στο διάστημα που μεσολάβησε από τη λήψη της διαταγής του ΓΕΕΘΑ μέχρι και την έγκρισή της από το ΣΑΜ, το ΓΕΝ διατάζει τη Μονάδα Υποβρυχίων Καταστροφών (ΜΥΚ) να προετοιμάσει ένα στοιχείο της (14 άντρες). Σύμφωνα με πληροφορίες, υπήρξε κινητοποίηση και των Ειδικών Δυνάμεων του Ελληνικού Στρατού.

¹⁸³ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 61-62 και Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 17

¹⁸⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 18

¹⁸⁵ Παπαναστασάπουλος, οπ. παρ. σελ 151

Ο τότε διοικητής ΑΣΔΕΝ αντιστράτηγος Δημήτριος Σπυρίδων ανέφερε ότι μέχρι τις 13:15 υπήρχαν έτοιμες δύο ομάδες καταδρομέων στην Κω με δύο ελικόπτερα UH-1H Huey, έτοιμες για μεταφορά στα Ίμια¹⁸⁶.

13:00: Ακταιωρός του τουρκικού πολεμικού ναυτικού εισέρχεται στα ελληνικά χωρικά ύδατα στην περιοχή των Ιμίων και αρνείται να αποχωρήσει, παρά τις επανειλημμένες διαταγές των κυβερνητών των ελληνικών πλοίων που την έχουν προσεγγίσει. Στις επόμενες ώρες σημειώνονται αλληπάλληλα επεισόδια αυτού του τύπου.

19:00: **Αποστέλλεται η ομάδα των βατραχανθρώπων της ΜΥΚ στη νησίδα για φύλαξη της ελληνικής σημαίας.** Συγκεκριμένα με ελικόπτερο CH-47 Chinook οι βατραχάνθρωποι μεταφέρθηκαν στην Κάλυμνο πριν από τη δύση του ηλίου και από εκεί επιβιβάστηκαν στην κανονιοφόρο «ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ» Ρ61 που κατευθύνθηκε στην περιοχή των Ιμίων. Το στοιχείο διαιρέθηκε σε δύο υποστοιχεία των 7 αντρών το καθένα και ανέλαβε την εκτέλεση της αποστολής. Το πρώτο στοιχείο θα αποβιβαζόταν στην Ανατολική Ίμια, ενώ το δεύτερο θα παρέμενε σε ετοιμότητα επί της Κανονιοφόρου.

Η αποβίβαση στη βραχονησίδα επρόκειτο να γίνει με ελαστική λέμβο, η οποία θα προσέγγιζε με κωπηλασία και όχι με τη χρήση εξωλέμβιου κινητήρα, ώστε η όλη ενέργεια να γίνει όσο το δυνατόν πιο αθόρυβα.

20:45: Η αποβίβαση πραγματοποιήθηκε χωρίς να γίνει αντιληπτή¹⁸⁷.

Καλούνται στο υπουργείο Εξωτερικών οι πρέσβεις της Ρωσίας, των ΗΠΑ Τόμας Νάιλς και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ενημέρωση¹⁸⁸.

Δευτέρα, 29 Ιανουαρίου 1996:

05.30: Οι βατραχάνθρωποι αφήνουν την Ανατολική Ίμια και επιστρέφουν στον «ΠΥΡΠΟΛΗΤΗ». Η ενέργεια έγινε κατόπιν πολιτικής εντολής που έβρισκε αντίθετο τον Α/ΓΕΕΘΑ¹⁸⁹.

09:00: Πραγματοποιείται σύσκεψη του ΣΑΓΕ και οι αρχηγοί συμφωνούν με την άποψη του Α/ΓΕΕΘΑ περί αποστολής και πάλι των βατραχανθρώπων στη βραχονησίδα. Κατόπιν ο ναύαρχος Λυμπέρης μεταφέρει την άποψή του στον υπουργό.

¹⁸⁶ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 17-18

¹⁸⁷ Στο ίδιο, οπ. παρ., σελ 18-19

¹⁸⁸ Γιαλλουριδής, οπ. παρ., σελ 317-318 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 76-78

¹⁸⁹ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 19

09:30: Τουρκικό ελικόπτερο αναχαιτίζεται από ελληνικό μαχητικό αεροσκάφος F-4E Phantom II.

10:00: Το υποστοιχείο βατραχανθρώπων που είχε παραμείνει στην κανονιοφόρο αποβιβάζεται υπό το φως της ημέρας στην Ανατολική Ίμια¹⁹⁰.

Λόγω της κλιμακούμενης έντασης, ο **Α/ΓΕΕΘΑ «αποδεσμεύει» τους κανόνες εμπλοκής για κάθε είδους αποβατική ενέργεια**. Το σήμα που εξέδωσε στις 10:25 το ΓΕΕΘΑ προς τα Γενικά Επιτελεία ανέφερε: «Επιτρέπεται η χρήση βίας για αυτοάμυνα και, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των επιχειρούντων αποβίβαση, να αποτραπεί προσέγγιση τουρκικού ελικοπτερού στη νησίδα Ίμια. Εγκρίνεται η χρήση προειδοποιητικών βολών». Η αναφορά σε «νησίδα» μπορεί να θεωρηθεί ότι επικεντρώνει όλο το ενδιαφέρον της ελληνικής πλευράς στην Ανατολική Ίμια όπου υπήρχε η σημαία. **Η συγκεκριμένη ενέργεια του Α/ΓΕΕΘΑ θεωρείται ότι αποτελούσε υπέρβαση των αρμοδιοτήτων του, καθώς η αποδέσμευση ανήκει στις αποκλειστικές αρμοδιότητες του ΚΥΣΕΑ**. Ωστόσο ελάχιστοι στην κυβέρνηση έδειχναν να γνωρίζουν τη σημασία του όρου «κανόνες εμπλοκής»¹⁹¹.

Στο μεταξύ, από τα ξημερώματα, το Δ΄ Σώμα Στρατού τίθεται σε επιφυλακή, ενώ ξεκινά και η Τακτική Άσκηση Άνευ Στρατευμάτων «ΤΑΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ»¹⁹², που διευθύνεται από τον Α/ΓΕΕΘΑ και συμμετέχουν και οι τρεις Κλάδοι των Ενόπλων Δυνάμεων, υπουργεία και δημόσιοι Οργανισμοί¹⁹³.

14:30: Ο Έλληνας πρέσβης στην Άγκυρα, Δημ. Νεζερίτης, καλείται στο τουρκικό ΥΠΕΞ και του επιδίδεται δεύτερη ρηματική διακοίνωση¹⁹⁴. Εν αντιθέσει προς την πρώτη, ήταν καλογραμμένη και παρουσίαζε συγκεκριμένα νομικά επιχειρήματα. Ως προς τις επίμαχες νησίδες ανέφερε ότι:

- Από τα δύο διεθνή κείμενα που υπεγράφησαν μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας το 1932 μόνον το δεύτερο κείμενο, της 28ης Δεκεμβρίου 1932 (πρακτικό- proces verbal), αναφέρεται ρητώς στα Ίμια. Οι νομικές διαδικασίες ενώπιον της Κοινωνίας των Εθνών ως προς το δεύτερο κείμενο δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ. Πιο συγκεκριμένα, το πρακτικό του Δεκεμβρίου του 1932 δεν πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία της Κοινωνίας. Κατ' επέκταση δεν ετέθη σε ισχύ.

¹⁹⁰ Μίχας, Αδαμόπουλος, σελ 19

¹⁹¹ Στο ίδιο, σελ 19

¹⁹² Εθνική διακλαδική άσκηση επί χάρτου

¹⁹³ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 19

¹⁹⁴ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 318 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 65

- Επιπλέον, οι συγκεκριμένες συμφωνίες έγιναν υπό τις ιδιότυπες πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν προ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

- Η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947 αναφέρεται ονομαστικά στις μεγάλες νήσους των Δωδεκανήσων και στις παρακείμενες προς αυτές νήσους. Τα Ίμια δεν μπορούν να θεωρηθούν ούτε ως νήσοι (διότι είναι βράχοι), ούτε ως παρακείμενες στο πλησιέστερο ελληνικό νησί, διότι είναι πιο κοντά στην τουρκική ακτή.

Η ρηματική διακοίνωση δεν περιοριζόταν όμως στις επίμαχες νησίδες. Έθετε ευρύτερο θέμα κυριαρχίας σε έναν απροσδιόριστο αριθμό νησιών στο Αιγαίο. Πιο συγκεκριμένα:

- Η Ελλάδα δεν μπορούσε πλέον να επικαλείται τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947 διότι δεν ήταν καλόπιστη, έχοντας στρατιωτικοποιήσει τα Δωδεκάνησα.

- Η Ελλάδα προσπάθησε να επεκτείνει την κυριαρχία της σε νήσους πέραν εκείνων που της είχαν εκχωρηθεί με τη Συνθήκη της Λωζάννης το 1923 και τη Συνθήκη των Παρισίων το 1947.

- Στο Αιγαίο υπάρχει ένας απροσδιόριστος αριθμός νησίδων και βραχονησίδων το καθεστώς των οποίων δεν έχει καθορισθεί από τις σχετικές διεθνείς συμφωνίες. Για αυτό τον λόγο Ελλάδα και Τουρκία θα πρέπει **μέσω διαπραγματεύσεων** να λύσουν το συγκεκριμένο θέμα¹⁹⁵.

Η τουρκική ρηματική διακοίνωση αναφερόταν και στο ελληνικό πρόγραμμα αξιοποίησεως μικρών νησιών στο Αιγαίο. Κατά την Άγκυρα, το πρόγραμμα απεδείκνυε ότι και η ίδια η Ελλάδα αντιλαμβανόταν ότι το εδαφικό καθεστώς σε κάποιες νήσους του Αιγαίου ήταν ασαφές. Μέσω του προγράμματος προσπαθούσε να αποκτήσει ισχυρότερους τίτλους ιδιοκτησίας¹⁹⁶.

Η συγκεκριμένη ρηματική διακοίνωση έκρυβε ένα ενδιαφέρον παρασκήνιο. Κατά τις συζητήσεις που είχαν προηγηθεί, η πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ είχε ρωτήσει ευθέως τον τούρκο Υφυπουργό Εξωτερικών Ονούρ Οϋμέν εάν υπήρχαν αδιάσειστα στοιχεία για την τουρκική κυριαρχία επί των Ιμίων. Ο Οϋμέν είχε απαντήσει καταφατικά^{197 198}. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι ο Οϋμέν είχε αποκρύψει

¹⁹⁵ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ, σελ 471

¹⁹⁶ Στο ίδιο, σελ 472

¹⁹⁷ Στο ίδιο, σελ 471

¹⁹⁸ Ο δημοσιογράφος της Χουριέτ Φαρούκ Μπιλντιριτζί περιγράφει τη συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας της 29 Ιανουαρίου: «Το Συμβούλιο Ασφάλειας συγκεντρώθηκε το μεσημέρι στο

τηλεγράφημα του τούρκου πρέσβευς στη Ρώμη, με το οποίο ο τελευταίος ενημέρωνε για τη βασιμότητα των ελληνικών θέσεων. Η στάση του Οϊμέν, ενός ανθρώπου που ανήκει στον βαθύ πυρήνα του κεμαλισμού, δείχνει ότι η εξέλιξη της Κρίσεως στα Ίμια **δεν ήταν απλώς προϊόν των προσωπικών φιλοδοξιών και του τυχοδιωκτισμού της Τανσού Τσιλέρ.** Επρόκειτο για μία κίνηση προσχεδιασμένη από το κεμαλικό κατεστημένο, στην οποία το τυχαίο (μάλλον) περιστατικό με την προσάραξη του πλοίου στα Ίμια έδωσε την αφορμή να εκδηλωθεί¹⁹⁹.

17:30: Η Ουάσινγκτον συνιστά ψυχραιμία. Ιδιαίτερη σημασία δίδεται από τους Αμερικανούς στην αποτροπή συγκέντρωσης μεγαλύτερων ναυτικών δυνάμεων.

21:00: Η παρουσία των Ελλήνων βατραχανθρώπων στην Ανατολική Ίμια, επιβεβαιώθηκε από τουρκικής πλευράς. Η εξέλιξη αυτή, προκάλεσε **σοβαρή ποιοτική μεταβολή των τουρκικών χειρισμών.** Μέχρι τότε η τουρκική πλευρά δεν είχε εγκαταλείψει τους χαμηλούς τόνους, σε διπλωματικό επίπεδο. Η παρουσία όμως Ελλήνων στο επίμαχο έδαφος, εξελήφθη όχι απλώς ως σκλήρυνση της στάσεως των Αθηνών, αλλά και ως ενέργεια δημιουργίας τετελεσμένων που ξέφευγε από το διπλωματικό πεδίο αντιμετώπισης της κρίσεως. Μέχρι τότε, η ελληνική κυριαρχία επί των βραχονησίδων Ίμια, είχε αμφισβητηθεί μόνο σε διπλωματικό και φραστικό επίπεδο. Τώρα πλέον, οι σκληροπυρηνικοί συντηρητικοί κύκλοι του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, θεώρησαν ότι θα έπρεπε να **αμφισβητηθεί και σε στρατιωτικό επίπεδο.**

Έτσι **συνέρχεται αιφνιδίως το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας με ειδική σύνθεση.** Από την πλευρά της στρατιωτικής ηγεσίας παρευρίσκοντο ο αρχηγός Ναυτικού Αντιναύαρχος Γκιουβέν Έρκαγια, ο υπαρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αντιστράτηγος Τσεβίκ Μπιρ και ο γενικός γραμματέας του Συμβουλίου Υποστράτηγος Ιλχάν Κιλίτς. Από την κυβέρνηση συμμετέχουν η εκτελούσα χρέη υπηρεσιακής πρωθυπουργού Τ. Τσιλέρ, ο υπουργός Εξωτερικών Ν. Μπαυκάλ και ο υφυπουργός Εξωτερικών πρέσβης Ο. Οϊμέν. Συμμετείχε επίσης ο αρχηγός των

πρωθυπουργικό γραφείο. Η Τσιλέρ ρώτησε το σύμβουλο του υπουργείου Εξωτερικών Ορσάν Οϊμέν: "Ο φάκελος μας για το Καρντάκ είναι νομικά ισχυρός;". Και έλαβε την καταφατική απάντηση του Οϊμέν. Η τουρκικότητα του Καρντάκ ήταν ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα και, παρότι στο τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών υπήρχαν δύο απόψεις για το θέμα, ο Οϊμέν δεν αναφέρθηκε σε αυτές. Στο Έλλις, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 74

¹⁹⁹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ, σελ 471

υπηρεσιών πληροφοριών πρέσβης Σονμέζ Κιοκσάλ. Η σύσκεψη διήρκεσε τρεις ώρες.

Ο τούρκος αναπληρωτής υφυπουργός Εξωτερικών, αρμόδιος για την Ελλάδα και την Κύπρο, πρέσβης Ινάλ Μπατού δήλωσε ότι οι διπλωματικοί διάουλοι δεν είχαν εξαντληθεί και έφερε στο τραπέζι την εξής πρόταση: «Το Καρντάκ δεν είναι μία μόνο βραχονησίδα. Απέναντι είναι και άλλη βραχονησίδα όπου δεν υπάρχει κανένας Έλληνας στρατιώτης. Γιατί δεν κάνουμε την απόβαση εκεί; Έτσι θα αποφύγουμε τη μάχη και θα εξασφαλίσουμε την ισορροπία σε διπλωματικό επίπεδο». Ήταν αυτός που έριξε την ιδέα της κατάληψης της Δυτικής Ίμιας, με το επιχείρημα ότι «μια τέτοια κίνηση θα μείωνε τον κίνδυνο άμεσης σύγκρουσης». Ο Μπαϊκάλ αρνήθηκε την πρόταση, ενώ ο Έρκαγια ζήτησε διορία ένα 24ωρο. Ο λόγος που οι στρατηγοί είχαν ζητήσει 24ωρη διορία ήταν για να προετοιμαστούν. Ο τουρκικός στρατός είχε περάσει σε θέση συναγερμού. Κυκλοφορούσαν σενάρια πολέμου, μεταφέρονταν στρατιωτικές μονάδες και τα πολεμικά αεροσκάφη μετακινούνταν σε σημεία που μπορούσαν να χτυπήσουν²⁰⁰.

Οι δηλώσεις της πρωθυπουργού Τσιλέρ αμέσως μετά, δεν άφηναν περιθώρια παρερμηνείας των αποφάσεων που ελήφθησαν: «Δεν έχουμε να δώσουμε ούτε μια πετρούλα από τα εδάφη αυτής της χώρας, θα τακτοποιήσουμε αυτό το θέμα όπως τακτοποιήσαμε την κρίση του Αβρασία»²⁰¹. **Η πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ απαίτησε την αποχώρηση της ομάδας των καταδρομέων και την υποστολή της ελληνικής σημαίας**²⁰².

Παρερμηνείες δεν επιδέχονται ούτε και οι επόμενες κινήσεις που σημειώνονται στην Άγκυρα. Η πρωθυπουργός συναντάται με τον πρόεδρο Σ. Ντεμιρέλ, προβαίνει σε νέες επιθετικές δηλώσεις και ακολούθως συγκαλείται σύσκεψη του Υπουργικού Συμβουλίου. Την ίδια στιγμή, στην τουρκική εθνοσυνέλευση συζητείται η κρίση.

Είναι προφανές ότι στην σύσκεψη του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας, η Τσιλέρ επέβαλε την άποψη της για «ανταπόδοση» του ελληνικού τετελεσμένου σε στρατιωτικό επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο εξυπηρετείτο η γραμμή που είχε αρχίσει ήδη να επικρατεί, για εκμετάλλευση της ευκαιρίας προς αποφασιστική ανάδειξη ενός νέου θέματος - διαφοράς με την Ελλάδα, αυτό των βραχονησίδων στο Αιγαίο.

²⁰⁰ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 74-75

²⁰¹ Σάββας Βλάσσης, *Ίμια, 1996-2006, Αποκαλύψεις*, Αθήνα, Δούρειος Ίππος, 2006, σελ 49

²⁰² Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 318

Πολιτική γραμμή, η οποία εξυπηρετούσε τους απώτερους σκοπούς της Τσιλέρ για προσωπική προβολή, ενίσχυση του γοήτρου της και στήριξη της εξουσίας της, την οποία εκείνη την περίοδο επιζητούσε με κάθε τρόπο²⁰³.

Ο Κώστας Σημίτης μίλησε για «επιθετικό εθνικισμό» της Τουρκίας, έναντι του οποίου η ελληνική αντίδραση θα ήταν «άμεση, δυνατή και αποτελεσματική. Έχουμε τα μέσα και θα τα χρησιμοποιήσουμε χωρίς δισταγμό». Με τις δηλώσεις αυτές επιτάθηκε το συγκρουσιακό κλίμα²⁰⁴.

Τρίτη, 30 Ιανουαρίου 1996

01:00: Ο ΥΠΕΞ των ΗΠΑ Γουόρεν Κρίστοφερ με απόρρητο σημείωμα ζητά από τον πρέσβη των ΗΠΑ στη Ρώμη, να προσεγγίσει την ιταλική κυβέρνηση μήπως μπορεί να συνδράμει στην αποσαφήνιση του καθεστώτος της βραχονησίδας. Η επιβεβαίωση ή η διάψευση της θέσης της Ελλάδας σχετικά με τη συμφωνία θα παίξει σημαντικότερο ρόλο και θα αποτελέσει ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο για τον όποιο μεσολαβητή²⁰⁵.

02:00 με 04:00: Ο τουρκικός στόλος αυξάνει την παρουσία του στην περιοχή. Μια τουρκική φρεγάτα συνοδευόμενη από πυραυλακάτους και περιπολικά κατευθύνεται προς τα Ίμια.

05:00: Στη θαλάσσια περιοχή των Ιμίων καταπλέει τουρκική φρεγάτα. Λίγη ώρα αργότερα η ελληνική δύναμη γίνεται - κατά δήλωση του Έλληνα υπουργού Άμυνας - «ισοδύναμη και κάπως αυξημένη».

08:00 με 10:00: Η τουρκική φρεγάτα εισέρχεται και εξέρχεται ανά δεκαπέντε λεπτά στα ελληνικά χωρικά ύδατα. Αεροσκάφη της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας παραβιάζουν τον ελληνικό εναέριο χώρο στην περιοχή των Ιμίων και αναχαιτίζονται από ελληνικά μαχητικά.

Ο Έλληνας υπουργός Εθνικής Άμυνας απορρίπτει τις απαιτήσεις της Τανσού Τσιλέρ, όπως προέκυψαν μετά τη σύσκεψη του τουρκικού Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας.

09:00: Ο ΑΓΓΕΕΘΑ αναλαμβάνει την επιχειρησιακή διοίκηση των Ενόπλων Δυνάμεων²⁰⁶.

10:00: Λαμβάνει χώρα η πρώτη τηλεφωνική συνομιλία του πρωθυπουργού

²⁰³ Βλάσσης, οπ. παρ., σελ 49

²⁰⁴ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 470

²⁰⁵ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 87-89

²⁰⁶ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 21

Κώστα Σημίτη με τον Αμερικανό Πρόεδρο Μπιλ Κλίντον. Η ξαφνική ένταση μεταξύ των δύο χωρών κινητοποίησε και τον αμερικανικό παράγοντα, που κινήθηκε με μεγάλη ταχύτητα²⁰⁷. Επίσης λαμβάνει χώρα εκ νέου τηλεφωνική επικοινωνία των δύο Υπουργών Άμυνας. Η Ελλάδα είναι πρόθυμη να αποσύρει τη δύναμη φύλαξης στα Ίμια, όχι όμως και τη σημαία²⁰⁸.

10:30: **Συγκαλείται σύσκεψη** υπό τον πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη για την εξέταση της κατάστασης, με τη συμμετοχή των υπουργών Εξωτερικών Θεόδωρου Πάγκαλου, Εθνικής Άμυνας Γεράσιμου Αρσένη, Εσωτερικών Άκη Τσοχατζόπουλου, Εθνικής Οικονομίας Γιάννου Παπαντωνίου, Τύπου Δημήτρη Ρέππα και του Α/ΓΕΕΘΑ ναύαρχου Χρήστου Λυμπέρη²⁰⁹. Μετά το πέρας της σύσκεψης παραχωρείται από τους υπουργούς Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας - Θεόδωρο Πάγκαλο και Γεράσιμο Αρσένη- συνέντευξη τύπου στην οποία απορρίπτονται με τον πλέον επίσημο τρόπο οι τουρκικές προκλητικές απαιτήσεις.²¹⁰

11:00: Δίνεται εντολή για τον απόπλου του Στόλου.

12:00: Ο Έλληνας πρέσβης στην Άγκυρα Νεζερίτης συναντάται με τον υφυπουργό Εξωτερικών, Ονούρ Οϋμέν, και αξιώνει τη διακοπή της παραβίασης των ελληνικών χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου, επισημαίνοντας τον κίνδυνο θερμού επεισοδίου. Ο Οϋμέν αξιώνει την επιστροφή στο status quo ante, υπογραμμίζοντας για πρώτη φορά το τρίπτυχο «αποχώρηση πλοίων - αποχώρηση προσωπικού - αποχώρηση σημαιών»²¹¹. Φαίνεται ότι η τουρκική πολιτική ηγεσία έχει προσανατολιστεί στην αναμέτρηση και όχι στην εκτόνωση²¹².

13:00: Μεγάλο μέρος του στόλου εξήλθε του ναυστάθμου Σαλαμίνας με κατεύθυνση τα Δωδεκάνησα, και προχώρησε προς τα σημεία διασποράς σε διάφορες περιοχές του Αιγαίου.

Η έξοδος του στόλου προβλήθηκε σε απ' ευθείας τηλεοπτική κάλυψη από ελληνικούς σταθμούς. Ήταν προφανές ότι η πολιτική ή η στρατιωτική

²⁰⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 474

²⁰⁸ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 152-153

²⁰⁹ Ο ναύαρχος Λυμπέρης λέει πως «ζήτησα να αποφασίσει η κυβέρνηση την εξουσιοδότηση των Κανόνων Εμπλοκής. Ο πρωθυπουργός έδειξε να μην είναι ενήμερος των Κανόνων Εμπλοκής και του ανέπτυξα σύντομα το θέμα φέροντας για παράδειγμα την παραβίαση χωρικών υδάτων. Υπήρξε κατηγορηματικός στο συγκεκριμένο ενδεχόμενο: «ΟΧΙ άσκηση βίας». Στο Λυμπέρη, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 223

²¹⁰ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 319. Επίσης Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 22 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 106-107

²¹¹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 319 και Μίχας, Αδαμόπουλος, , οπ. παρ., σελ 23

²¹² Βλάσσης, οπ. παρ., σελ 49

ηγεσία επιθυμούσαν να δείξουν στην ελληνική κοινή γνώμη ότι ακολουθούσαν σκληρή στάση έναντι της Τουρκίας²¹³.

Άλλες μονάδες διατάσσονται να κινηθούν προς την ευρύτερη περιοχή των Δωδεκανήσων. Προοδευτικά η δύναμη πυρός στην περιοχή γίνεται πολύ μεγάλη.

Η τουρκική πλευρά αντικαθιστά τα μικρά πλοία με μεγαλύτερα (πρόσθετες φρεγάτες).

14:00: **Συγκαλείται και πάλι το Συμβούλιο Ασφάλειας της Τουρκίας.** Ο τουρκικός στρατός ήταν έτοιμος. Η Τσιλέρ επέμενε στην άποψη της για την πρόταση του Μπατού και **ελήφθη η απόφαση για κατάληψη της Δυτικής Ίμια.** Ο ναύαρχος Ερκαγιά είπε ότι η πρωθυπουργός της Τουρκίας τον πίεσε να επισπεύσει την επιχείρηση κατάληψης της Δυτικής Ίμια πριν προχωρήσουν οι διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Αμερικανών **για να εξουδετερωθεί το πλεονέκτημα της Ελλάδας,** η οποία διατηρούσε ναυτικές και στρατιωτικές δυνάμεις στα Ίμια. Αντίθετα, η Τουρκία, που διέθετε μόνο μερικά πλοία, ήταν σε δεινή στρατιωτική και διαπραγματευτική θέση²¹⁴.

15:00: Ο επιτετραμμένος της ελληνικής πρεσβείας στην Ουάσινγκτον συναντάται με το **βοηθό υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, Ρίσαρντ Χόλμπρουκ.** Λίγο αργότερα είχαν επιδοθεί στα υπουργεία Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας αμερικανικά **non-papers** με κεντρική ιδέα την αποτροπή συγκέντρωσης νέων ναυτικών δυνάμεων²¹⁵.

15:30: Λαμβάνει χώρα πρώτη τηλεφωνική συνομιλία του υπουργού Εθνικής Άμυνας Γεράσιμου Αρσένη με τον Αμερικανό ομόλογό του Ουίλιαμ Πέρι (Ακολουθούν στις 16:30, 22:15 και 00:40 της επομένης)²¹⁶.

17:00-21:00: Συνεχίζεται η ανάπτυξη των στόλων Ελλάδας και Τουρκίας στα Δωδεκάνησα.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας και οι λοιπές ελληνικές ένοπλες δυνάμεις ετέθησαν σε κατάσταση συναγερμού. Στη Θράκη προωθήθηκαν τεθωρακισμένα δίπλα στα ελληνοτουρκικά σύνορα, στον Έβρο. Παράλληλα έγινε επιστράτευση των εφέδρων στη Θράκη και στα ανατολικά νησιά του Αιγαίου. Η κινητοποίηση από τουρκικής πλευράς δεν έδειχνε να είναι ανάλογης εκτάσεως και ταχύτητας, πλην της περιοχής των Ιμίων. Εκεί ελληνικές και τουρκικές ναυτικές μονάδες είχαν

²¹³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 473

²¹⁴ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 74-75 και 139

²¹⁵ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 320

²¹⁶ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 22 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 113 και 129-132

αναπτυχθεί σε θέσεις μάχης, σε κοντινή απόσταση. Σε κατάσταση επιφυλακής ετέθη η κυπριακή Εθνοφρουρά και οι τουρκικές δυνάμεις κατοχής στην Κύπρο²¹⁷.

20:30: Ο ναύαρχος Λυμπέρης (με πολιτική κάλυψη του υπουργού Άμυνας) με σήμα προς το ΓΕΝ, **αποδεσμεύει τους κανόνες εμπλοκής** για εκτέλεση προειδοποιητικών βολών από πλοία και επίγεια τμήματα, καθώς και αναχαίτιση αποβίβασης ξένων στα Ίμια και αφαίρεση συμβόλων²¹⁸. Το ΓΕΝ εξουσιοδοτείται να ανταποδώσει «στα ίσα» εφόσον προκληθεί²¹⁹.

21:00: Λαμβάνει χώρα τηλεφωνική επικοινωνία του Αμερικανού Προέδρου Κλίντον με τον Τούρκο Πρόεδρο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ. Καταβάλλεται προσπάθεια αποκλιμάκωσης της έντασης²²⁰.

22:15: Πραγματοποιείται τηλεφωνική συνομιλία του Έλληνα υπουργού Εθνικής Άμυνας με τον Αμερικανό ομόλογο του και του Έλληνα ΥΠΕΞ με τον Αμερικανό ομόλογο του, με ζητούμενο την αποκλιμάκωση της έντασης. Η Αθήνα απαιτεί την απομάκρυνση των τουρκικών δυνάμεων, ενώ η Άγκυρα επιμένει στην αποχώρηση του στρατιωτικού αποσπάσματος και την υποστολή της σημαίας.

22:30: Ο Α/ΓΕΕΘΑ στέλνει διαταγή στο ΓΕΝ, με την οποία ζητεί να πραγματοποιηθούν περιπολίες για αναγνώριση στην ευρύτερη περιοχή²²¹.

22:45: Ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπιλ Κλίντον, τηλεφωνεί στον Έλληνα πρωθυπουργό Κ. Σημίτη και του επισημαίνει τον κίνδυνο κλιμάκωσης της έντασης²²².

23:10: Ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπιλ Κλίντον, τηλεφωνεί στην πρωθυπουργό της Τουρκίας Τ. Τσιλέρ, όπου η Τσιλέρ εμφανίζεται όχι μόνο ανυποχώρητη αλλά σχεδόν «απειλητική». Η Τσιλέρ για πολλή ώρα δεν απαντούσε στα τηλεφωνήματα του Κλίντον. Στις 9 βράδυ ο Κλίντον τηλεφώνησε στον πρόεδρο Ντεμιρέλ και (τότε) η Τσιλέρ αναγκάστηκε να απαντήσει στο τηλεφώνημα του Αμερικανού

²¹⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 473

²¹⁸ Ορισμένοι Κανόνες Εμπλοκής είχαν τεθεί σε ισχύ, μετά συζήτηση στο ΣΑΓΕ και με πολιτική κάλυψη του υπουργού Άμυνας. Στους κανόνες αυτούς προβλεπόταν το δικαίωμα προειδοποιητικών βολών εναντίον πλωτών μέσων και ελικοπτήρων που επιχειρούν προσέγγιση σε ελληνικές ακτές για αποβίβαση ατόμων και άμεση βολή σε περίπτωση που επιχειρούσαν αποβίβαση. **Δεν προβλεπόταν άσκηση βίας** με ρητή πολιτική εντολή σε παραβιάσεις των χωρικών υδάτων. Σε κάθε τουρκική πρόκληση στροφής πυροβόλων, ηλεκτρονικών παρεμβολών και εγκλωβισμού με ραντάρ πυροβολικού είχε εξουσιοδοτηθεί ανταπόδοση στον ίδιο βαθμό. Στο Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 223

²¹⁹ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 76

²²⁰ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 24 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 134-136

²²¹ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 76

²²² Στο ίδιο, σελ 136-138

προέδρου²²³. Στο μυαλό του Αμερικανού προέδρου, αλλά και των αρμόδιων συνεργατών του, **άρχισε να σχηματίζεται η εικόνα μιας αναξιόπιστης και ανεξέλεγκτης πολιτικού**. Ακολουθεί δεύτερη συνδιάλεξη στις 00:30 της επομένης²²⁴.

~23:00 μ.μ.: Πραγματοποιείται τηλεφωνική επικοινωνία του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Πάγκαλου με τον αμερικανό ομόλογό του Γουόρεν Κρίστοφερ. Ο Πάγκαλος διαμηνύει την αποφασιστικότητα της Αθήνας, υπογραμμίζοντας ότι η ελληνική πλευρά σε πολλά σημεία των συνόρων διαθέτει «συγκριτικό πλεονέκτημα»²²⁵. Ο Κρίστοφερ ενημέρωσε πως θα επικοινωνούσε με τον **βοηθό υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ**.

Τετάρτη, 31 Ιανουαρίου 1996:

00:40: Πραγματοποιείται τηλεφωνική επικοινωνία του Έλληνα υπουργού Άμυνας με τον Αμερικανό ομόλογό του Ουίλιαμ Πέρι. Συμμετέχει σε ανοικτή ακρόαση και ο Αμερικανός Α/ΓΕΕΘΑ Τζον Σαλικασβίλι, ο οποίος χειριζόταν τις επαφές με τον τούρκο ομόλογό του, δεδομένου ότι στην Τουρκία ιεραρχικά, ο υπουργός Άμυνας βρίσκεται κάτω από τον Α/ΓΕΕΘΑ. Η Ελλάδα εμφανίζεται πρόθυμη να αποσύρει το άγημα της ΜΥΚ που φύλαγε τη βραχονησίδα Ανατολική Ίμια, όχι όμως και τη σημαία. **Ο Ουίλιαμ Πέρι αναφέρει στον Γεράσιμο Αρσένη ότι οι ΗΠΑ αποσύρονται διότι δεν μπορούν να βοηθήσουν, σε μια προσπάθεια να δημιουργήσουν στην Ελλάδα την πεποίθηση ότι δεν μπορούν να αποτρέψουν τους Τούρκους, εάν επιλέξουν τη χρήση στρατιωτικής βίας**. Ο Έλληνας υπουργός ενημερώνεται ότι επίκειται τουρκική επίθεση χωρίς να προσδιορίζεται ο τόπος και ο χρόνος²²⁶.

00:45: **Πραγματοποιείται σύσκεψη κυβερνητικών παραγόντων²²⁷ στο γραφείο του πρωθυπουργού στη Βουλή**.

²²³ Στο ίδιο, σελ 155

²²⁴ Στο ίδιο, σελ 138-139

²²⁵ Στο ίδιο, σελ. 141

²²⁶ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 25 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 132-134

²²⁷ Ο τότε υπουργός Εθνικής Αμύνης Γεράσιμος Αρσένης χαρακτήρισε της σύσκεψη ως «μία άτυπη συζήτηση με πολλά πρόσωπα που πηγαινοερχόντουσαν, ενώ οι συζητήσεις γύρω από το τραπέζι δεν ήταν δομημένες. Δεν επρόκειτο ούτε για συνεδρίαση της Κυβερνητικής Επιτροπής ούτε του ΚΥΣΕΑ. Πολλοί μιλούσαν χωριστά σε διάφορες γωνίες του δωματίου και, ουσιαστικά, το γραφείο του πρωθυπουργού είχε μετατραπεί σε χώρο συλλογής πληροφοριών που συνέρρεαν από διάφορες πηγές» στο Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ. 131. Ο Ναύαρχος Λυμπέρης αναφέρει πως πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση ορισμένων υπουργών του ΚΥΣΕΑ (και όχι του ΚΥΣΕΑ) και το

Σε αυτή λαμβάνουν μέρος, οι υπουργοί Αρσένης, Πάγκαλος, (που είχε διακόψει την εμφάνισή του στο τηλεοπτικό κανάλι MEGA και προσήλθε με καθυστέρηση μισής ώρας), Άκης Τσοχατζόπουλος, Δημήτρης Ρέππας, Γιάννος Παπαντωνίου και ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ, Χρήστος Λυμπέρης²²⁸. Επίσης παρόντες ήταν ο γραμματέας του Υπουργικού Συμβουλίου Τάσος Μαντέλης και οι σύμβουλοι του πρωθυπουργού Ν. Θέμελης και Δ. Καραϊτίδης. Ο διοικητής της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ), **ναύαρχος Λεωνίδας Βασιλικόπουλος** δεν καλείται να συμμετάσχει, παρότι βρίσκεται έξω από την αίθουσα της σύσκεψης²²⁹. Στην εν λόγω σύσκεψη, όταν ο Α/ΓΕΕΘΑ ζητάει την αποδέσμευση των κανόνων εμπλοκής, λαμβάνει την απάντηση ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις²³⁰.

01:30: Ενημερώνεται ο Α/ΓΕΕΘΑ μέσω σημειώματος που αναγκάστηκε να του αποστείλει ο υπαρχηγός ΓΕΕΘΑ αντιστράτηγος Σταμπουλής, ότι η τουρκική φρεγάτα «YAVUZ» είχε απονήψει δύο ελικόπτερα τα οποία κινούνταν προς τις βραχονησίδες Ίμια. Η αδυναμία εκτίμησης, ότι πιθανότατα η αεροκίνηση αποτελούσε κίνηση παραπλάνησης, επέτρεψε την αποβίβαση στη Δυτική Ίμια Τούρκων καταδρομών μέσα σε δυσμενέστερες καιρικές συνθήκες. Την πληροφορία για την απονήωση των ελικοπτέρων είχε δώσει η φρεγάτα «NABARINO» F461 στο ΓΕΝ στις 00:47. Εντός πέντε λεπτών απαντάει το ΓΕΝ, δίνοντας εντολή να αποτραπεί η τυχόν αποβίβαση τουρκικών δυνάμεων με ελικόπτερα. Συγκεκριμένα διατάχθηκε η ρίψη προειδοποιητικών βολών σε περίπτωση προσέγγισης και εφόσον αυτό δεν λειτουργήσει αποτρεπτικά και τα ελικόπτερα συνεχίσουν πορεία, τότε θα έπρεπε να καταρριφθούν. Ζητήθηκε επίσης από τις ελληνικές ναυτικές δυνάμεις να προστατέψουν τόσο τα Ίμια όσο και το Φαρμακονήσι²³¹.

Η μεσολάβηση Χόλμπρουκ

Κυρίαρχο ρόλο στη διαπραγμάτευση διαδραμάτισε και ο **βοηθός υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ**, που είχε πρόσφατες τις δάφνες

ΚΥΣΕΑ δεν συνήλθε, σε όλη την περίοδο της κρίσης μέχρι την απόφαση απεμπλοκής στο Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 223 και 287.

²²⁸ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ. 129

²²⁹ Στο ίδιο, σελ 159 και Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 278

²³⁰ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 25

²³¹ Στο ίδιο, οπ. παρ., σελ 25

της επιτυχίας των Συμφωνιών του Ντέτον, με τις οποίες τερματίστηκε η αιματοχυσία στη Βοσνία²³². Ο ίδιος είχε αποφασίσει να εγκαταλείψει τη θέση του βοηθού υπουργού Εξωτερικών, παρά την προτροπή του προέδρου Κλίντον να παραμείνει²³³.

Οι ουσιαστικές διαπραγματεύσεις έγιναν μεταξύ του Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ, του Θεόδωρου Πάγκαλου, της Τανσού Τσιλέρ και των αρχηγών των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ Στρατηγού Σαλικασβίλι και της Τουρκίας Στρατηγού Ισμαήλ Καρανταγί²³⁴. Ο Χόλμπρουκ τηλεφώνησε εννέα φορές στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών και άλλες τόσες στην Τσιλέρ και στον υφυπουργό Εξωτερικών Οϋμέν²³⁵. Διατήρησε ανοιχτή γραμμή με την Αθήνα και την Άγκυρα και διαπραγματευόταν τον τερματισμό της κρίσης, με τρόπο που να επιτρέπει και στις δυο πλευρές να δηλώσουν ικανοποιημένες²³⁶.

Ο Χόλμπρουκ ήταν γνωστό ότι χρησιμοποιούσε όλα τα μέσα που είχε στη διάθεσή του για να αποσπάσει τις υπογραφές των εμπλεκόμενων μερών στα κείμενα των συμφωνιών. Για να επιτύχει την ειρηνική διευθέτηση της κρίσης «περιορίστηκε» στην προειδοποίηση προς τους συνομιλητές του ότι «όποια χώρα έχει την ευθύνη για την έναρξη του πολέμου θα αντιμετωπίσει τις Ηνωμένες Πολιτείες»²³⁷.

Ο ίδιος, δεν ενημερώθηκε έγκαιρα για τη ληφθείσα απάντηση από την πρεσβεία των ΗΠΑ στη Ρώμη προς το Στέιτ Ντιπάρτμεντ (που απεστάλη την 15:14 της 31 Ιανουαρίου 1996), ότι η ιταλοελληνική συμφωνία δικαίωνε την Αθήνα και θα έπρεπε να είναι οδηγός για τους Αμερικανούς διαπραγματευτές αλλά και για τη μετέπειτα στάση των ΗΠΑ²³⁸.

Όταν άρχισε η διαπραγμάτευση, η Ελλάδα διέθετε στην περιοχή ισχυρές ναυτικές δυνάμεις και στρατό και η σημαία είχε ήδη τοποθετηθεί στην Ανατολική Ήμια. Αντίθετα, η τουρκική παρουσία περιοριζόταν σε λιγοστά πολεμικά πλοία κοντά στη βραχονησίδα. Η σαφώς πλεονεκτική θέση στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα αποτελούσε ισχυρό διαπραγματευτικό εργαλείο στα χέρια του Πάγκαλου, ο οποίος κάθε τόσο εξερχόταν από τη σύσκεψη της Κυβερνητικής Επιτροπής για

²³² Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 474

²³³ Έλλης, Ιγνατίου οπ. παρ., σελ 112

²³⁴ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 474 και Έλλης, Ιγνατίου οπ. παρ., σελ 179

²³⁵ Έλλης, Ιγνατίου οπ. παρ., σελ 144-145

²³⁶ Στο ίδιο, σελ 144-145

²³⁷ Στο ίδιο, σελ 182-83

²³⁸ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 89-91

να συνομιλεί με τον Χόλμπρουκ και, ταυτόχρονα, να ενημερώνει τον πρωθυπουργό²³⁹.

Η ελληνική πλευρά, που μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή είχε δείξει μεγαλύτερη στρατιωτική ετοιμότητα, είχε σαφώς προκρίνει ότι έπρεπε να αποφύγει με κάθε τρόπο την πολεμική σύγκρουση. Οι πάντες περίμεναν το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων που διεξήγε ο Θεόδωρος Πάγκαλος και είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους στην αμερικανική μεσολάβηση²⁴⁰. Δεν εξετάστηκαν εναλλακτικές πολιτικές επιλογές²⁴¹.

Λίγο πριν τις 02:00 της 31ης Ιανουαρίου 1996, **έλαβε χώρα τουρκική επιχείρηση αποβάσεως** ομάδας ανδρών των τουρκικών ειδικών δυνάμεων **στο μικρότερο από τα δύο νησιά (στα δυτικά Ίμια)**. Ο αρχηγός του τουρκικού Ναυτικού, Γκιουβέν Ερκαγιά, είπε πως οι βατραχάνθρωποι έφτασαν στη δεύτερη βραχονησίδα κολυμπώντας, μετά από πολλές ώρες αναμονής σε ένα από τα τουρκικά πλοία που βρίσκονταν γύρω από τα Ίμια²⁴². Το νησάκι ήταν αφύλακτο. Οι ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις της ΜΥΚ, φύλασαν μόνο το νησί στο οποίο είχαν διαδραματισθεί τα επεισόδια με τη σημαία τις αμέσως προηγούμενες ημέρες²⁴³. Οι επιλογές που εξετάστηκαν από ελληνικής πλευράς ήταν:

- α) Ο βομβαρδισμός της βραχονησίδας, και
- β) Η επιχείρηση ανακατάληψής της.

Δύο επιλογές που θα μπορούσαν να κλιμακώσουν κάθετα (vertical escalation) την κρίση οδηγώντας σε πόλεμο²⁴⁴. **Η τουρκική ενέργεια είχε ως στόχο να εξουδετερώσει το ελληνικό πλεονέκτημα της παρουσίας στρατιωτών και σημαίας στο ένα νησί.**

Εν μέσω της διαπραγμάτευσης, οι συσχετισμοί σταδιακά ανατρέπονται και το πλεονέκτημα που αρχικά διέθετε η Ελλάδα χάνεται. Οι Τούρκοι μπόρεσαν, και ενώ η αμερικανική μεσολάβηση συνεχιζόταν, να συνομιλούν πλέον αυτοί από θέση ισχύος. Για ένα μεσολαβητή όπως τον Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ η εξέλιξη αυτή, να μην έχει δηλαδή καμία πλευρά πλεονέκτημα στο στρατιωτικό τομέα στην πιο σημαντική στιγμή της διαπραγμάτευσης, ήταν «κερασάκι στην τούρτα». Από εκείνη

²³⁹ Έλλης, Ιγνατίου, σελ 144-145

²⁴⁰ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 475

²⁴¹ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 164

²⁴² Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 154

²⁴³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 475

²⁴⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 68

τη στιγμή, «κράτησε σφικτά τα γκέμια», όπως είπε αργότερα σε συνομιλητή του, και σε πέντε ώρες πέτυχε μία συμφωνία που επέτρεψε και στις δύο πλευρές να δηλώσουν «νικητές»²⁴⁵. Δόθηκε η δυνατότητα στον Χόλμπρουκ να ασκήσει μεγαλύτερη πίεση προς την Ελλάδα προκειμένου να υποχωρήσει στην αξίωση της Τουρκίας για απομάκρυνση και της σημαίας. Πληροφορίες της εφημερίδας Χουριέτ ανέφεραν πως «όταν επιτεύχθηκε ισορροπία (κάθε χώρα είχε το δικό της βράχο), η αμερικάνικη διπλωματία επικεντρώθηκε στην Ελλάδα. Όταν οι ΗΠΑ υποστήριξαν την Τουρκία, η Ελλάδα αναγκάστηκε να ηρεμήσει, και οι Έλληνες αποσύρθηκαν από τους βράχους του Καρντάκ. Στη συνέχεια, η Τουρκία αποχώρησε από την άλλη νησίδα»²⁴⁶. Η κατάληψη εθνικού εδάφους, που παρείχε ευθέως το δικαίωμα νόμιμης άμυνας, φαίνεται ότι δεν χρησιμοποιήθηκε ως ελληνικό επιχείρημα προς τον Χόλμπρουκ²⁴⁷.

Η διενέργεια της επιχειρήσεως ήταν και ο λόγος που η Τανσού Τσιλέρ είχε αποφύγει ως αργά το βράδυ της 30 Ιανουαρίου 1996 να απαντήσει στις κλήσεις που της είχε απευθύνει ο αμερικανός πρόεδρος Μπιλ Κλίντον. Επρόκειτο για μία ριψοκίνδυνη και τυχοδιωκτική κίνηση, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε πόλεμο²⁴⁸. Η είδηση ανακοινώθηκε με θριαμβευτικούς τόνους από την τουρκική τηλεόραση.

Ο ναύαρχος Λυμπέρης αναφέρει ότι «σε ότι αφορά τη διείσδυση (και όχι κατάληψη κατά την άποψή μου) δύο λόγοι συνέτειναν στη διευκόλυνσή της. Ο πρώτος έχει να κάνει με τη φύση μιας καταδρομικής ενέργειας, και ιδιαίτερα με τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή, και ο δεύτερος εντάσσεται στα πλαίσια της πολιτικής επιλογής για αποφυγή κλιμάκωσης της κρίσης, η οποία δέσμευσε τα πλοία να χρησιμοποιήσουν βία στην παρεμπόδιση ξένων πολεμικών στα χωρικά μας ύδατα²⁴⁹».

Οι ΗΠΑ πρότειναν να υπάρξει αποκλιμάκωση και οι δύο πλευρές να συμφωνήσουν να πάνε σε μία διάσκεψη για το καθεστώς στο Αιγαίο. Η θέση της Τουρκίας ήταν ότι έπρεπε να απομακρυνθούν από τα Ίμια και οι στρατιώτες και η σημαία. Παράλληλα, ενδιαφερόταν να αποσπάσει τη δέσμευση της ελληνικής πλευράς ότι δεν επρόκειτο να υπάρξει επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης

²⁴⁵ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 144-145

²⁴⁶ Στο ίδιο, σελ 157

²⁴⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 475

²⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 475

²⁴⁹ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 279

στα 12 μίλια. Η Ελλάδα δεν ήθελε να εξαναγκασθεί να προχωρήσει σε απ' ευθείας διαπραγμάτευση με την Τουρκία για τα προβλήματα στο Αιγαίο, ιδίως υπό την απειλή των όπλων. Ειδικώς ως προς τα Ίμια, η θέση της Ελλάδος ήταν ότι, ενώ μπορούσαν να γίνουν κινήσεις για την αποκλιμάκωση της κρίσεως με απομάκρυνση των στρατευμάτων, η σημαία δεν μπορούσε να υποσταλεί. Αναφέρθηκε, όμως, πως αναμενόταν «ότι ισχυροί άνεμοι θα κατέστρεφαν σύντομα τη σημαία και η Ελλάδα δεν θα την αντικαθιστούσε»²⁵⁰.

03:00: Περιπολικό του πολεμικού ναυτικού διαπιστώνει κάποια ίχνη, χωρίς να είναι σε θέση να επιβεβαιώσει την κατάληψη της βραχονησίδας²⁵¹.

03:35: Η Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) ενημερώνει τον πρωθυπουργό για δήλωση του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών περί αποβίβασης Τούρκων καταδρομέων στη Δυτική Ίμια²⁵².

05:00-05:30: Συμφωνείται, στις τριγωνικές τηλεφωνικές συνομιλίες Ουάσινγκτον - Αθήνας - Άγκυρας, η διαδικασία απεμπλοκής με εγγυητές τους Χόλμπρουκ και Κρίστοφερ και ώρα έναρξης την 06:00²⁵³.

Συγκεκριμένα αποφασίζεται να γίνει αποδεκτή η «φόρμουλα απεμπλοκής» που πρότειναν οι Ηνωμένες Πολιτείες, με την αποχώρηση πολεμικών πλοίων, στρατιωτών και τέλος των σημαίων (no ships – no flags – no troops). Η συγκεκριμένη φόρμουλα είχε αναφερθεί και στις 29 Ιανουαρίου, όταν οι Τούρκοι είχαν παραδώσει στον Έλληνα πρεσβευτή στην Άγκυρα ρηματική διακοίνωση. Εγγυητής της διαδικασίας απεμπλοκής θα ήταν το Στέιτ Ντιπάρτμεντ (Κρίστοφερ - Χόλμπρουκ), που μεσολαβούσε στην επικοινωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.²⁵⁴

Οι δύο χώρες δεσμεύτηκαν ότι στις δύο νήσους και στην περιοχή που γειτνιάζει άμεσα με αυτές δεν θα υπήρχαν πλοία, σημαίες και στρατιώτες [«no boats, no flags, no men of war on the islands or in their proximity»]. Κατόπιν παρεμβάσεως της ελληνικής πλευράς, η κατάσταση αυτή περιεγράφη ως επιστροφή στην πρότερα κατάσταση —status quo ante—, στο καθεστώς, δηλαδή, που επικρατούσε μέχρι την προηγούμενη των επεισοδίων εβδομάδα. Άλλωστε, ένα από τα βασικά επιχειρήματα του Χόλμπρουκ προς τις δύο πλευρές ήταν ότι

²⁵⁰ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 163-164

²⁵¹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 320-321

²⁵² Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 26

²⁵³ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 321

²⁵⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 26

στο παρελθόν δεν **υπήρχαν** εθνικά σύμβολα επί των νήσων. Υπό το πρίσμα των υπολοίπων όρων, η επιστροφή στο status quo ante αποτελούσε το μόνο ευπρόσωπο σημείο για την ελληνική πλευρά, αν και είχε διπλή ανάγνωση. Επέτρεπε στις δύο πλευρές να διατηρήσουν τις απόψεις τους, ισχυριζόμενες ότι η προτέρα κατάσταση σήμαινε αποκατάσταση της κυριαρχίας τους.

Πέραν των συγκεκριμένων τριών όρων, φαίνεται ότι συμφωνήθηκε ατύπως και ένας τέταρτος όρος. Η Ελλάδα δεσμευόταν ότι στο άμεσο μέλλον δεν θα προχωρούσε σε επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια²⁵⁵.

Ο ναύαρχος Λυμπέρης αναφέρει πως «η διείσδυση των Τούρκων στη Δ. Ίμια, σε συνδυασμό με την απόφαση του πρωθυπουργού, μη δυναμικής αντιμετώπισής της (βομβαρδισμό - ανακατάληψη) και η αμερικανική πίεση του Χόλμπρουκ επί του χρονικού περιορισμού της 31 Ιανουαρίου, ώρα 06:00, για κλείσιμο της συμφωνίας, υποχρέωσε την ελληνική πλευρά για αφαίρεση της σημαίας ταυτόχρονα με το άγημα²⁵⁶».

Στις 07:00 της 31ης Ιανουαρίου 1996, οι ελληνικές και οι τουρκικές δυνάμεις άρχισαν να αποχωρούν από την περιοχή. Οι στρατιώτες των δύο χωρών απομακρύνθηκαν από τις δύο νησίδες, παίρνοντας μαζί και τις σημαίες τους. Οι Έλληνες στρατιώτες πήραν μαζί και τη σημαία «για να την προστατέψουν από τη βεβήλωση» σύμφωνα με την κυβερνητική εκδοχή²⁵⁷.

Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου, «αμερικανικά αεροπλάνα που απογειώθηκαν από τη βάση του Ιντζιρλίκ που βρίσκεται στη νοτιανατολική Τουρκία, για να εξυπηρετεί τις ανάγκες στη Μέση Ανατολή, επόπτευσαν την αποχώρηση των στρατιωτικών μονάδων²⁵⁸» από τα Ίμια.

Ενώ η κατάσταση έβαινε προς εκτόνωση, η ελληνική πλευρά αιφνιδιάσθηκε για δεύτερη φορά, όταν κατέστη γνωστό ότι **τα χαράματα είχε καταπέσει σε απόσταση ενός περίπου μιλίου από τα Ίμια ένα ελικόπτερο του ελληνικού πολεμικού ναυτικού. Το ελικόπτερο της φρεγάτας «Λήμνος», είχε σταλεί υπό αντίξοες καιρικές συνθήκες για αναγνώριση πάνω από το δεύτερο νησάκι,**

²⁵⁵ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 475-476 και Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 178-180

²⁵⁶ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 257-258

²⁵⁷ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 321

²⁵⁸ Νταβούτογλου, οπ. παρ., σελ 273

όπου βρίσκονταν οι Τούρκοι. Κατά την επιστροφή του είχε συντριβεί στη θάλασσα, και οι τρεις επιβαίνοντες σε αυτό ήσαν νεκροί. Δεν είναι σαφείς οι συνθήκες υπό τις οποίες κατέπεσε το ελικόπτερο. Η πτώση του ελικοπτέρου, σε συνδυασμό με την απομάκρυνση της ελληνικής σημαίας από τα Ίμια, δημιούργησε βαριά ατμόσφαιρα στην Ελλάδα.

Ακολουθεί πολιτική θύελλα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, όπου το πρωί ήταν προγραμματισμένη η συζήτηση για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης στη νέα κυβέρνηση. **Ο Έλληνας πρωθυπουργός από το βήμα της Βουλής ευχαρίστησε τους Αμερικανούς για τη διαμεσολάβησή τους**, αναγνώρισε την τεράστια δυσκολία ελέγχου του χώρου του Αιγαίου και δήλωσε: «Η χώρα δεν έχει τη δύναμη που θα έπρεπε να έχει. Η εθνική ταπείνωση είναι η έλλειψη της δύναμης που έχουμε»²⁵⁹. Μεταξύ άλλων προσπάθησε να αποκρύψει το γεγονός ότι είχε συμφωνήσει για την υποστολή της ελληνικής σημαίας.

Η συντηρητική αντιπολίτευση αποχώρησε από την αίθουσα του κοινοβουλίου, κατηγορώντας τη νέα κυβέρνηση για εγκατάλειψη εθνικού εδάφους. Παράλληλα, αρκετοί βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος άσκησαν δριμεία κριτική στους χειρισμούς. Το βασικό επιχείρημα της νέας κυβερνήσεως ήταν ότι αποφεύχθηκε πολεμική σύγκρουση, η οποία θα υποχρέωνε την Ελλάδα να προσέλθει σε διαπραγματεύσεις γύρω από το καθεστώς του Αιγαίου²⁶⁰.

Στην Τουρκία επικρατούσε θριαμβευτικό κλίμα. Η πρωθυπουργός Τανσού Τσιλέρ μιλούσε για νίκη επί της Ελλάδος. Τόνιζε ότι η επίλυση της κρίσεως ήταν αποτέλεσμα της δικής της σθεναρής στάσεως έναντι των αμερικανικών πιέσεων και της καταλήψεως της δεύτερης νησίδας από τους τούρκους στρατιώτες. Οι τελευταίοι έγιναν δεκτοί με τιμές ηρώων κατά την επιστροφή τους, ενώ τα τηλεοπτικά κανάλια μετέδιδαν οθωμανικά στρατιωτικά εμβλήματα. Ήταν προφανές ότι **η Τανσού Τσιλέρ προσπαθούσε να εκμεταλλευθεί επικοινωνιακά το θέμα για πολιτικούς λόγους.** Το κεμαλικό κατεστημένο, που ανησυχούσε με την άνοδο του ισλαμιστή Ερμπακάν, δεν είχε λόγους να αντιδρά. Αντιθέτως, είχε ισχυροποιηθεί στα μάτια της κοινής γνώμης. Επιπλέον, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών ήταν ικανοποιημένο διότι **είχε διαφανεί στη**

²⁵⁹ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 29

²⁶⁰ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 476

διεθνή κοινότητα ότι στο Αιγαίο υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός σοβαρών προβλημάτων που έπρεπε να επιλυθούν πριν οδηγήσουν σε νέα κρίση²⁶¹.

Αλληλοκατηγορίες στην ελληνική πλευρά²⁶²

Ο “προβληματικός” χειρισμός των πραγμάτων από ελληνικής πλευράς οδήγησε τους πρωταγωνιστές της κρίσεως σε αλληλοκατηγορίες.

Σύμφωνα με την άποψη που υποστήριξε ο τότε πρωθυπουργός Σημίτης, υπεύθυνοι για την κρίση ήταν ο Γεράσιμος Αρσένης, υπουργός Εθνικής Αμύνης, και ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ ναύαρχος Χρήστος Λυμπέρης²⁶³, ο οποίος αποπέμφθηκε από τη θέση του λίγες ημέρες μετά την κρίση²⁶⁴.

Ο μεν πρώτος, συνυποψήφιος του Σημίτη κατά τις εσωκομματικές εκλογές στο ΠΑΣΟΚ, θέλησε να εκθέσει τον νέο πρωθυπουργό ενορχηστρώνοντας ένα επεισόδιο με την Τουρκία. Κατά τη διάρκεια του επεισοδίου θα διαφαινόταν ότι ο Σημίτης βρισκόταν σε αντίθεση με τις πάγιες θέσεις του κόμματος του και του Ανδρέα Παπανδρέου ως προς την υπεράσπιση των εθνικών θεμάτων.

Ο ναύαρχος Λυμπέρης, εμφορούμενος από εθνικιστικές απόψεις, επεδίωκε σύγκρουση καθ' ότι ήταν θιασώτης της επιθετικής στρατηγικής απέναντι στην Τουρκία. Για αυτούς τους λόγους, η κινητοποίηση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων έγινε χωρίς την έγκριση Σημίτη. Όταν ο τελευταίος κατάλαβε ότι το επεισόδιο ήταν τυχαίο και ότι αφρόνως οδεύαμε σε πολεμική σύγκρουση μεγάλων διαστάσεων, παρενέβη και διέσωσε την κατάσταση. Τέλος, το διαπραγματευτικό πλεονέκτημα της Ελλάδος χάθηκε διότι ο Λυμπέρης άφησε αφύλακτη τη δεύτερη νησίδα.

Η άλλη πλευρά, που εκπροσωπείται κυρίως από τον ναύαρχο Λυμπέρη, υποστήριξε ότι η Ελλάδα έχασε μία ιστορική ευκαιρία να καταγάγει συντριπτικό χτύπημα στην Τουρκία. Οι ελληνικές δυνάμεις είχαν τακτικό πλεονέκτημα, διαθέτοντας τοπική υπεροπλία στα Ίμια και έχοντας κινητοποιηθεί πολύ καλύτερα από τους Τούρκους.

²⁶¹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 476-477

²⁶² Στο ίδιο, σελ 477

²⁶³ Στο ίδιο, σελ 477

²⁶⁴ Στο ίδιο, σελ 478-479

Ο πρωθυπουργός Σημίτης αρχικώς προέβη σε σκληρές δηλώσεις έναντι της Τουρκίας χωρίς να έχει τη βούληση να χρησιμοποιήσει πραγματικά τις ένοπλες δυνάμεις.

Στη συνέχεια, αγνοούσε βασικά πράγματα για τον χειρισμό κρίσεων. Δεν ήξερε τι σημαίνουν κανόνες εμπλοκής και αρνήθηκε να συγκαλέσει το αρμόδιο όργανο ΚΥΣΕΑ ή να συνεδριάσει στην ειδική για αυτές τις περιπτώσεις αίθουσα στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης.

Εναπέθεσε όλες τις ελπίδες για αποκλιμάκωση στον αμερικανικό παράγοντα, ενώ δεν ενημέρωσε τον αρχηγό ΓΕΕΘΑ ότι διεξάγονταν διαπραγματεύσεις.

Επίσης, μίλησε με απαξιωτικό τρόπο για τη σημασία της υποστολής της ελληνικής σημαίας.

Τέλος, ως προς την κατάληψη των δυτικών Ιμίων ο Λυμπέρης αναφέρει ότι στην περιοχή υπάρχουν πολλές μικρές νησίδες. Οι πληροφορίες έλεγαν ότι οι Τούρκοι θα επιχειρούσαν να καταλάβουν τη μεγαλύτερη νήσο, Καλόλιμνο. Το ζήτημα δεν ήταν να αποτραπεί η εύκολη κατάληψη μίας νησίδας, αλλά πώς θα αντιδρούσε στη συνέχεια η ελληνική πλευρά.

Οι αλληλοκατηγορίες με βάσιμα και υπερβολικά στοιχεία και από τις δυο πλευρές δείχνουν ότι οι χειρισμοί της ελληνικής πλευράς δεν ήταν οι ενδεδειγμένοι για τέτοιες σοβαρές περιπτώσεις²⁶⁵.

Η κάλυψη της κρίσης από τα ΜΜΕ

Σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της κρίσης διαδραμάτισαν τα ΜΜΕ και στις δύο χώρες, που με τη στάση τους προέβαιναν σε «μη ελεγχόμενη» κλιμάκωση της κρίσης, επηρέαζαν την κοινή γνώμη και η διαχείριση της κρίσεως γινόταν πιο περίπλοκη από τα αρμόδια προς τούτου όργανα.

Χαρακτηριστικά προβλήθηκαν τα παρακάτω:

Αρχικά, το περιστατικό της προσάραξης του τουρκικού πλοίου και της ανταλλαγής ρηματικών διακοινώσεων μεταξύ των δύο χωρών **δημοσιοποιήθηκε** από ελληνικό έντυπο. **Η κοινή γνώμη ενημερώθηκε ευρέως** σε επόμενο χρόνο από εκτενή αναφορά στο δελτίο ειδήσεων ελληνικού τηλεοπτικού σταθμού.

²⁶⁵ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ.παρ., σελ 477-478

Ακολούθως οι ελληνικοί τηλεοπτικοί σταθμοί έδειξαν τον δήμαρχο της Καλύμνου μαζί με δύο κάτοικους του νησιού να τοποθετεί ελληνική σημαία στο μεγαλύτερο από αυτά, ενώ η τουρκική εφημερίδα «Χουριέτ» έφερε στη δημοσιότητα το περιστατικό της προσάραξης του τουρκικού πλοίου και της τουρκικής κυριαρχίας στα Ίμια.

Η τουρκική εφημερίδα «Τζουμχουριέτ» ανέφερε ότι το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών και το γενικό επιτελείο άρχισαν τη χαρτογράφηση νησίδων στο Αιγαίο, και ότι μετά το πέρας της η Τουρκία θα καλέσει την Ελλάδα για διαπραγματεύσεις, όπου και θα τη «στριμώξει». Χαρακτήρισε την κίνηση αυτή ως **απάντηση σε σχετική ελληνική νομοθετική πρωτοβουλία που προέβλεπε τον «εποικισμό» των βραχονησίδων.**

Η προβολή σε τουρκικό τηλεοπτικό σταθμό της ενέργειας των δημοσιογράφων της εφημερίδας «Χουριέτ», να μεταβούν με ελικόπτερο στην Ανατολική Ίμια, να κατεβάσουν την ελληνική σημαία, να ανυψώσουν στη θέση της την τουρκική, πράξη η οποία αποτέλεσε την κορυφαία πράξη κλιμάκωσης της κρίσης.

Η έξοδος του Ελληνικού στόλου από το Ναύσταθμο, προβλήθηκε εντόνως σε απ' ευθείας τηλεοπτική κάλυψη από τηλεοπτικούς σταθμούς, καταδεικνύοντας στην ελληνική κοινή γνώμη ότι ακολουθείτο σκληρή στάση έναντι της Τουρκίας.

Μετά την αποκλιμάκωση της κρίσης, προβλήθηκε εκτενώς από τα τουρκικά ΜΜΕ, η αποχώρηση των τούρκων καταδρομέων (επί φουσκωτών σκαφών) από την περιοχή, δημιουργώντας την αίσθηση στην κοινή γνώμη τουρκικού θριάμβου.

Η πρωθυπουργός της Τουρκίας εκμεταλλεύτηκε το θέμα επικοινωνιακά, τόσο στο εσωτερικό της Τουρκίας για πολιτικούς λόγους καθώς ισχυροποιήθηκε στα μάτια της τουρκικής κοινής γνώμης, όσο και στο εξωτερικό, καθώς **είχε διαφανεί στη διεθνή κοινότητα ότι στο Αιγαίο υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός σοβαρών προβλημάτων** που έπρεπε να επιλυθούν, πριν οδηγήσουν σε νέα κρίση.

Η στάση του ΟΗΕ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ

Αναφορικά με τον ΟΗΕ, στις 29 Ιανουαρίου 1996 έγινε ελληνικό διάβημα προς τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, όπου διατυπωνόταν το αίτημα για παρέμβαση του ΟΗΕ προς την τουρκική πλευρά, προκειμένου να «προληφθεί

μια ανάφλεξη μεταξύ των δύο κρατών». Ωστόσο, στο «ελληνικό διάβημα δεν ζητήθηκε από τον Γενικό Γραμματέα να συγκαλέσει το Συμβούλιο Ασφαλείας», αν και κάτι τέτοιο απορρέει από τα σχετικά άρθρα του Χάρτη.

Η μόνη (χλιαρή) και «ίσων αποστάσεων» αντίδραση του Οργανισμού συνίσταται σε μία δήλωση με ημερομηνία 30.1.97, προερχόμενη από το Γραφείο του Γενικού Γραμματέα, με την οποία αυτός ανέθετε στον Αναπληρωτή Γενικό Γραμματέα, «επί των πολιτικών υποθέσεων», να συστήσει περίσκεψη και αποκλιμάκωση με απόσυρση των ναυτικών δυνάμεων²⁶⁶.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, οψιγενώς, με τη δήλωση της 15^{ης} Ιουλίου του 1996, αναφέρεται στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συνθηκών και της αποχής από την απειλή και τη χρήση της βίας, προκρίνοντας την παραπομπή της υπόθεσης στο Δικαστήριο της Χάγης²⁶⁷. Επιπρόσθετα, για τη θέση της Ε.Ε. στην κρίση των Ιμίων, η στάση των οργάνων της είναι διαφοροποιημένη, ασυντόνιστη, μη συνεκτική και ετεροχρονισμένη (Συμβούλιο Υπουργών).

Προς επίρρωση, η χρονική σειρά των γεγονότων δηλοί ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (7.2.96) εκφράζει την πολιτική της αλληλεγγύη προς την Ελλάδα (και προσφυγή στη Χάγη για τις δύο χώρες), ενώ «η προεδρεύουσα του Συμβουλίου Υπουργών κ. S. Agnelli» ακολουθεί άλλη στάση, χωρίς τη σύγκληση του Συμβουλίου, της Πολιτικής Επιτροπής και της ομάδας εργασίας της ΚΕΠΠΑ. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Φεβρουάριος 1996) με ψήφισμά του υποστηρίζει ότι τα «ελληνικά σύνορα είναι εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε.»²⁶⁸.

Παρόμοια υποτονικότητα στη δράση εκδηλώθηκε και από πλευράς του ΝΑΤΟ, το οποίο, πιστό στην ψυχροπολεμική του παράδοση, δεν παρεμβαίνει στις διενέξεις στις οποίες εμπλέκονται τα μέλη του²⁶⁹.

Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ περιορίστηκε σε επαφή με τους Μόνιμους Αντιπροσώπους στο ΝΑΤΟ (ΜΑΒΑΣ) των δύο χωρών. Δεν ανέπτυξε πρωτοβουλία αλλά τον υπερκάλυψαν οι ΗΠΑ. Και μάλιστα στις 30 Ιανουαρίου 1996 πραγματοποιεί επίσκεψη στη Δανία και στη Γερμανία αδιαφορώντας για τις εξελίξεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Βέβαια και η ελληνική κυβέρνηση δεν ζήτησε σύγκληση των υπουργών εξωτερικών ούτε καν των Μονίμων

²⁶⁶ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 155 και Λυμπέρης, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς esτί, 1994-1996*, οπ. παρ., σελ 628

²⁶⁷ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 155-156

²⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 156

²⁶⁹ Στο ίδιο, σελ 157

Αντιπροσώπων στις Βρυξέλλες²⁷⁰.

Η Συμφωνία της Μαδρίτης

Στις 8 Ιουλίου 1997, στη Μαδρίτη, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ, Ελλάδα και Τουρκία, μέσω του Έλληνα Πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη και του Τούρκου Προέδρου Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, συμφώνησαν από κοινού ότι, «και οι δύο χώρες **θα αναλάβουν προσπάθεια να προωθήσουν διμερείς σχέσεις**, που θα βασίζονται σε:

- Αμοιβαία δέσμευση για την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνεχή ανάπτυξη καλής γειτονίας.
- Σεβασμό στα **νόμιμα, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο**, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία τους.
- Δέσμευση αποφυγής μονομερών ενεργειών στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού και της επιθυμίας να αποτραπούν συγκρούσεις οφειλόμενες σε παρεξηγήσεις.
- Δέσμευση διευθέτησης των διαφορών τους με ειρηνικά μέσα στη βάση αμοιβαίας συναίνεσης και χωρίς τη χρήση βίας ή την απειλή βίας»

Αποτίμηση των ενεργειών από την πλευρά της Τουρκίας

Ο Αχμέτ Νταβούτογλου στο βιβλίο του παρέχει μια αποτίμηση των ενεργειών στην κρίση των Ιμίων, καταδεικνύοντας και μια πιθανή μελλοντική στάση και ενέργειες, σε παρόμοιες καταστάσεις, από την πλευρά της Τουρκίας.

Αναφέρει:

«Στα ευαίσθητα θέματα, όπως το Αιγαίο, η Τουρκία είναι αναγκασμένη να επιδείξει την απαιτούμενη προσοχή, ώστε **να μην κάνει λάθη** που θα επηρεάσουν τις μακροπρόθεσμες πολιτικές της. Κατά τη διάρκεια της κρίσης των Καρντάκ, το γεγονός ότι στους χάρτες που διανεμήθηκαν στις ευρωπαϊκές χώρες κατά τις εκεί διπλωματικές ενέργειες της Τουρκίας οι βραχονησίδες Καρντάκ εμφανίζονταν να είναι εντός των 12 ν. μ., όπως ισχυριζόταν η Ελλάδα, προξένησε

²⁷⁰ Λυμπέρης, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 1994-1996*, οπ. παρ., σελ 628-629

ασυγχώρητη ζημία που έβλαψε τα κυριαρχικά δικαιώματα της Τουρκίας. Η έλλειψη επικοινωνίας που εκδηλώθηκε μεταξύ των διαφορετικών μονάδων της κρατικής μηχανής επί τέτοιου είδους ευαίσθητων σημείων προκάλεσε μεγάλες διπλωματικές δυσχέρειες.

Τα σφάλματα που έχουν γίνει κατά τη διάρκεια της κρίσης στη διαχείριση του ζητήματος της κυριαρχίας επί των βραχονησίδων που βρίσκονται μεταξύ των νησιών του Αιγαίου και της ηπειρωτικής περιοχής [της Μικράς Ασίας] δεν έχουν περιοριστεί μόνο σε αυτά από το 1953 την εποχή κατά την οποία η Ελλάδα είχε προτείνει διαβουλεύσεις [για το Αιγαίο]. Το Δεκέμβρη του 1995 η τουρκική πλευρά κάνοντας «τα στραβά μάτια» στη συμμετοχή της ελληνικής πλευράς στις επιχειρήσεις διάσωσης του τουρκικού πλοίου που προσάραξε στη βραχονησίδα Καρντάκ απέστειλε το μήνυμα ότι η ίδια δεν είχε μία ξεκάθαρη θέση επί του θέματος της κυριαρχίας επί των εν λόγω βραχονησίδων. Η ελληνική πλευρά που έλαβε το μήνυμα έσπευδε εκμεταλλευόμενη και την πολιτική αβεβαιότητα που κυριαρχούσε στην Τουρκία, κινήθηκε προκειμένου να δημιουργήσει τετελεσμένα αναφορικά με τις βραχονησίδες αυτές, **δεδομένου ότι το καθεστώς τους παραμένει ακαθόριστο από την άποψη του διεθνούς δικαίου.**

Η καθυστερημένη επέμβαση [της Τουρκίας] στις τότε εξελίξεις προλείανε το έδαφος για την υιοθέτηση μίας άτεγκτης στάσης [από μέρους] της Ελλάδας, κάτι που φάνηκε στις προτάσεις που υπέβαλλε επί του θέματος. Αφού το ζήτημα τέθηκε σε μία συγκεκριμένη τροχιά με αποτέλεσμα να κορυφωθεί [η ένταση], συνεχίστηκε να αποστέλλονται διαφορετικά μηνύματα. Από τη μία, τονίστηκε ότι η αδιαφιλονίκητη ήταν η επί των συγκεκριμένων βραχονησίδων τουρκική κυριαρχία και, από την άλλη, υποστηρίχτηκε η άποψη ότι το ζήτημα πρέπει να λυθεί δια της οδού των διαπραγματεύσεων, αφού όμως πρώτα υπάρξει επάνοδος στο προ της κρίσης καθεστώς. Με αυτό τον τρόπο, αφενός υπήρξε σιωπηρή αποδοχή ότι το προ της κρίσης καθεστώς επί των επίμαχων βραχονησίδων δεν ήταν απολύτως βέβαιο ότι τελούσε υπό τουρκική κυριαρχία και, αφετέρου, δόθηκε η εντύπωση ότι στις μελλοντικές προσπάθειες επίλυσης δεν θα υπήρχε μία σαφής διαπραγματευτική [πρό]θεση στο θέμα της κυριαρχίας. Η κατάσταση αυτή, η οποία εμφανίστηκε ως επιτυχία από την άποψη ότι η κρίση είχε διευθετηθεί μέσω μιας ευέλικτης στάσης, μακροπρόθεσμα μπορεί να προκαλέσει διφορούμενες στάσεις σε κυριαρχικά θέματα, κάτι που μπορεί, όσον αφορά την Τουρκία να επηρεάσει αρνητικά την ήδη για την ίδια εξαιρετικά ευαίσθητη ισορροπία στο Αιγαίο.

Η προσέγγιση του ζητήματος δεν πρέπει να γίνεται ωσάν να πρόκειται για μία τυχαία βραχονησίδα. **Η Τουρκία, εξαιτίας των προηγούμενων σοβαρών διπλωματικών παραλήψεων [της], έχει ήδη φτάσει στο ύστατο σημείο υποχωρήσεων στο Αιγαίο.** Μετά από αυτό, κάθε συμβιβασμός που θα γίνει μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες που ενδέχεται να φθάσουν ακόμη και ως την εξαφάνιση του ζωτικού χώρου της Τουρκίας στο Αιγαίο και κατ' επέκταση του χώρου που κινείται στον άξονα Μεσόγειος- Εύξεινος Πόντος.

Ένα άλλο ζήτημα που προέκυψε κατά την κρίση του Καρντάκ είναι η δυναμική που έχουν **οι διαφωνίες μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας να αποκτήσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα έναν διεθνή χαρακτήρα στο θέμα του Αιγαίου.** Η στάση των ΗΠΑ στην κρίση του Καρντάκ αποτελεί το πιο πρόσφατο παράδειγμα αυτής της κατάστασης αποδεικνύοντας πασιφανώς τη στρατηγική των ΗΠΑ για την ευρωπαϊκή ενδοχώρα.

Η φιλονικία περί της κυριαρχίας στο θέμα του Καρντάκ, που έλαβε χώρα μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας, **κατέληξε [με την εμπέδωση] της στρατηγικής υπεροχής των ΗΠΑ** στα Βαλκάνια, στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Από αυτή την κρίση **δεν βγήκε κερδισμένη ούτε η Τουρκία**, η οποία τήρησε μία αντιφατική στάση θέτοντας στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων το θέμα της κυριαρχίας των βραχονησίδων, που ισχυριζόταν ότι της ανήκουν, **ούτε και η Ελλάδα**, η οποία αναγκασμένη να αποσύρει τους στρατιώτες της που είχε αποβιβάσει με μεγάλες αξιώσεις στις βραχονησίδες δίνοντας μία αυτόχρημα κωμική εικόνα για ένα ζήτημα για το οποίο η ίδια είχε προκαλέσει [μεγάλη] ένταση. **Ουσιαστικός παράγοντας και κερδισμένη πλευρά υπήρξαν οι ΗΠΑ²⁷¹».**

Συμπεράσματα

Τα προβλήματα που προέκυψαν από ελληνικής πλευράς, εντοπίζονται στα ακόλουθα σημεία²⁷²:

Πριν την κρίση:

- Η κατόπιν ελληνικής πρωτοβουλίας στρατιωτική κλιμάκωση (ενώ υποτίθεται ότι η κρίση ήταν πολιτική και όχι στρατιωτική και θα μπορούσε να είχε αντιμετωπισθεί μέσω του λιμενικού σώματος).

²⁷¹ Νταβούτογλου, οπ. παρ., σελ 270-271

²⁷² Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 478

- Η πομπώδης κινητοποίηση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων ενώπιον των τηλεοπτικών φακών.

- Η χρήση ακατάλληλων δυνάμεων για τη φύλαξη της πρώτης νησίδας και η μη φύλαξη της δεύτερης νησίδας των Ιμίων, που έδωσε τη δυνατότητα στην Τουρκία να εκμεταλλευθεί το κενό.

Κατά τη διάρκεια της κρίσεως:

- Η εναπόθεση του θέματος αποκλειστικώς και μόνον στην αμερικανική μεσολάβηση.

- Οι εμμονές Σημίτη να μη δείξει ότι κλιμακωνόταν η κρίση:

- α. προκρίνοντας τη σύγκληση συσκέψεως **στο πρωθυπουργικό γραφείο**, και όχι στην ειδική αίθουσα του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, από όπου θα εστέλλετο το μήνυμα ότι η ελληνική πλευρά διέθετε αποφασιστικότητα και θα ισχυροποιούνταν η διαπραγματευτική της θέση, και

- β. αποφεύγοντας τη σύγκληση του αρμοδίου οργάνου λήψεως αποφάσεων, που ήταν το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ), μέχρι την ώρα που πρακτικώς είχε συμφωνηθεί η απεμπλοκή.

- Η αδυναμία λήψεως σωστών πληροφοριών λόγω της επιλογής να χρησιμοποιηθεί το ακατάλληλο πρωθυπουργικό γραφείο και της αρνήσεως Σημίτη να δει τον **αρχηγό της ΕΥΠ, ναύαρχο Λεωνίδα Βασιλικόπουλο**, ο οποίος πιθανόν να μετέφερε κρίσιμες πληροφορίες.

- Η παρουσία του υπουργού Εξωτερικών σε τηλεοπτική εκπομπή τις ώρες που εξελισσόταν η κρίση (την τηλεοπτική συνέντευξη είχε θεωρήσει ο πρωθυπουργός «σκόπιμη για λόγους ενημέρωσης της κοινής γνώμης»).

Μετά την κρίση:

- Η επικοινωνιακή αντιμετώπιση εις βάρος της ουσίας και η προσπάθεια για ανεύρεση εξιλαστήριων θυμάτων και αποδιοπομπαίων τράγων²⁷³.

Επιπρόσθετα

- Κρίσιμος υπήρξε **ο ρόλος του αμερικανικού παράγοντα**, που πραγματοποίησε κυρίαρχη («ηγεμονική») παρέμβαση μεταξύ των δύο χωρών. Οι ΗΠΑ είναι υπερδύναμη και όχι δικαστήριο. Η διαμεσολάβηση τους στόχευε στην αποφυγή συγκρούσεως, και όχι στην αποκατάσταση του διεθνούς δικαίου²⁷⁴.

²⁷³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 478

²⁷⁴ Στο ίδιο, σελ 473

Επέλεξαν την «εύκολη οδό των ίσων αποστάσεων» και της ουδετερότητας σε ότι αφορά την κυριαρχία των Ιμίων, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορούν να αποφασίσουν αυτοί για το καθεστώς των βραχονησίδων που ονόμασαν «Ίμια/Καρντάκ». Κι όμως από σειρά εγγράφων αντιλήφθηκαν πως η Ελλάδα είχε δίκιο^{275 276}.

- Έμμεσες ευθύνες έχει και η Ιταλία, η οποία εκείνη την περίοδο ασκούσε και την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)²⁷⁷, λόγω της καθυστέρησης με την οποία αντέδρασε σε ένα τόσο λεπτό ζήτημα που αφορούσε την εδαφική ακεραιότητα ενός Ευρωπαίου εταίρου της²⁷⁸.

- **Παρατηρήθηκε έλλειψη συντονισμού από ελληνικής πλευράς στη διαχείριση της κρίσης.** Όλοι σχεδόν οι παίκτες-κλειδιά παρουσιάζονται να έχουν διαφορετική αντίληψη για την εξελισσόμενη κρίση, ενώ παράλληλα επικρατεί ένα κλίμα καχυποψίας και έλλειψη συνεννόησης μεταξύ του πολιτικού και στρατιωτικού σκέλους²⁷⁹. Οι Αμερικανοί (Πέρι, Κρίστοφερ, Χόλμπρουκ, πέραν από τον Κλίντον) επικοινωνούσαν με την Ελλάδα καθισμένοι γύρω από ένα τραπέζι και έχοντας κοινή γραμμή που προηγουμένως είχαν επεξεργαστεί. Έτσι, κανένας δεν έλεγε διαφορετικά πράγματα από τον άλλον. Οι δικόι μας (Σημίτης, Αρσένης, Πάγκαλος) βρίσκονταν σε διαφορετικά τραπέζια, κοινή γραμμή δεν υπήρχε και ο καθένας μετά τις τηλεφωνικές συνομιλίες του με τους Αμερικανούς δεν τα έλεγε όλα στους άλλους²⁸⁰.

- **Ο πρωθυπουργός επειδή δεν ήθελε να δείξει ότι κλιμακωνόταν η κρίση, απέφυγε να συγκαλέσει το αρμόδιο όργανο λήψεως αποφάσεων σε τέτοιες περιπτώσεις, που ήταν το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ).** Αυτό συνεκλήθη τελικώς την ώρα που πρακτικώς είχε συμφωνηθεί η απεμπλοκή. **Η λειτουργία του συγκεκριμένου οργάνου, πέραν του διαλόγου με τους σωστούς φορείς αντιμετώπισεως μίας κρίσεως, στέλνει και μήνυμα αποφασιστικότητας.** Το μήνυμα που εστάλη προς την άλλη πλευρά ήταν ότι η ελληνική πλευρά ήθελε να απεμπλακεί από την

²⁷⁵ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 17

²⁷⁶ Ο αρχηγός της ΕΥΠ υποστήριξε πως έχει μικρή σημασία για τους Αμερικανούς «ποιος από τους δύο είναι εν δίκαιω και ποιός εν αδίκω». Στο Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 141

²⁷⁷ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 268

²⁷⁸ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 17

²⁷⁹ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 233

²⁸⁰ Στο ίδιο, σελ 258

κρίση²⁸¹ και **είχε αποκλείσει τον πόλεμο**²⁸². Αυτό τόνωσε τον τυχοδιωκτισμό της Τανσού Τσιλέρ²⁸³. Τόσο από πλευράς Αμερικανών όσο και από πλευράς Τούρκων είχε γίνει αντιληπτό ότι μόνο ο τότε Α/ΓΕΕΘΑ εξέφραζε τη σκληρή γραμμή²⁸⁴.

- Επιπλέον, η σύσκεψη της κυβερνητικής επιτροπής έγινε στο πρωθυπουργικό γραφείο και όχι στην ειδική αίθουσα του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης. Το αποτέλεσμα ήταν ότι σε κρίσιμες στιγμές της κρίσεως δεν υπήρχε **ορθή και άμεση ενημέρωση για τις επιτόπιες εξελίξεις**. Εν αντιθέσει προς την ελληνική πλευρά, στην Τουρκία είχε ήδη συνεδριάσει από το μεσημέρι της ίδιας ημέρας το αρμόδιο Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας²⁸⁵.

- Ο πρωθυπουργός αρνείτο να δει τον **αρχηγό της ΕΥΠ, ναύαρχο Λεωνίδα Βασιλικόπουλο**, ο οποίος πιθανόν να μετέφερε κρίσιμες πληροφορίες²⁸⁶.

- **Επειδή το ΚΥΣΕΑ δεν συνήλθε**, σε όλη την περίοδο της κρίσης μέχρι την απόφαση απεμπλοκής **συνεπώς ουδέποτε εξουσιοδότησε Κανόνες Εμπλοκής**²⁸⁷. Ορισμένοι Κανόνες Εμπλοκής είχαν τεθεί σε ισχύ, μετά από συζήτηση στο ΣΑΓΕ και με πολιτική κάλυψη του υπουργού Άμυνας²⁸⁸.

- Η στρατιωτική ενέργεια της Τουρκίας (κατάληψη της Δυτικής Ίμια από μονάδα των τουρκικών ειδικών δυνάμεων) αποτελούσε **απειλή χαμηλής έντασης**, η αποτροπή της οποίας εξαρτιόταν άμεσα τόσο από την ύπαρξη ικανοτήτων διαχείρισης της κρίσης μέσω του ελέγχου της κλιμάκωσης όσο και από την ικανότητα ανταπόδοσης ισχυρών πληγμάτων στην επικράτεια του αντιπάλου στην περίπτωση γενικευμένων συγκρούσεων²⁸⁹.

- Η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία **δεν επεξεργάστηκε εναλλακτικές επιλογές**. Παρουσιάστηκε μια «εικόνα αδιεξόδου», από τη στιγμή αποβίβασης

²⁸¹ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 474

²⁸² Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 287

²⁸³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 474

²⁸⁴ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ. σελ 30

²⁸⁵ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 474

²⁸⁶ Στο ίδιο, σελ 478

²⁸⁷ **Κανόνες Εμπλοκής** είναι οι οδηγίες προς τους στρατιωτικούς διοικητές για την εκτέλεση σαφώς καθορισμένης στρατιωτικής ενέργειας κάτω από την προϋπόθεση επαλήθευσης συγκεκριμένων συνθηκών. Αντανακλούν την πολιτική απόφαση της κυβέρνησης για τον τρόπο χρησιμοποίησης της στρατιωτικής δύναμης της χώρας πριν από τη σύγκρουση έναντι προθέσεων και ενεργειών του αντιπάλου. Στο Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 219

²⁸⁸ Στο ίδιο, σελ 223

²⁸⁹ Τσιριγώτης, οπ. παρ., σελ 747

των Τούρκων καταδρομικών στη Δ. Ίμια. Οι μόνες επιλογές που εξετάστηκαν από ελληνικής πλευράς ήταν ο βομβαρδισμός της βραχονησίδας, και η επιχείρηση ανακατάληψής της. Δύο επιλογές που θα μπορούσαν να κλιμακώσουν κάθετα (vertical escalation) την κρίση οδηγώντας σε πόλεμο. Δεν εξετάστηκε και μία τρίτη εναλλακτική λύση που διέθετε η χώρα, δηλαδή την κατάληψη τουρκικής βραχονησίδας πλησίον ή σε κάποια απόσταση από το θέατρο της κρίσης. Κίνηση που θα υποδείκνυε παράλληλα και το συμβιβασμό που θα οδηγούσε στην αποκλιμάκωση, δηλαδή την εκατέρωθεν αποχώρηση και την επιστροφή στο προ της κρίσεως status quo.

- **Η ομολογία του** πρωθυπουργού από το βήμα της Βουλής περί έλλειψης της αναγκαίας δύναμης για επιβολή²⁹⁰, και όχι μόνο για διεκδίκηση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων, υπήρξε η επιβεβαίωση με τον πλέον απόλυτο τρόπο της **αποτυχίας του δόγματος της αποτροπής από ελληνικής πλευράς**²⁹¹.

- **Απότοκο της κρίσης των Ιμίων δεν ήταν μόνο η εξασθένιση της στρατηγικής φήμης της Ελλάδας αλλά και η ποιοτική αναβάθμιση των τουρκικών πολιτικών αξιώσεων**, οι οποίες δεν περιορίζονταν μόνο στη διαμφισβήτηση του νομικού καθεστώτος του θαλάσσιου και εναέριου χώρου του Αιγαίου, αλλά επεκτεινόταν και στο εδαφικό καθεστώς²⁹².

Ρόλος του ηγέτη

Ο Κώστας Σημίτης για τα θέματα εθνικής στρατηγικής, βρισκόταν σε αντίθεση με τις πάγιες θέσεις του ΠΑΣΟΚ και του Ανδρέα Παπανδρέου, δηλαδή τη συνέχιση της σκληρής πολιτικής έναντι της Τουρκίας²⁹³. Εθεωρείτο οπαδός των ήπιων τόνων και είχε επανειλημμένως ταχθεί υπέρ του ελληνοτουρκικού διαλόγου²⁹⁴. Οι προσωπικές του απόψεις για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και η προτεραιότητα που έδινε στη μείωση των αμυντικών δαπανών είχαν γίνει δημόσια γνωστές μέσω βιβλίου που είχε δημοσιεύσει²⁹⁵.

Επαναλάμβανε σε κάθε ευκαιρία την πεποίθησή του ότι **«η συνέχιση της έντασης θα είχε ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις για τη διεθνή εικόνα της**

²⁹⁰ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 284

²⁹¹ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 30

²⁹² Τσιριγώτης, οπ. παρ., σελ 747-748

²⁹³ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 35

²⁹⁴ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 468

²⁹⁵ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 35

χώρας και την οικονομική σταθερότητα. Οι προηγμένες χώρες αποφεύγουν συγκρούσεις και δεν παρασύρονται σ' αυτές²⁹⁶».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα από τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε αρκετά χρόνια μετά την κρίση, προκειμένου να δικαιολογήσει τους χειρισμούς του. Για την αποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων από τα Ίμια ανέφερε ότι «άλλωστε πρόκειται για αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη», εννοώντας προφανώς το καθεστώς που είχε θεσπισθεί με τη Συνθήκη των Παρισίων του 1947²⁹⁷.

Η απειρία του ως προς τα καθήκοντα του πρωθυπουργού και οι πεποιθήσεις του για τα ελληνοτουρκικά, αποτελούσαν σημαντική ευκαιρία για την τουρκική ηγεσία να «ελέγξει» τα αντανακλαστικά της νέας ελληνικής κυβέρνησης και να εγγράψει εκ του ασφαλούς μία ακόμη αμφισβήτηση στην «ατζέντα» των Ελληνοτουρκικών²⁹⁸.

Ο πρωθυπουργός θεώρησε ότι η αμερικανική παρέμβαση θα πειθαναγκάσει τους Τούρκους σε αποκλιμάκωση της κρίσης και επιστροφής στο *status quo ante*²⁹⁹.

---

²⁹⁶ Έλλις, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 150

²⁹⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 479

²⁹⁸ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 35

²⁹⁹ Στο ίδιο, σελ 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΡΙΣΕΩΝ

Επιχειρώντας μια σύγκριση των κρίσεων του 1987 και του 1996 διαπιστώνεται πως έχουν πολλά κοινά αλλά και πολλές διαφορές. Τα κοινά και οι διαφορές υφίστανται στα στάδια των κρίσεων, στους διάφορους παράγοντες και παραμέτρους που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο κατά τη διαχείριση αυτών και βέβαια στο αποτέλεσμα αυτών των κρίσεων. Αναλυτικά είναι:

Διεθνής Κατάσταση

Όταν οι δύο κρίσεις έλαβαν χώρα το διεθνές πολιτικό σύστημα ήταν εντελώς διαφορετικό από πλευράς αριθμού μεγάλων δυνάμεων.

Η κρίση του 1987 έλαβε χώρα σε ένα διπολικό κόσμο, όπου **«ένας πόλεμος ή μια απειλή πολέμου οπουδήποτε ενδιέφερε** και τις δύο υπερδυνάμεις, αν μπορεί να οδηγήσουν σε σημαντικά κέρδη ή απώλειες, για οποιαδήποτε από τις δύο. Σε έναν ανταγωνισμό δύο δυνάμεων η απώλεια, για τη μία εμφανίζεται ως κέρδος, για την άλλη. Επειδή συμβαίνει αυτό, **οι δυνάμεις σε έναν διπολικό κόσμο αντιδρούν γρήγορα στα ενοχλητικά γεγονότα³⁰⁰»**.

Έτσι, οι δύο κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού (αποστολή ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία και απειλή για κλείσιμο των αμερικανικών βάσεων) επιτάχυναν τις εξελίξεις, κλιμακώνοντας συγχρόνως την κρίση. Η αποστολή του ΥΠΕΞ στη Σόφια προκάλεσε ανησυχία στους κύκλους του NATO και απέβλεπε να δώσει υπόσταση στην απειλή που είχε επανειλημμένα διατυπώσει, ότι **σε περίπτωση σύγκρουσης Ελλάδας - Τουρκίας, ολόκληρη η Νοτιανατολική πτέρυγα του NATO θα κατέρρεε³⁰¹. Αυτό είχε ως συνέπεια την μεσολάβηση του Γ.Γ του NATO και την υποχώρηση τη Τουρκίας.**

Η κρίση του 1996 έλαβε χώρα σε ένα **μονοπολικό κόσμο**, με μόνη εναπομείνασα υπερδύναμη τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ σε αυτό το νέο **διεθνές πολιτικό σύστημα**, στόχευαν στην συνέχιση της ειρήνευσης στην περιοχή και στην αποφυγή συγκρούσεως.

Σύμφωνα με εκτίμηση του ναυάρχου Λυμπέρη οι τότε εξελίξεις στην περιοχή **«διευκόλυναν την ελευθερία κινήσεων της Άγκυρας»**, καθώς αισθανόταν

³⁰⁰ Waltz Kenneth N., Θεωρία Διεθνούς πολιτικής, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ 356

³⁰¹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 285-287 και Καψής, οπ. παρ., σελ 67

λιγότερο εξαρτημένη από τη Δύση και κατά συνέπεια γινόταν «ανελαστική στις πιέσεις των Δυτικών³⁰²».

Κατά συνέπεια, η αμερικανική «ηγεμονική» παρέμβαση- μεσολάβηση δεν στόχευε στην αποκατάσταση του διεθνούς δικαίου και την υποστήριξη της Ελλάδας, παρά μόνο την διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή.

(Δια)μεσολάβηση

Στην κρίση του Μαρτίου του 1987, ο Γενικός Γραμματέας του NATO, Λόρδος Κάρινγκτον προσφέρθηκε να διαμεσολαβήσει στη διένεξη μεταξύ των δύο χωρών, **«του οποίου η μεσολάβηση είχε εκτονώσει την κρίση», κατά μεταγενέστερη** ομολογία του Τουργκούτ Οζάλ.

Το NATO κινδύνευε με κατάρρευση της **Νοτιανατολικής του πτέρυγας**. Έτσι, το Συμβούλιο των Μόνιμων Αντιπροσώπων στο NATO συνεκλήθη εκτάκτως κατά τη δεύτερη μέρα της κρίσης.

Στην κρίση των Ιμίων, η ελληνική κυβέρνηση εναπέθεσε όλες τις ελπίδες για αποκλιμάκωση στην αμερικανική «ηγεμονική» παρέμβαση- μεσολάβηση. Η μεσολάβησή τους στόχευε στην αποφυγή συγκρούσεως, και όχι στην αποκατάσταση του διεθνούς δικαίου³⁰³. Επέλεξαν την «εύκολη οδό των ίσων αποστάσεων» και της ουδετερότητας σε ότι αφορά την κυριαρχία των Ιμίων, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορούν να αποφασίσουν αυτοί για το καθεστώς των βραχονησίδων που ονόμασαν «Ίμια/Καρντάκ», παρά το γεγονός ότι από σειρά εγγράφων αντιλήφθηκαν πως η Ελλάδα είχε δίκιο^{304 305}.

Η προσωπική παρέμβαση του Γενικού Γραμματέα του NATO, όπως έγινε τον Μάρτιο του 1987, θα μπορούσε να συμβάλλει αποτελεσματικότερα. Επιπρόσθετα η συλλογική διαμόρφωση μια απόφασης του NATO δίνει την ευκαιρία στα άλλα κράτη-μέλη (πλην των ΗΠΑ) να διαφοροποιηθούν και υπέρ των ελληνικών απόψεων και οπωσδήποτε να αποδυναμώσουν μια τουρκική στρατηγική στρατιωτικού εξαναγκασμού³⁰⁶.

³⁰² Λυμπέρης, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 1994-1996*, οπ. παρ., σελ 334

³⁰³ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 473

³⁰⁴ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 17

³⁰⁵ Ο αρχηγός της ΕΥΠ υποστήριξε πως έχει μικρή σημασία για τους Αμερικανούς «ποιος από τους δύο είναι εν δίκαιω και ποιός εν αδίκω». Στο Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 141

³⁰⁶ Λυμπέρης, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 1994-1996*, οπ. παρ., σελ629

Πολιτική Κατάσταση στην Τουρκία

Στην κρίση του 1987, είχε δημιουργηθεί πρόσκαιρα στην Τουρκία, **κενό εξουσίας** λόγω της ασθενείας του Πρωθυπουργού Τουργκούτ Οζάλ. Το στρατιωτικό κατεστημένο, μέσω του Προέδρου στρατηγού Εβρέν, επιθυμούσε να στείλει ένα σκληρό μήνυμα στην «αυθάδη» Ελλάδα. Όμως, η επέμβαση του Πρωθυπουργού, μετά από υπολογισμό κόστους- οφέλους, και μη επιθυμώντας να διακινδυνεύσει την επιδίωξή του για ένταξη της χώρας του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, οδήγησε την Τουρκία να υποχωρήσει.

Από τον Σεπτέμβριο του 1995 και καθ' όλη τη διάρκεια της γενέσεως και της εξελίξεως της κρίσεως των Ιμίων, **εντολοδόχος πρωθυπουργός της Τουρκίας παρέμενε η Τανσού Τσιλέρ**, συγκυβερνώντας με το κεντροδεξιό κόμμα του Γιλμάζ καθώς δεν διέθετε αυτοδυναμία.

Η φιλοδοξία της να συμμετάσχει σε επόμενα κυβερνητικά σχήματα, καθώς και η συνακόλουθη αγωνία της **να προβεί σε κινήσεις που θα την καθιστούσαν δημοφιλή**, ήταν ένας από τους καταλυτικούς παράγοντες στην κρίση των Ιμίων³⁰⁷.

Παράθυρο ευκαιρίας

Και στις δύο κρίσεις η Τουρκία **εκμεταλλεύτηκε το αναφερόμενο παράθυρο ευκαιρίας**, για να προωθήσει τις επιδιώξεις της στο Αιγαίο εκ του ασφαλούς.

Στην κρίση του 1987, προσπάθησε να εκμεταλλευθεί τη θολή κατάσταση που είχε δημιουργηθεί (εξαγορά της κοινοπραξίας από την Ελλάδα, πρόθεση να προχωρήσει σε έρευνες) και να προκαλέσει «νομιμοποιημένα» ένα θερμό επεισόδιο στο Αιγαίο. Η προσπάθειά της όμως απέτυχε καθώς προσέκρουσε στην αποφασιστική αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης.

Στην κρίση των Ιμίων, η Τουρκία παρά το δικό της εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα, αξιοποίησε το πολιτικό κενό (ηγεσίας) στην Ελλάδα λόγω της προϊούσας αδυναμίας του έλληνα πρωθυπουργού Α. Παπανδρέου να ασκήσει τα καθήκοντά του. **Η απειρία** του ως νέου πρωθυπουργού του Κ. Σημίτη και οι **πεπιοιθήσεις του για τα Ελληνοτουρκικά** αποτελούσαν **σημαντική ευκαιρία** για την τουρκική ηγεσία να «ελέγξει» τα **«στρατηγικά»³⁰⁸ αντανακλαστικά** της νέας

³⁰⁷ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 467

³⁰⁸ Γιαλλουρίδης, Αναστασιάδου, οπ. παρ., σελ 274

ελληνικής κυβέρνησης και να εγγράψει, **εκ του ασφαλούς**, μία ακόμη αμφισβήτηση στην «ατζέντα» των ελληνοτουρκικών θεμάτων³⁰⁹.

Πρόκληση - στόχος - αφορμή

Και οι δύο κρίσεις, προκλήθηκαν (ξεκίνησαν) από επίσημες τουρκικές ενέργειες (έκδοση άδειας εξερεύνησης της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, ρηματική διακοίνωση διεκδίκησης των Ιμίων), οι οποίες ήταν γνωστές στην ελληνική Κυβέρνηση. **Ήταν αποτέλεσμα τουρκικών διεκδικήσεων εις βάρος ελληνικών δικαιωμάτων.**

Αφορμή της κρίσης του 1987, ήταν η υιοθέτηση από την Τουρκία της άποψης ότι η Ελλάδα επρόκειτο να προχωρήσει σε έρευνες επί της υφαλοκρηπίδας και επίκεινται γεωτρήσεις, ενώ **της κρίσης των Ιμίων**, ήταν το τυχαίο (μάλλον) περιστατικό με την προσάραξη του πλοίου στα Ίμια, έδωσε την αφορμή να εκδηλωθεί μία κίνηση προσχεδιασμένη από την Τουρκία.

Στην κρίση του 1987, στόχος της Τουρκίας ήταν η επαναδιαπραγμάτευση του χώρου του Αιγαίου (οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας με βάση την αρχή της ευθυδικίας και όχι με βάση το Δίκαιο της Θάλασσας και τη διεθνή πρακτική).

Στην κρίση των Ιμίων, στόχος της Τουρκίας ήταν η αποφασιστική ανάδειξη ενός νέου θέματος - διαφοράς με την Ελλάδα, αυτό των βραχονησίδων στο Αιγαίο. Το ελληνικό πρόγραμμα ανάπτυξης βραχονησίδων που ξεκίνησε να εφαρμόζεται το Νοέμβριο του 1995, ίσως εξηγεί και τη χρονική στιγμή της εκδηλώσεως της Κρίσεως των Ιμίων³¹⁰. Ο Κ. Σημίτης ως πρωθυπουργός και μετά την κρίση, είχε χαρακτηρίσει ατυχή τόσο την έμπνευση όσο και την υλοποίηση του προγράμματος και είχε συνδέσει την κρίση των Ιμίων με αυτό³¹¹.

Εσωτερική - εξωτερική εξισορρόπηση

Στην κρίση του 1987, η ελληνική πολιτική ηγεσία διέθετε την ικανότητα μέσω της **αποτελεσματικής αξιοποίησης των συντελεστών εσωτερικής πολιτικοστρατιωτικής εξισορρόπησης** (έγκαιρη ανάπτυξη του Στόλου στο Αιγαίο) και **εξωτερικής εξισορρόπησης** (αποστολή ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία, απειλή

³⁰⁹ Μίχας, Αδαμόπουλος, οπ. παρ., σελ 35

³¹⁰ Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, οπ. παρ., σελ 472

³¹¹ Λυμπέρης, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 1994-1996*, οπ. παρ., σελ 382

για κλείσιμο των αμερικανικών βάσεων), **να καταστήσει πραγματοποιήσιμη την αποτρεπτική της απειλή** προκαλώντας μη αποδεκτό κόστος στον ανατροπέα.

Στην κρίση των Ιμίων, η ελληνική πολιτική ηγεσία επέδειξε έλλειψη εναλλακτικών πολιτικοστρατηγικών επιλογών, ειδικά **εξωτερικής εξισορρόπησης** και εναπέθεσε όλες τις ελπίδες στην αμερικανική μεσολάβηση.

Κλιμάκωση

Η παράμετρος που βαραίνει στις καταστάσεις κρίσης είναι αυτή της κλιμάκωσης. Η οριοθέτηση της κρίσης, των σταδίων της και κυρίως η τιθάσευσή της αποτελεί το κύριο πρόβλημα ή μια από τις σημαντικές ενέργειες που βαρύνουν για την επιτυχή της διαχείριση.

Στην κρίση του 1987, η Ελλάδα είχε τον έλεγχο της κλιμάκωσης. Οι δύο κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού (αποστολή ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία και απειλή για κλείσιμο των αμερικανικών βάσεων) επιτάχυναν τις εξελίξεις, **κλιμακώνοντας συγχρόνως την κρίση.**

Στην κρίση των Ιμίων, υπήρξε **αδυναμία ελέγχου της κλιμάκωσης** καθώς, **η ένταση κλιμακώθηκε στρατιωτικά με πρωτοβουλία της ελληνικής πλευράς, χωρίς την ύπαρξη σχεδίου και πρόβλεψης.** Χρησιμοποιήθηκαν μέσα των ΕΔ, όπως πλοίο του ΠΝ για την έπαρση της ελληνικής σημαίας, έξοδος του στόλου στο Αιγαίο, ενώ η κρίση ήταν πολιτική και θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί μέσω του Λιμενικού Σώματος. Συνέπεια αυτής της κλιμάκωσης ήταν ο κίνδυνος αποσταθεροποίησης της κατάστασης, της «αστάθειας της κρίσης», **χωρίς να έχουν σχεδιαστεί και προβλεφθεί οι επόμενες κινήσεις**³¹².

Η τουρκική πλευρά ακολούθως προέβαινε σε ενέργειες κλιμάκωσης (προσχεδιασμένα ή μη) όπως η υποστολή της ελληνικής σημαίας και ανύψωση της τουρκικής από δημοσιογράφους της Χουριέτ, καθώς και η στρατιωτική κλιμάκωση με τη δειξοδυσση και επιτυχή αποβίβαση τούρκων καταδρομών στη Δ. Ίμια, **χωρίς η ελληνική πλευρά να μπορέσει να αντιδράσει συντονισμένα και αποτελεσματικά.**

³¹² Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 162

Αιφνιδιασμός

Στην κρίση του 1987, όταν η τουρκική κυβέρνηση διέταξε το «Σισμίκ» να αρχίσει έρευνες στην περιοχή της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, **η ελληνική κυβέρνηση δεν αιφνιδιάστηκε**, εξαιτίας των συνεχών απειλητικών ενεργειών της Τουρκίας και της επιθετικής της συμπεριφοράς στο παρελθόν.

Στην κρίση των Ιμίων, η κρίση δεν εντοπίστηκε έγκαιρα, ώστε να υπάρξουν ανάλογες προληπτικές ενέργειες³¹³. Ακολούθως, η Άγκυρα **πέτυχε τον τακτικό αιφνιδιασμό** της ελληνικής κυβέρνησης, ειδικά με την επιτυχή αποβίβαση και διείσδυση τούρκων καταδρομέων στη Δ. Ίμια.

Αποφασιστικότητα

Στην κρίση του 1987, η ελληνική πολιτική ηγεσία διέθετε αλλά και επέδειξε **αποφασιστικότητα** για περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης, **συνδυασμένη** όμως με υπό προϋποθέσεις συμβιβασμούς, ώστε να αποτραπεί μια γενικευμένη ελληνοτουρκική σύρραξη. Σε αυτές τις περιπτώσεις **οι συμβολισμοί είναι σημαντικοί, όπως** η κίνηση του πρωθυπουργού να μη δεχτεί να συνομιλήσει με τον Πρέσβη των ΗΠΑ Κήλυ, αλλά τον παρέπεμψε στον Υπουργό Εξωτερικών.

Στην κρίση των Ιμίων, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης προκρίνοντας τη σύγκληση συσκέψεως **στο πρωθυπουργικό γραφείο**, και όχι σύγκληση του ΚΥΣΕΑ στην ειδική αίθουσα του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, **έστειλε λάθος μήνυμα, δηλαδή ότι η ελληνική πλευρά δεν διέθετε την απαιτούμενη αποφασιστικότητα** και έτσι δεν ισχυροποιούταν η διαπραγματευτική της θέση.

Πολιτική Δέσμευση - Θέληση

Στην κρίση του 1987, η ελληνική πολιτική ηγεσία οριοθέτησε και μετέδωσε εναργώς, με την ομιλία του πρωθυπουργού στη Βουλή, τα διαβήματα προς τρίτα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς, την **πολιτική της δέσμευση να διαφυλάξει τα εθνικά της συμφέροντα**.

Στην κρίση των Ιμίων, η ελληνική πολιτική ηγεσία ενώ αρχικά επεδείκνυε αποφασιστικότητα (με δηλώσεις του πρωθυπουργού, προβολή από τα ΜΜΕ της εξόδου του Στόλου), στη συνέχεια επέλεξε την αποκλιμάκωση και τη μη σύγκρουση, παρά τις τουρκικές προκλητικές ενέργειες.

³¹³ Βασίλειος Μαρτζούκος, «Ίμια 1996 και πως το πάθημα πρέπει να γίνεται μάθημα», Προβληματισμοί, Τεύχος 83, Ιαν-Μαρ 2016

Επιλογή Ένοπλης σύγκρουσης

Στην κρίση του 1987, ο Έλληνας πρωθυπουργός έδωσε **υψηλότερη προτεραιότητα** στην προστασία του νόμιμου κυριαρχικού δικαιώματος στο Αιγαίο (υφαλοκρηπίδα νήσων) έναντι του ενδεχόμενου **ελληνοτουρκικής σύγκρουσης**. Δέσμευσε πολιτικά την αξιοπιστία της χώρας με το να θεωρήσει την τουρκική ενέργεια σαν αιτία πολέμου.

Χαράχτηκε από ελληνικής πλευράς η διαχωριστική γραμμή. Ο ελληνικός στόλος ήταν έτοιμος να «χτυπήσει» αν η Τουρκία υλοποιούσε τη διακήρυξη της να εκτελέσει έρευνα εντός της ελληνικής ή κατά τους Τούρκους διαφιλονικούμενης υφαλοκρηπίδας.

Στην κρίση των Ιμίων, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης επέλεξε την αποφυγή της σύγκρουσης. Από νωρίς αποφάσισε ως μόνη επιλογή τη διπλωματία³¹⁴. Προτίμησε όπως δηλώθηκε, τη βεβαιότητα εσωτερικού πολιτικού κόστους από το να διακινδυνεύσει το ενδεχόμενο της σύγκρουσης³¹⁵.

Αξιοπιστία απειλής

Η απειλή για να είναι αξιόπιστη πρέπει να στηρίζεται σε δυνατότητες και προθέσεις χρησιμοποίησής της. Οι ενέργειες πρέπει να είναι ορατές και να τις αντιλαμβάνεται ο απειλούμενος³¹⁶.

Στην κρίση του 1987, η ελληνική πολιτική ηγεσία οικοδόμησε μία **αξιόπιστη αποτρεπτική στρατηγική** ικανοποιώντας τις αναγκαίες λειτουργικές της προϋποθέσεις. Ο υψηλός βαθμός **αξιοπιστίας** της αποτρεπτικής απειλής ήταν απότοκο του αγαστού συνδυασμού της πολιτικής της θέλησης, των διακυβευόμενων εθνικών συμφερόντων και των ικανών πολιτικοστρατιωτικών της ικανοτήτων για την πραγμάτωσή της. Οι κινήσεις του Έλληνα πρωθυπουργού (αποστολή ΥΠΕΞ στη Βουλγαρία, απειλή για κλείσιμο των αμερικανικών βάσεων και ανάπτυξη Στόλου στο Αιγαίο) είχαν στόχο να καταστήσουν **την απειλή του για ένοπλη αντιπαράθεση όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστη**.

Οι ενέργειες της Ελλάδας καταδείκνυαν ότι **ήταν αποφασισμένη να πάρει πολύ μεγαλύτερο «ρίσκο» από την Τουρκία**³¹⁷. Υιοθέτησε **μια ριψοκίνδυνη συμπεριφορά και εφάρμοσε τη «διπλωματία στο χείλος του γκρεμού** ή

³¹⁴ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 16 και 140

³¹⁵ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 174

³¹⁶ Στο ίδιο, σελ 105

³¹⁷ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 287

ακροσφαλή διπλωματία» (brinkmanship), δηλαδή τον χειρισμό του αμοιβαίου ρίσκου του πολέμου. Ο κίνδυνος του πολέμου³¹⁸, έκανε την **ελληνική αποτρεπτική απειλή αποτελεσματική**.

Στην κρίση των Ιμίων, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης προέβη αρχικώς σε σκληρές δηλώσεις έναντι της Τουρκίας, **χωρίς να έχει τη βούληση να χρησιμοποιήσει πραγματικά τις ένοπλες δυνάμεις**.

Ρίσκο

Στην κρίση του 1987, η Ελλάδα ήταν αποφασισμένη να πάρει πολύ μεγαλύτερο «ρίσκο» από την Τουρκία. Ο έλληνας πρωθυπουργός εφάρμοσε «διπλωματία στο χείλος του γκρεμού ή ακροσφαλή διπλωματία» (brinkmanship), δηλαδή τον χειρισμό του αμοιβαίου ρίσκου του πολέμου. Εφάρμοσε την επονομαζόμενη στη θεωρία παιγνίων, «πρακτική του κοτόπουλου» (chicken game)³¹⁹. Η υιοθέτηση **μιας ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς** (casus belli) και ο κίνδυνος καταστροφής και για τις δύο πλευρές συνέβαλε στην απόφαση της Τουρκίας να οπισθοχωρήσει. Το **ρίσκο** μας επιθετικής ενέργειας ή η συνέχιση συγκεκριμένων εχθρικών πράξεων, ακόμη και αν εκπληρώνονταν οι αντικειμενικοί στόχοι της Τουρκίας, θα κατέληγε σε **κόστος πολύ μεγαλύτερο από το όφελος**.

Στην κρίση των Ιμίων, η ελληνική κυβέρνηση **επέλεξε να μη ρισκάρει μια πιθανή σύγκρουση, υποχώρησε** και εναπόθεσε τις ελπίδες της στην αμερικανική μεσολάβηση για αποκλιμάκωση.

Πρωτοβουλία

Με τη στρατηγική εγκατάλειψης της πρωτοβουλίας μεταφέρεται η ευθύνη για τη λήψη αποφάσεων αποκλειστικά στον αντίπαλο³²⁰.

Στην κρίση του 1987, ο έλληνας πρωθυπουργός **καθορίζοντας τη διαχωριστική γραμμή**³²¹ πέραν της οποίας η Ελλάδα θα προχωρούσε σε πολεμική ενέργεια, άφηνε την πρωτοβουλία ευθύνη έναρξης εχθροπραξιών στην

³¹⁸ Η κρίση του Μάρτη του 1987 ήταν Chicken game (Θεωρία των παιγνίων). Στο Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 287

³¹⁹ Γιαλλουρίδης, οπ. παρ., σελ 287

³²⁰ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 99

³²¹ Ο ελληνικός στόλος ήταν έτοιμος να χτυπήσει αν η Τουρκία υλοποιούσε τη διακήρυξη της να εκτελέσει έρευνα εντός της ελληνικής ή κατά τους Τούρκους διαφιλονικούμενης υφαλοκρηπίδας. Στο ίδιο, σελ 232

Τουρκία³²². Η Αθήνα μετέθεσε με τη στάση της, το δίλημμα μεταξύ της επιλογής του πολέμου ή της μη ικανοποίησης των επιδιώξεων, στην Τουρκία. Η Άγκυρα αναγκάστηκε να επιλέξει μεταξύ οπισθοχώρησης ή πολέμου, για ένα αγαθό του οποίου η αξία δεν είναι πρωταρχικής σημασίας γι' αυτήν, γνωρίζοντας ότι για την Ελλάδα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Ενεργώντας σαν ορθολογικός παράγων μετά τον απολογισμό της σχέσης κόστους/οφέλους που υπεισέρχεται, προτίμησε να υποχωρήσει.

Διακοπή της επικοινωνίας

Στην κρίση του Μαρτίου του 1987, το «κόψιμο των γεφυρών» από την πλευρά του Α. Παπανδρέου συνέβαλε αποφασιστικά στη διπλωματική επίλυση της κρίσης.

Στην κρίση των Ιμίων, στις 30/31 Ιανουαρίου του 1996, η επικοινωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας γινόταν έμμεσα με την παρεμβολή των ΗΠΑ. Η τουρκική πολιτική ηγεσία διέκοψε την επικοινωνία με τους Αμερικανούς για κάποιο χρονικό διάστημα, προκειμένου να αποφύγει πιέσεις και να δημιουργήσει τετελεσμένα³²³.

Συντονισμός Ενεργειών

Στην κρίση του Μαρτίου του 1987, έγινε επιτυχής **συντονισμός** όλων των ενεργειών στο ΕΘΚΕΠΙΧ.

Στην κρίση των Ιμίων, παρατηρήθηκε έλλειψη συντονισμού στη διαχείριση της κρίσης. Όλοι σχεδόν οι παίκτες-κλειδιά παρουσιάζονται να έχουν διαφορετική αντίληψη για την εξελισσόμενη κρίση, ενώ παράλληλα επικρατεί ένα κλίμα καχυποψίας και έλλειψη συνεννόησης μεταξύ του πολιτικού και στρατιωτικού σκέλους³²⁴. Οι Αμερικανοί (Πέρι, Κρίστοφερ, Χόλμπρουκ, πέραν από τον Κλίντον) επικοινωνούσαν με την Ελλάδα καθισμένοι γύρω από ένα τραπέζι και έχοντας κοινή γραμμή που προηγουμένως είχαν επεξεργαστεί. Έτσι, κανένας δεν έλεγε διαφορετικά πράγματα από τον άλλον. Οι δικοί μας (Σημίτης, Αρσένης, Πάγκαλος) βρίσκονταν σε διαφορετικά τραπέζια, κοινή γραμμή δεν υπήρχε και ο καθένας

³²² Στο ίδιο, σελ 99

³²³ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 101

³²⁴ Στο ίδιο, σελ 233

μετά τις τηλεφωνικές συνομιλίες του με τους Αμερικανούς δεν τα έλεγε όλα στους άλλους³²⁵.

Πληροφορίες

Στην κρίση των Ιμίων, παρατηρήθηκε αδυναμία λήψεως έγκυρων και έγκαιρων πληροφοριών από όλους τους εμπλεκόμενους.

Ο πρωθυπουργός επέλεξε να χρησιμοποιηθεί το πρωθυπουργικό γραφείο το οποίο δεν διέθετε τα κατάλληλα μέσα λήψης και διανομής πληροφοριών στους εμπλεκόμενους.

Επίσης δεν δέχθηκε να δει τον **αρχηγό της αρμόδιας υπηρεσίας πληροφοριών ΕΥΠ, ναύαρχο Λεωνίδα Βασιλικόπουλο**, ο οποίος πιθανόν να διέθετε και μετέφερε κρίσιμες πληροφορίες.

Ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ δεν ήταν ενήμερος για διάφορες κυβερνητικές ενέργειες, τόσο πριν τη κρίση (πρόγραμμα αξιοποίησης βραχονησίδων, τουρκικό διάβημα) καθώς και κατά την εξέλιξή της (συνομιλίες ΥΠΕΞ για αποκλιμάκωση).

Ρόλος του Ηγέτη

Η ελληνική ηγεσία

Στην κρίση του 1987, ο έλληνας πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου επέδειξε αποφασιστικότητα, ψυχραιμία και πολιτική και στρατηγική διορατικότητα, δηλαδή ικανότητά να κατανοήσει τις στρατηγικές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Είχε επίγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος και των ιδιαιτεροτήτων του. Οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, θεωρούσαν ότι δεν μπορούσαν να ελέγξουν τις αντιδράσεις του κατά την κρίση και επεδείκνυε μια **ριψοκίνδυνη συμπεριφορά**. Ως ο ιδρυτής του κυβερνόντος κόμματος, είχε τον πλήρη έλεγχο στα μέλη του υπουργικού συμβουλίου αλλά και των ανώτερων αξιωματούχων της κυβέρνησης. Οι τοποθετήσεις τους στις συγκεκριμένες θέσεις ήταν προσωπική του επιλογή.

Στην κρίση των Ιμίων, οι προσωπικές απόψεις του έλληνα πρωθυπουργού Κ. Σημίτη για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και η προτεραιότητα που έδινε στη μείωση των αμυντικών δαπανών, είχαν γίνει δημόσια γνωστές μέσω βιβλίου που είχε δημοσιεύσει. Ο Κώστας Σημίτης εξέφραζε το ένα από τα δύο ρεύματα που υπήρχαν στο κυβερνόν κόμμα (ΠΑΣΟΚ), το οποίο ονομάστηκε

³²⁵ Στο ίδιο, σελ 258

«εκσυγχρονιστικό» και είχε ένα σαφέστατο προσανατολισμό στην οικονομική του πολιτική. Για τα θέματα εθνικής στρατηγικής (ως προς την υπεράσπιση των εθνικών θεμάτων), ο Κώστας Σημίτης βρισκόταν σε αντίθεση με τις πάγιες θέσεις του κυβερνόντος κόμματος (ΠΑΣΟΚ) και του ιδρυτή του Ανδρέα Παπανδρέου³²⁶. Επαναλάμβανε σε κάθε ευκαιρία την πεποίθησή του ότι **«οι προηγμένες χώρες αποφεύγουν συγκρούσεις και δεν παρασύρονται σ' αυτές»**.

Ο εκπρόσωπος του State Department, Γκλιν Ντέιβις, σε συνέντευξή του μετά την κρίση, εκθείασε την «ωριμότητα» που επέδειξε ο Έλληνας πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, τον οποίο η Ουάσιγκτον χαρακτήριζε «σοβαρό ηγέτη που κάνει αυτά που υπόσχεται», σε αντίθεση με τον προκάτοχό του Ανδρέα Παπανδρέου³²⁷.

Η τουρκική ηγεσία

Στην κρίση του 1987, ο τούρκος πρωθυπουργός Τουργκούτ Οζάλ επέλεξε να μην διακινδυνεύσει την προτεραιότητα της πολιτικής του για ένταξη της χώρας του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και να υποχωρήσει. Δεν επέτρεψε στο στρατιωτικό κατεστημένο να συνεχίσει μια πιο ριψοκίνδυνη πολιτική, η οποία προσέκρουε στην αποφασιστικότητα του Έλληνα πρωθυπουργού.

Στην κρίση των Ιμίων, η **πρωθυπουργός της Τουρκίας Τανσού Τσιλέρ**, ήταν **εντολοδόχος**, μη έχοντας τον πλήρη έλεγχο του κυβερνητικού μηχανισμού. Με τη φιλοδοξία για συμμετοχή της σε επόμενα κυβερνητικά σχήματα και τον τυχοδιωκτισμό που επέδειξε, κατάφερε να δημιουργήσει, στα μάτια των ηγετών των ΗΠΑ που μεσολαβούσαν για αποκλιμάκωση της κρίσης, την **εικόνα μιας απρόβλεπτης και ανεξέλεγκτης πολιτικού, αντίστοιχης με την εικόνα του Α. Παπανδρέου κατά την κρίση του 1987**.

Κυβερνητική Συνοχή

Στην κρίση του Μαρτίου του 1987, υπήρχε συνοχή στα κυβερνητικά στελέχη υπό την ηγεσία του Πρωθυπουργού. Η προσωπικότητά του κυριαρχούσε στα υπόλοιπα μέλη της κυβέρνησης και διαχείρισης της κρίσης. Έδινε εντολές προς τους υπουργούς και κατεύθυνε τις ενέργειες.

³²⁶ Έλλης, Ιγνατίου, οπ. παρ., σελ 35

³²⁷ Στο ίδιο, σελ 19

Στην κρίση των Ιμίων, υπήρχε ενδοκομματικός ανταγωνισμός³²⁸, έλλειψη συνεργασίας, αμοιβαία καχυποψία και ανταγωνισμός μεταξύ των κορυφαίων στελεχών της κυβέρνησης, δηλαδή του πρωθυπουργού και των υπουργών εξωτερικών και άμυνας.

Συνοχή πολιτικής – στρατιωτικής ηγεσίας

Καίριας σημασίας -από την άποψη της ικανής διαχείρισης κρίσεων ζήτημα- είναι **ο συντονισμός και η επαλληλία μεταξύ των πολιτικών και στρατιωτικών φορέων**. Εδώ τίθεται και η εφαρμογή της συνταγματικής αρχής του πολιτικού-δημοκρατικού ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων, μια παράμετρος που *de facto* συνυφαίνεται με τη διαχείριση κρίσεων. Ποιος, δηλαδή, θεσμικά θα πάρει την ενδεδειγμένη πρωτοβουλία για την επίλυση της κρίσης; Κατά κύριο λόγο, μια αποτελεσματική διαχείριση και πολιτική απαιτεί την ύπαρξη ενός συνόλου οργάνων και υπηρεσιών που ιεραρχικά διοχετεύουν τις όποιες πληροφορίες και σχέδια δράσης προς την κορυφή, όπου και θα ληφθεί η απόφαση³²⁹.

Στην κρίση του Μαρτίου του 1987, υπήρξε συνοχή μεταξύ πολιτικής – στρατιωτικής ηγεσίας και πλήρης **ταύτιση στρατηγικής αντίληψης μεταξύ Πρωθυπουργού και Αρχηγού ΓΕΕΘΑ**. Τις σημαντικές θέσεις κατείχαν πρόσωπα επιλογής του πρωθυπουργού.

Στην κρίση των Ιμίων, υπήρξε έλλειψη εσωτερικής συνοχής αλλά και συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Παρατηρήθηκε ασάφεια ρητών εντολών από την πολιτική ηγεσία προς τη στρατιωτική, με αποτέλεσμα την υπέρβαση ή και την αφαίρεση των αρμοδιοτήτων από τη στρατιωτική ηγεσία κατά τα στάδια της κρίσης³³⁰. Επίσης χαρακτηριστικό έλλειψης συνοχής μεταξύ τους είναι οι αλληλοκατηγορίες που έλαβαν χώρα μετά την κρίση.

Κατά την κρίση των Ιμίων, σημαντικές θέσεις κατείχαν πρόσωπα επιλογής του προηγούμενου πρωθυπουργού και συμμετείχαν στην κρίση του 1987. Διέθεταν σημαντική εμπειρία και γνώση. Ο πτέραρχος Νίκος Κουρής, ο ναύαρχος Λεωνίδας Βασιλικόπουλος και ο ναύαρχος Χρήστος Λυμπέρης κατείχαν

³²⁸ Λυμπέρης, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 174

³²⁹ Παπαναστασόπουλος, οπ. παρ., σελ 42

³³⁰ Στο ίδιο, σελ 163

θέσεις κλειδιά και στις δύο κρίσεις. Στην κρίση του 1987 ήταν Α/ΓΕΕΘΑ, Α/ΓΕΝ και Αρχηγός Στόλου αντίστοιχα, ενώ στην κρίση των Ιμίων εκτελούσαν τα καθήκοντα του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας, Διοικητή της ΕΥΠ και Α/ΓΕΕΘΑ, αντίστοιχα.

Στρατιωτική Στρατηγική

Στην κρίση του Μαρτίου του 1987, η στρατιωτική στρατηγική ήταν επιτυχής. Ο Στόλος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, απέπλευσε γρήγορα από τις βάσεις του και αναπτύχθηκε στα κατάλληλα σημεία πριν κάνει καμία κίνηση ο αντίστοιχος τούρκικος. Πρώτα απέπλευσε ο Στόλος και στη συνέχεια κλιμακώθηκε η κρίση. Δόθηκαν σαφείς εντολές προς όλους τους εμπλεκόμενους.

Στην κρίση των Ιμίων, υπήρξε υψηλός βαθμός τρωτότητας στο τακτικό επίπεδο της ελληνικής στρατιωτικής στρατηγικής, καθώς πραγματοποιήθηκε επιτυχής διείσδυση και αποβίβαση τούρκων καταδρομών στη Δ. Ίμια. Για τη φύλαξη της πρώτης νησίδας χρησιμοποιήθηκαν μη κατάλληλες δυνάμεις ενώ η μη φύλαξη της δεύτερης νησίδας των Ιμίων, έδωσε τη δυνατότητα στην Τουρκία να εκμεταλλευθεί το κενό.

Στρατηγική φήμη

Η προηγούμενη συμπεριφορά ενός κράτους επηρεάζει σημαντικά το τι περιμένουν τα άλλα κράτη από αυτό στο μέλλον. Αν σε έναν παλιότερο ανταγωνισμό σε **ανάληψη ρίσκου** έχει υποχωρήσει, η φήμη του για αποφασιστικότητα έχει μειωθεί και τα άλλα κράτη λογικά αναμένουν ότι, σε παρόμοια περίσταση στο μέλλον, η υποχώρηση θα επαναληφθεί. Αντίστροφα ισχύουν για μια παλιότερη επικράτηση³³¹.

Η κρίση του 1987, είχε ως αποτέλεσμα την **ενίσχυση της στρατηγικής φήμης της Ελλάδας**. Επέφερε την άμεση διακοπή της τουρκικής ενέργειας, δηλαδή τη ματαίωση της πραγματοποίησης ερευνών στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου κατά την έναρξή της (27 Μαρτίου 1987). Για πρώτη φορά μετά την τραγωδία της Κύπρου, ο ελληνικός λαός αισθάνθηκε εθνικά υπερήφανος.

Απότοκο της κρίσης των Ιμίων δεν ήταν μόνο η **εξασθένιση της στρατηγικής φήμης της Ελλάδας** αλλά και η **ποιοτική αναβάθμιση των**

³³¹ Κολιόπουλος, *Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων*, οπ. παρ., σελ 4

τουρκικών πολιτικών αξιώσεων, οι οποίες δεν περιορίζονταν μόνο στη διαμφισβήτηση του νομικού καθεστώτος του θαλάσσιου και εναέριου χώρου του Αιγαίου, αλλά επεκτεινόταν και στο εδαφικό καθεστώς.

Αποτίμηση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής

Στην κρίση του 1987, η **ελληνική αποτρεπτική στρατηγική κρίνεται επιτυχημένη**, επειδή επέφερε την άμεση διακοπή της τουρκικής ενέργειας, δηλαδή τη ματαίωση της πραγματοποίησης ερευνών στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου κατά την έναρξή της (27 Μαρτίου 1987). Ο κίνδυνος του πολέμου, έκανε την **ελληνική αποτρεπτική απειλή αποτελεσματική**.

Στην κρίση των Ιμίων, η **ελληνική αποτρεπτική στρατηγική κρίνεται ανεπαρκής**. Η **ομολογία του** πρωθυπουργού από το βήμα της Βουλής περί έλλειψης της αναγκαίας δύναμης για επιβολή, και όχι μόνο για διεκδίκηση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων, υπήρξε η επιβεβαίωση με τον πλέον απόλυτο τρόπο της **αποτυχίας του δόγματος της αποτροπής από ελληνικής πλευράς**.

Η ελληνική στρατηγική ικανότητα αποτροπής απεδείχθη ανεπαρκής, όχι τόσο ως στρατιωτικός μηχανισμός, αλλά ως πολιτική ηγεσία, η οποία επέλεξε την οδό της **ειρήνης του κατευνασμού**. Αυτό σηματοδότησε ένα πλήγμα αξιοπιστίας των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, το οποίο οφειλόταν κυρίως στην πολιτική φιλοσοφία του τότε πρωθυπουργού, ο οποίος υιοθέτησε πολύ περισσότερο διπλωματικά μέσα και παρεμβάσεις τρίτων ηγεμονικών χωρών για τη διευθέτηση διαφορών, παρά την προβολή της αποτρεπτικής ισχύος της χώρας κατά τρόπο αξιόπιστο, με στόχο την υπεράσπιση και του τελευταίου βράχου της επικράτειας³³².

Ο κατευνασμός μιας δομικά επεκτατικής χώρας δημιουργεί τις προϋποθέσεις όχι της αναστολής ή του περιορισμού της, αλλά αντιθέτως της επέκτασης, διότι αντιλαμβάνεται, όπως λέει ο Θουκυδίδης, πως αυτή η πολιτική γίνεται από φόβο και η μικρή απειλή φέρνει αφεύκτως τη μεγαλύτερη³³³.

³³² Γιαλλουρίδης, Αναστασιάδου, οπ. παρ., σελ 274-275

³³³ Στο ίδιο, σελ 275

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ': ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπεράσματα

- Η Τουρκία θα συνεχίσει να είναι αναθεωρητική έναντι της χώρας μας, που επιθυμεί τη διατήρηση του status quo. Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου «οι εντάσεις που υφίστανται στις σχέσεις με την Ελλάδα πρέπει να αξιολογηθούν εκ νέου στο πλαίσιο μίας γενικής θαλάσσιας στρατηγικής στο Αιγαίο, δεδομένου ότι η χώρα αυτή, θεωρώντας ως μη ικανοποιητικό το ισχύον καθεστώς που περιορίζει τον ζωτικό χώρο της Τουρκίας, ακολουθεί μια επεκτατική πολιτική. **Το σημείο με τις μεγαλύτερες πιθανότητες εμπλοκής σε σύρραξη της Τουρκίας είναι τα νησιά του Αιγαίου, που στενεύουν σε σημαντικό βαθμό τον ζωτικό χώρο της³³⁴»**

- Καθώς είναι η αναθεωρητική δύναμη, επιλέγει τον τόπο και το χρόνο που θα εκδηλώσει τις «πρωτοβουλίες της» απέναντι στην Ελλάδα. Θα επιδιώξει την εκμετάλλευση οποιουδήποτε αναφυομένου παραθύρου ευκαιρίας για να προωθήσει τις επιδιώξεις της εκ του ασφαλούς. Κατόπιν των ανωτέρω, θα πρέπει να αναμένουμε την περαιτέρω εμφάνιση κρίσεων (εν αναμονή υποχώρησης).

- Η Τουρκία **θα επιδιώξει να εκμεταλλευτεί επικοινωνιακά** οποιαδήποτε κρίση. Τόσο για χρήση στο εσωτερικό, όπως η ισχυροποίηση της εκάστοτε κυβερνήσεως στα μάτια της κοινής γνώμης, όσο και στο εξωτερικό, με την ανάδειξη θεμάτων στο Αιγαίο και δημιουργία θετικής εικόνας για αυτή (και αρνητικής για την Ελλάδα).

- Οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν να εφαρμόζουν την πρακτική «των ίσων αποστάσεων», σε περίπτωση επεισοδίου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι υπηρεσίες (δια)μεσολάβησης που προσφέρουν, δεν είναι πάντα προς όφελος των εθνικών μας συμφερόντων, αλλά επιδιώκουν να εξασφαλίσουν τα δικά τους εθνικά συμφέροντα, όπως να μην υπάρξει ένοπλη σύγκρουση στην περιοχή.

- Το NATO έχει διακηρύξει πως δεν εμπλέκεται σε προστριβές μεταξύ μελών της συμμαχίας.

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση πιθανώς δεν θα ενεργήσει ή θα καθυστερήσει προς αναμονή αποφάσεων.

³³⁴ Νταβούτογλου, οπ. παρ., σελ 244 και 270

- Και οι δύο ελληνοτουρκικές κρίσεις ήλθαν σαν αποτέλεσμα τουρκικών διεκδικήσεων εις βάρος ελληνικών δικαιωμάτων, και ξεκίνησαν από επίσημες τουρκικές ενέργειες (έκδοση άδειας εξερεύνησης της ελληνικής υφαλοκρηπίδας, ρηματική διακοίνωση διεκδίκησης των Ιμίων), οι οποίες ήταν γνωστές στην ελληνική Κυβέρνηση. Αυτό σημαίνει ότι, με βάση τις διάφορες τουρκικές ενέργειες, μπορούμε, ως ένα βαθμό, να διακριβώσουμε τις τουρκικές διαθέσεις και **να προβλέψουμε τις επερχόμενες κρίσεις.**

- Η μοναδική, ίσως, ελληνική επιλογή για τον χειρισμό των μελλοντικών ελληνοτουρκικών κρίσεων, είναι η «διπλωματία στο χείλος του γκρεμού» (brinkmanship), δηλαδή ο χειρισμός του αμοιβαίου ρίσκου του πολέμου. Πρόκειται για έναν δρόμο που απαιτεί ασάλινα νεύρα, συνειδητή επιλογή για ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, και έντεχνη καλλιέργεια μιας φήμης για αποφασιστικότητα και ενίοτε ανορθολογισμό. Το κλειδί της συμπεριφοράς αυτής δεν είναι άλλο από τη διατήρηση ενός καλού «προσώπου» στη διεθνή κοινωνία, δηλαδή μιας πεποίθησης των άλλων κρατών ότι θα συμπεριφερθούμε μαχητικά και ανένδοτα σε ότι ζήτημα μας αφορά. Μετά την υποχώρηση στα Ίμια, η χώρα μας έχει ιδιαίτερη ανάγκη από την ανοικοδόμηση του «προσώπου» αυτού.

- Ο ρόλος του ηγέτη είναι πρωταρχικός κατά τη διαχείριση των κρίσεων. Απαιτείται η πλήρης ενημέρωσή του για τη διαχείριση των κρίσεων.

- Το ορθό και εφικτό των πολιτικών αποφάσεων εξαρτάται και από την διαρκή παροχή ενημερώσεων και εισηγήσεων από την στρατιωτική προς την πολιτική ηγεσία (απαίτηση στενών και ομαλών σχέσεων μεταξύ τους).

- Οι έγκαιρες και ακριβείς **πληροφορίες** είναι σημαντικές διότι περιορίζουν την αβεβαιότητα και διευκολύνουν τη διαμόρφωση της εικόνας του αντιπάλου. Επίσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση εναλλακτικών επιλογών χειρισμού της κρίσης. Ως εκ τούτου πρέπει να υπάρχουν όργανα, διαδικασίες και μέσα συλλογής, επεξεργασίας, διανομής των πληροφοριών αλλά και η ορθή χρήση από την ηγεσία που είναι αρμόδια να λαμβάνει αποφάσεις.

- Η ομάδα χειρισμού της κρίσης θα πρέπει να δρα συντονισμένα με πλήρη γνώση της κατάστασης. Πρέπει να επεξεργάζεται πιθανές εφικτές εναλλακτικές επιλογές, οι οποίες να λαμβάνονται υπόψη από την πολιτική ηγεσία, που έχει την ευθύνη της απόφασης.

- Η συνεδρίαση του ΚΥΣΕΑ στον προβλεπόμενο χώρο, στο ΕΘΚΕΠΙΧ,

επιτρέπει στην ηγεσία να λαμβάνει τις πληροφορίες άμεσα και να επικοινωνεί συντονισμένα με όλους τους εμπλεκόμενους.

- Βασική προϋπόθεση είναι η διατήρηση αξιόμαχων Ενόπλων Δυνάμεων, οι οποίες να είναι σε θέση να επιβάλουν σοβαρότατο κόστος σε περίπτωση που ο αντίπαλος ξεπεράσει τη χαραχθείσα διαχωριστική γραμμή.

Προτάσεις

- **Ο ρόλος του ηγέτη είναι πρωταρχικός κατά τη διαχείριση των κρίσεων.** Είναι απαραίτητη η σχετική γνώση και η ενδελεχής ενημέρωσή του. Η παρακολούθηση σχετικών σεμιναρίων, όπου θα αναλύονται παλαιότερες κρίσεις, θα παρέχονται στοιχεία περί του αντιπάλου και θα εξάγονται συμπεράσματα θα διευκολύνουν το έργο του.

- **Η θεσμική θωράκιση και η συνέχεια του κράτους είναι απαραίτητη.** Η χώρα μας πρέπει να προσέχει ιδιαίτερα κατά τις περιόδους που παρουσιάζεται παντός είδους πολιτική κρίση³³⁵. Το κράτος οφείλει να επιδεικνύει συνέχεια, κάτι που ενισχύει τη διεθνή του «φερεγγυότητα» και αξιοπιστία. Απαιτείται να έχει την ικανότητα να αντιμετωπίζει τέτοιες κρίσεις ενισχύοντας την εκάστοτε πολιτική ηγεσία στη λήψη απόφασης.

- Είναι απαραίτητα η εντατικοποίηση της **προσπάθειας συλλογής πληροφοριών για τις προθέσεις του αντιπάλου**. Ιδιαίτερη σημασία έχει η διατήρηση ικανών και αποτελεσματικών υπηρεσιών πληροφοριών. Επίσης η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού πλέγματος **επιτήρησης** του χώρου του Αιγαίου, ώστε να γίνονται αντιληπτές άμεσα τυχόν τουρκικές ενέργειες.

- **Ενίσχυση της αποτροπής.** Μπορούμε να προβούμε σε δηλώσεις που δείχνουν την αποφασιστικότητά μας, καθώς και σε διπλωματικές επαφές. Επίσης, η ύπαρξη τμημάτων των ΕΔ σε αυξημένη ετοιμότητα αντίδρασης και επιφυλακή ή ακόμη ανάπτυξη μέσων και τμημάτων σε περιοχές όπου υπάρχει υποψία ότι ο αντίπαλος σχεδιάζει να δράσει.

- Δημιουργία ή περαιτέρω ενίσχυση διμερών συμμαχιών, ώστε να δημιουργείται εξωτερική εξισορρόπηση της Τουρκίας σε αναφερόμενες κρίσεις.

³³⁵ Ένας τρόπος είναι η δημιουργία **Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ)**, όργανο που, μεταξύ άλλων, θα εκπονεί σενάρια κρίσεων και θα παρακολουθεί συστηματικά κάθε εξέλιξη, εσωτερική ή διεθνή, η οποία μπορεί να οδηγήσει για τον οποιοδήποτε λόγο σε κρίση.

- Προώθηση και προβολή των ελληνικών θέσεων στο εξωτερικό, έτσι ώστε να δημιουργηθεί κλίμα υποστήριξης αλλά και διεθνούς νομιμοποίησης. Ενεργοποίηση τόσο της επίσημης διπλωματίας, όσο και της δημόσιας.
- Μη διευκόλυνση επικοινωνιακής εκμετάλλευσης οποιουδήποτε περιστατικού από την τουρκική πλευρά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βερέμης Θάνος, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2005

Βλάσσης Σάββας, *Ίμια, 1996-2006, Αποκαλύψεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, 2006

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος Κ., Αναστασιάδου Μερσίλεια Μ., *Διεθνής Πολιτική, Θεωρία και Πράξη, Κύπρος τη υστάτη ώρα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2016

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος Κ., *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση, από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S300 και το Ελσίνκι, 1955-1999*, Η οπτική του Τύπου, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2001

Έλλης Αθανάσιος, Ιγνατίου Μιχάλης, *Ίμια, Τα Απόρρητα Τηλεγραφήματα των Αμερικάνων*, Αθήνα, Εκδόσεις Α. Α. Λιβάνη, 2009

Ήφαιστος Παναγιώτης, Πλατιάς Αθανάσιος, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1992

Καψής Γιάννης, *Οι 3 Μέρες του Μάρτη, Απόρρητος Φάκελλος*, Αθήνα, Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη, 1990

Κόκκινος Γεώργιος, Αντιστράτηγος ε.α., *Μετά τον Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο..., Παγκόσμιο επιχειρησιακό περιβάλλον και «Νέα Τάξη» - Η Ελληνοτουρκική Διαρκής Σύγκρουση*, Αθήνα, Εκδόσεις Παναγιώτη Παπαμιχαήλ, 1998

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Στρατηγική Σκέψη, από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008

Κονδύλης Παναγιώτης, *Θεωρία του πολέμου*, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο, 1988

Κουρής Νίκος, Αιγαίο, *Η Μακροχρόνια Διαμάχη και ο ρόλος των Αμερικάνων*, Αθήνα, Εκδόσεις Α. Α. Λιβάνη, 2009

Λυμπέρης Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 1997

Λυμπέρης Χρήστος, *Οψόμεθα την αλήθεια καθώς εστί, 1994-1996*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2014

Παπαναστασόπουλος Νικόλαος, *Η Διαχείριση Κρίσεων στην Ελληνική Εξωτερική και Αμυντική Πολιτική, Η Περίπτωση της Κρίσης των Ιμίων*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2015

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21ο αιώνα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008

Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη, 2015

Τσιριγώτης Διονύσιος, *Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία, Διεθνείς Σχέσεις & Διπλωματία*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010

Ξενόγλωσση

Brecher Michael, Wilkenfeld Jonathan, *A study of Crisis*, The University of Michigan Press, 1997

Schelling Thomas C., *Arms and Influence*, New Haven, Yale University Press, 1966

Έργα μεταφρασμένα στα ελληνικά

Νταβούτογλου Αχμέτ, *Το Στρατηγικό Βάθος, Η διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, Μτφ. Ραπτόπουλος Νικόλαος, Επιμ. Σαρρής Νεοκλής

Allison Graham, Zelikow Philip, *Η Κρίση της Κούβας, Η Ουσία της Απόφασης*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, Μτφ. Ανδρίτσου Εύη, Πασχαλιώρη Τίνα, Επιμ. Υφαντής Κώστας

Clausewitz Carl von, *On War*, επιμ. και μτφ. Michael Howard και Peter Paret, Princeton, NJ, Princeton University Press, 1989

Nye Joseph S. Jr., *Ηγεσίες που πρωτοπορούν*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης, 2009, Μτφ. Μπαρτζινόπουλος Ερρίκος

Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2011, Μτφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος

Harvard Business Essentials, *Διαχείριση Κρίσεων, Αποκτήστε τις δεξιότητες για να αποτρέψετε τις καταστροφές*, Αθήνα, Μοντέρνοι Καιροί, 2008

Αρθρογραφία

Μαρτζούκος Βασίλειος, «*Ίμια 1996 και πώς το πάθημα πρέπει να γίνεται μάθημα*», Προβληματισμοί, Τεύχος 83, Ιαν-Μαρ 2016

Μίχας Ζαχαρίας, Αδαμόπουλος Δημήτρης, «*Ίμια 1996: Η Αλήθεια*», Πολεμικές Μονογραφίες, Φεβ 2006,

Μπλαβέρης Λεωνίδα, «*Η Κρίση του Μαρτίου 1987 με τα μάτια τριών Ναυάρχων*», Στρατιωτική Ιστορία, Φεβ 1999

Πανεπιστημιακές Σημειώσεις

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Πάντειο Πανεπιστήμιο, *Σημειώσεις Διαλέξεως: Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων*, Σεπ 2012

Συρίγος Άγγελος, Πάντειο Πανεπιστήμιο, *Σημειώσεις από τις προφορικές Σημειώσεις του Μαθήματος: Σχέσεις Ελλάδος – Τουρκίας: από τη Λωζάννη έως Σήμερα*, Μαρ 2012

Χειλά Ειρήνη, Πάντειο Πανεπιστήμιο, *Σημειώσεις για το μάθημα: Διεθνείς Διενέξεις και Πολυμερής Διπλωματία, Διεθνείς Συγκρούσεις και Πολυμερής Διπλωματία: Η συμβολή του ΟΗΕ*, 1995

Διαδίκτυο

«1987: Όταν η Ελλάδα πήγαινε για πόλεμο», Ιωάννα Ηλιάδη, Έθνος
http://www.ethnos.gr/arkiki_selida/arthro/1987_otan_h_ellada_pigaine_gia_polem_o-40774956/

«Η κρίση του 1987 με τα μάτια των Βρετανών», Βύρων Καρύδης, Καθημερινή, 19/2/2016
<http://www.kathimerini.gr/850032/article/epikairothta/politikh/h-krish-toy-1987-me-ta-matia-twn-vretanwn>

«Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων», Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, <http://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/>

«Το Ζήτημα του Ονόματος της ΠΓΔΜ», Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, <http://www.mfa.gr/to-zitima-tou-onomatos-tis-pgdm/>